

ΕΤΟΣ Β΄.

ΤΕΥΧΟΣ 4

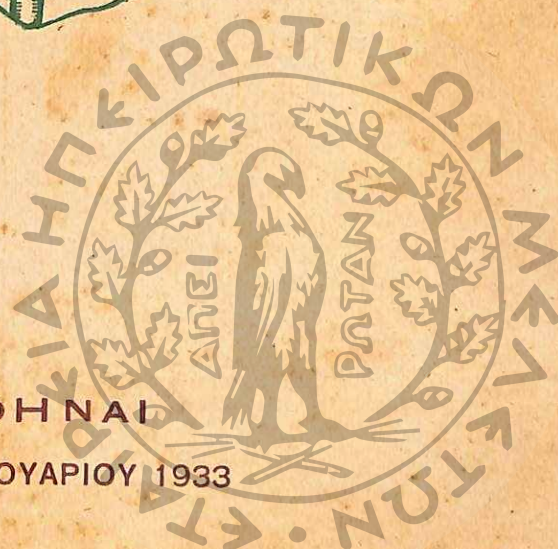
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ

28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1933

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΓΡΑΦΕΙΑ: 8 ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ (ΣΤΟΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ) ΑΘΗΝΑΙ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 8

Έτησία συνδρομή (24 τεύχη) έσωτερικού προπληρωτέα δραχμαί 180.

Έτησία συνδρομή έξωτερικού προπληρωτέα : £ 0.15.0

(ή ανάλογως εἰς οἰονδήποτε ἄλλο νόμισμα)

Έπιστολαί και ἐμβάσματα πρὸς τὸν κ. ΑΝΔΡΕΑΝ Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ—Λυκούργου 8

ΕΤΟΣ Β'. ΤΕΥΧΟΣ 4

28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1933

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΡΩΣΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ; Α'	SIDNEY WEBB 145
ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ	Σ. Κ. ΓΑΛΑΤΗ 148
Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΚΡΥΦΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛ- ΛΗΝΩΝ Β'.	TR. K. OESTERREICH 150
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΩΣ ΘΕΣΜΟΥ.	Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ 157
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ	Θ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ 166
Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΙΤΑΛΙΑΣ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ.	Δ. ΛΑΜΠΙΚΗ 175
ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΜΑΤΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ	Α. ΔΡΙΒΑ 181
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ	186

(Πολιτική Κίνησις, Οικονομική Κίνησις, Κοινωνική Ζωή, Γράμματα
και Τέχναι, Βιβλιογραφία, Άλληλογραφία κλπ.)

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΕΤΟΣ Β'.

ΤΕΥΧΟΣ 4

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΡΩΣΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ;

Υπό του κ. Sidney Webb, Λόρδου Πάσφηλδ

Πρώην Υπουργού των Άποικιών της Έργατικής Κυβερνήσεως της Άγγλίας

Α'

Τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις εἶναι δημοκρατικὴ ἢ ὄχι, ἀποτελεῖ τὴν δάσιν κάθε κριτικῆς περὶ αὐτῆς. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τίθεται πάλιν ἐνώπιόν μας τὸ ζήτημα τῆς πλήρους ἀντιθέσεως τοῦ σοβιετικοῦ συστήματος πρὸς τοὺς ἰδικούς μας τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καθόλου ὑποδογητικὸν τῆς πλήρους κατανοήσεως τοῦ νέου τούτου εἵδους διακυβερνήσεως, τὸ νὰ λέγωμεν ἀπλῶς καὶ μόνον ὅτι τοῦτο εἶναι τελείως διάφορον ἀπὸ τὸ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἢ τῆς Βρεττανικῆς Αυτοκρατορίας.

Οἱ Κομμουνισταὶ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας ἀρνοῦνται ἀπολύτως καὶ τὴν ἐλαχίστην ὁμοιότητα μεταξὺ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς χώρας των καὶ ἐκείνου τῶν χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει, κατὰ τὸ λέγειν των, «τυπικὴ δημοκρατία». Καλοῦμενοι εἰς συζήτησιν, οἱ κομμουνισταὶ θὰ ἐσυμφωνοῦσαν εἰς τὸ ὅτι, ἐπιθυμητὸν θὰ ἦτο νὰ ἐξησφαλίζετο ἐν τοιοῦτο σύστημα διακυβερνήσεως, τὸ ὅποιον νὰ ἐπιτρέπη ὥστε αἱ ὑποθέσεις τοῦ ἔθνους νὰ διαχειρίζονται συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ τοῦ ἔθνους τούτου. Ἴσως προχωροῦντες ἀκόμη περαιτέρω, θὰ ἐδέχοντο τὴν ἀποψιν ὅτι, καὶ ἡ λαϊκὴ ἱκανοποίησις καὶ ἡ διοικητικὴ σκοπιμότης θὰ ἐξυπηρετοῦντο τὰ μέγιστα, ὅταν ὁ λαὸς αἰσθάνεται ὅτι οἱ νόμοι ἔτυχον τῆς λαϊκῆς ἐγκρίσεως. Καὶ ἐὰν διεβεβαιώσῃ εἰς αὐτούς, ὅτι ἡ

σημαντικώτερα ἐνδείξεις ὅτι μία πολιτεία εἶναι δημοκρατικὴ, εἶναι ὅτι αὕτη ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος καὶ ὅτι διέπεται ὑπὸ ταύτης, οἱ κομμουνισταὶ θὰ ἔμενον ἀπολύτως σύμφωνοι. Ἐκεῖνο ποῦ ἀπαιτεῖ τὴν σοβαρὰν προσοχὴν μας, εἶναι ὅτι οἱ κομμουνισταὶ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, διακηρύσσουν ἀδιστάκτως ὅτι ἐπὶ δλων τῶν πεδίων τὰ Σοβιὲτ ἀποτελοῦν μίαν οὐσιαστικὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν, τὴν δημοκρατικωτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς σημερινὰς ταιαύτας.

Προβαίνοντες εἰς τὴν ἐρευνάν μας, βλέπομεν ἀμέσως ὅτι ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία ἔχει διάφορον σύστημα ὁργανώσεως ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον. Ἀντὶ ἐνὸς ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος τὸ ὅποιον νὰ ἐξασκῇ πᾶσαν ἐξουσίαν, ἔχει διαφόρους παρὰλλήλους ἱεραρχίας, αἵτινες ἔχουν οὐσιαστικῶς κοινὴν μορφήν. Ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἑκατομμύρια πολῖται ρίπτουν ἀνωνύμους ψήφους κατὰ μεγάλας γεωγραφικὰς περιφερείας διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑπερτάτης νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, αἱ πολῖται τῶν σοβιὲτ τοῦναντίον ψηφίζουν μόνον κατὰ μικρὰς ομάδας ἐργατῶν ἢ κατὰ συνοικίας, ὑπὲρ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν τὸν ὅποιον γνωρίζουν προσωπικῶς. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λοιποὺς ἀντιπροσώπους των, οὗτοι ἀναδεικνύονται δι' ἐμμέσου ἐκλογῆς. Ἐνῶ πάλιν αἱ κυριώτεραι θέσεις καταλαμβάνονται συνήθως εἰς τὰς ἄλλας χώρας ὑπὸ ἀνθρώπων πλουσίων ἢ στενῶς

προσκειμένων πρὸς τὴν πλουσίαν τάξιν, τὰ Σοβιέτ παρουσιάζουν μίαν εἰκόνα ἀπεράντου κοινότητος εἰς τὴν ὁποίαν τοιαῦτα πλούσια πρόσωπα καὶ ἂν ὑπάρχουν δὲν παίζουν κανένα ρόλον οὔτε εἰς τὴν κυβερνήσιν, οὔτε εἰς τὸν τύπον, οὔτε ἐξασκοῦν οἰανδήποτε ἐπίδρασιν εἰς τὰς ἐκλογάς, ἐνῶ τουναντίον πᾶσα εὐκολία παρέχεται εἰς τοὺς ἱκανοὺς ἄνδρας καὶ γυναῖκας τῆς ἐργατικῆς τάξεως νὰ καταλάβουν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζει εἰς αὐτοὺς ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ των. Ἐὰν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἡ δημοκρατία συχνάκις συνοψίζεται ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν θὰ ἦδύνατο ἐξ ἴσου νὰ συνοψισθῇ εἰς τὴν καθολικὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ δημόσια πράγματα ἐν τῇ μέσῃ μιᾷ ἀκαταπάστου προφορικῆς συζητήσεως.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τὸν ἐργατικὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῶν Σοβιέτ. Ὁφείλομεν ἐν πρώτοις νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Σοβιετικὸς κομμουνισμὸς, καίτοι ἐπεκτείνει τεραστίως τὴν σφαῖραν καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῆς κολλεκτιβικῆς ἐξουσίας, ἀποφεύγει τὸ λάθος νὰ συγχίξῃ τοὺς ἐκλογεῖς διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀποτελεσμάτων. Εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν οἱ ἐκλογεῖς ψηφίζουν χωριστὰ κατὰ διαφόρους ὁμάδας καὶ εἰς διαφόρους χρονολογίας, ἀναλόγως τῶν βασικῶς διαφορῶν ιδιοτήτων των. Διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου (σοβιέτ) ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν ἐκλογέων ψηφίζουν εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐργασίας των καὶ εἰς τὸ ἔδρυμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν, μαζὺ μὲ τοὺς συναδέλφους των παντὸς βαθμοῦ. Εἰς τὰ χωρία ψηφίζουν μαζὺ μὲ τοὺς πλησιεστέρους γείτονάς των, οἱ ὅποιοι συνήθως ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀσχολίαν. Ἀλλὰ τὰ 70 καὶ πλέον ἑκατομμύρια τῶν ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων διὰ τὰ Σοβιέτ, εἶναι καταναλωταὶ ταυτοχρόνως καὶ ἐνεργοὶ πολῖται: καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητά των ὡς καταναλωτῶν τὰ 72 ἑκατομμύρια τῶν μελῶν τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ 45,764 χωριστὰ συνεργατικὰ σωματεῖα (κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1932) ἐκλέγουν τὰς τελείως αὐτοτελεῖς διοικητικὰς ἐπιτροπὰς των καὶ ἐξασκοῦν τὴν ἐξου-

σίαν των ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν $\frac{3}{4}$ ὧλων τῶν οἰκιακῶν των ἐφοδίων.

Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ μία ἄλλη διαφορὰ. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἑκατομμυρίων τῶν πολιτῶν καὶ καταναλωτῶν, ἐκτὸς ἀσημάντων ἐξαίρεσεων, ὅσοι εἶναι νέοι καὶ υγιεῖς, εἶναι ἐπίσης καὶ δραστήριοι παραγωγοὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν (συμπεριλαμβανομένων ἐπίσης καὶ τῶν διοικητικῶν θέσεων, συγκοινωνιῶν καὶ μεταφορῶν, τραπεζικῶν ἐργασιῶν, ὑπηρεσιῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων κλπ.). Ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι μισθωτοὶ ἢ ἡμερομίσθιοι, εἶναι ὥργανωμένοι εἰς 46 μεγάλας «ἐμπορικὰς ἐνώσεις» (trade unions), ἔχοντες ἴσην μερίδα εἰς τὴν διακυβέρνησιν. Τὰ μέλη ταῦτα ψηφίζουν κατὰ ἰδιαιτέρον σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶναι κατ' οὐσίαν παρόμοιον μὲ ἐκεῖνο τῶν σοβιέτ καὶ τῶν συνεργατικῶν σωματείων. Ἐκαστον μέλος μιᾶς ἐμπορικῆς ἐνώσεως ψηφίζει ὁμοῦ μὲ τοὺς συναδέλφους του πρὸς ἐκλογὴν τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἰδρυματος (εἴτε ἐργοστάσιον εἶναι τοῦτο, εἴτε μεταλλεῖον, πλοῖον, νοσοκομεῖον, πανεπιστήμιον ἢ ἐπιστημονικὸν ἔδρυμα) εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο ἐργάζεται. Ἐκεῖνοι ἐκ τῶν παραγωγῶν οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι μισθωτοὶ ἢ ἡμερομίσθιοι καὶ οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰς τὴν κατοχὴν των τὰ ἐργαλεῖα τῆς παραγωγῆς, εἶναι ὥργανωμένοι χωριστὰ εἰς ἐνώσεις παραγωγῶν, εἴτε εἰς τὴν βιομηχανίαν (αἱ δεκάδες χιλιάδων τῶν kustar artel), εἴτε εἰς τὴν γεωργίαν, μὲ τὰς 230.000 τῶν συνεργατικῶν ἀγροκτημάτων (kolkos). Οὗτοι συνέρχονται ὁμοίως κατὰ μικρὰς ὁμάδας καὶ ἐκλέγουν τὰς ἰδικὰς των τοπικὰς ἐπιτροπὰς, μέσῃ τῶν ὁποίων ἀποκτοῦν τὴν μερίδα των εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς κολλεκτιβικῆς ἐξουσίας τοῦ ἰδικοῦ των κλάδου βιομηχανίας καὶ ἄλλην τὴν Σοβιετικὴν ἔνωση.

Αὕτη ἡ πολλαπλότης τῶν ἐκλογῶν, μὲ τὸν χωρισμὸν τῶν ἀποτελεσμάτων α') εἰς κοινὴν πολιτικὴν συμβῆλσιν, β') εἰς διανομὴν τῶν οἰκιακῶν ἐφοδίων καὶ γ') εἰς πλουτοπαραγωγὴν (εἴτε δι' ἡμερομισθίων ἢ μισθωτῶν ἐργατῶν, εἴτε δι' ἰδιοκτητῶν τοιούτων), ὑποδοθηθεὶ κατὰ τρόπον ἀπείρως ἀποτελεσματικώτερον τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ τῶν πολιτῶν νὰ ἐκφράσουν τὰς ἐπιθυμίας των καὶ μάλιστα νὰ ἐξασκήσουν

τὴν ἐξουσίαν, παρὰ αἱ γενικαὶ ἐκλογαὶ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας ἢ αἱ προεδρικαὶ ἐκλογαὶ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Οἱ κομμουνισταὶ διατείνονται ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν ὁ λαὸς ψηφίζει εἰς πολὺ μεγαλυτέραν ἀναλογίαν καὶ μάλιστα συχνότερον, παρὰ εἰς οἰανδήποτε ἄλλην χώραν.

Ἄλλ' οὔτε καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ πολίτου εἰς τὴν διακυβέρνησιν τελειώνει. Ἐπὶ τοῦτο συμβαίνει συχνὰ εἰς ἄλλας χώρας, μὲ τὴν παροχὴν τῆς ψήφου του. Ὅλοι οἱ ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν, εἴτε εἰς σοβιέτ, εἴτε εἰς συνεργατικὸν σωματεῖον, ἐμπορικὴν ἔνωση, kustar artel, ἢ συνεταιρικὸν ἀγρόκτημα, συνήθως ἐμφανίζονται ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων των κάθε ὀλίγας ἐβδομάδας καὶ εἰς συνέλευσιν ἐν ἀνοικτῇ χώρῃ δίδουν λόγον τῆς ἐργασίας εἰς τὴν ὁποίαν ἡσχολήθησαν καὶ ἀπαντοῦν εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς ἀπευθύνονται, προσέτι δὲ ἀκούουν τὰ παράπονα πρὸς τὰ ἐκφράσουν ἐλευθέρως οἱ ἐκλογεῖς των, ἐπὶ τῶν πάσης φύσεως ζητημάτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων τοιούτων μικρῶν λαϊκῶν συνελεύσεων, λαμβάνει χώραν μίᾶ ἀκατάπαυστος σχεδὸν συζητήσις ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, παρόμοια τῆς ὁποίας δὲν ἀπαντᾶται εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Ἐκτὸς τούτου, οἱ ἐκλογεῖς ἔχουν τὴν δύναμιν, ὅπουδήποτε καὶ εἰς πᾶσαν στιγμὴν, ἀνευ δὲ πολλῆς διαδικασίας, νὰ ἀνακαλέσουν τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐξέλεξαν καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσουν δι' ἄλλου. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ἕνα τοιοῦτον ἐκλογικὸν σύστημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δημοκρατικὸν ἢ ὄχι, πάντως ὁ πολιτικὸς μελετητής, ὁ φείλει τοῦλάχιστον νὰ λάβῃ ὑπὸ σημείωσιν τὴν ἀριθμητικὴν ἔκτασιν τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ εἰς τὰς κοινὰς ὑποθέσεις καὶ τὴν ἐξαιρετικῶς πολῦτιμον πολιτικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνουν τοιοιτοτρόπως ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἶναι ταυτοχρόνως πολῖται, καταναλωταὶ καὶ παραγωγοί.

Βασιζόμενον ἐπὶ τῶν ἑκατοντάδων αὐτῶν χιλιάδων τῶν ξεχωριστῶν ἐκλογικῶν συνελεύσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολυπληθέσταται καὶ συχνάκις μὲ τόσοσιν μεγάλας συ-

ζητήσεις ὥστε νὰ ἐπεκτείνωνται καὶ εἰς τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τῆς πολυπλόκου πολιτικῆς μηχανῆς αὐτῶν τῶν 160 ἑκατομμυρίων λαοῦ, χρησιμοποιοεῖ τὸ σύστημα τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς. Τὰ συμβούλια τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν συνεργατικῶν σωματείων καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐνώσεων, καθὼς καὶ τῶν βιομηχανικῶν καὶ γεωργικῶν συνεταιρισμῶν τῶν παραγωγῶν, ἐκτὸς τῆς διαχειρίσεως τῶν διαφορῶν τοπικῶν των ὑποθέσεων, ἔχουν ἐπιπροσθέτως τὸ σημαντικὸν καθήκον νὰ ἐκλέγουν ἀντιπροσώπους οἷτι-τες θὰ ἀποτελέσουν τὸ συμβούλιον τῆς περιφέρειας. Τὸ συμβούλιον τοῦτο, ὑπὸ διαφοροὺς ὀνομασίας, χειρίζεται τὰς ὑποθέσεις τῆς περιφέρειας, ἐπίσης δὲ ἐκλέγει ἀντιπροσώπους διὰ τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον. Καὶ τοιοιτοτρόπως σχηματίζονται αἱ διάφοροι ἱεραρχίαι, παράλληλοι καὶ κατ' οὐσίαν παρόμοιοι ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην, μέχρι τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου. Ἐκαστον σοβιέτ ὄχι μόνον ἐκλέγει τὴν μόνιμον ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν, διοικητικὸν συμβούλιον, πρόεδρον καὶ γραμματέα, κοινὴν εἰς ὅλα τὰ ρωσσικά συμβούλια, ἀλλὰ διορίζει ἐπίσης τοὺς Λαϊκοὺς Ἐπιτρόπους, οἷτινες ἀποτελοῦν τὸ Ὑπουργεῖον (Sovnarkom) ἀνώτερον εἰς τὴν κρατικὴν ἱεραρχίαν ἀπὸ κάθε ἄλλης ἐξουσίας εἰς τὴν χώραν. Εἶναι περιττὸν νὰ τὸ εἴπωμεν ὅτι μεταξὺ τῶν διαφορῶν συμβουλίων ἢ τῶν κεντρικῶν των ἐκτελεστικῶν ἐπιτροπῶν ἢ τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν ἀντιπροσώπευσιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν σοβιέτ, τῶν συνεργατικῶν σωματείων, τῶν ἐμπορικῶν ἐνώσεων καὶ τῶν συνεταιρισμῶν τῶν παραγωγῶν, λαμβάνουν χώραν συχνὰ συσκέψεις καὶ συζητήσεις εἰς κάθε στάδιον.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι διὰ καμμίαν βαθμίδα τῆς ἱεραρχίας ὁ Σοβιετικὸς Καταστατικὸς Χάρτης δὲν μεταχειρίζεται τὴν μέθοδον τῆς λαϊκῆς ἐκλογῆς διὰ τὴν ἀνάδειξιν ἢ τὸν διορισμὸν ὑπαλλήλων τινῶν, εἴτε προέδρου εἴτε γραμματέως, δημοσίου λειτουργοῦ ἢ διευθυντοῦ, ὑπαλλήλου ἢ ἐργάτου. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ὁ διορισμὸς τῶν ὑπαλλήλων ἢ ἀξιωματῶν, ἀνωτέρων ἢ κατωτέρων, εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν εἶναι ἔργον ἀποκλειστικῶς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ συνήθως, μάλιστα,

τοῦ μικροτέρου προεδρείου. Εἰς ἰδρύματα παντὸς εἶδους, ἐπιστημονικὰ τοιαῦτα ἢ ἐργοστάσια, ἢ ἐκλογὴ ὧν τῶν ὑφισταμένων ἐπαφίεται συνήθως εἰς τὸν διευθυντήν.

Ὁ σύγχρονος φιλελεύθερος ἢ ριζοσπάστης, καὶ πρὸ παντὸς ὁ σύγχρονος σοσιαλιστής, δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἔμμεσον ἐκλογὴν, ἢ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἐξασθενεῖ τὴν ἐξουσίαν τῆς μάζης τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ ὅταν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν πληθυσμοὺς ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων, εἶναι δύσκολον καὶ διὰ τὸν ἀκαιφνέστερον δημοκράτην νὰ μὴν ἔχη ἀμφισβολίας ὡς πρὸς τὸ γνήσιον ἀποτέλεσμα τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς οἰκισθῇ ποτε κεντρικῆς ἀρχῆς. Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἑκατομμυριούχων ἐργοδοτῶν, ἕνα πλοῦσιον καπιταλιστικὸν τύπον, καὶ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς, ἢ δημοκρατίαν ὑπὸ τὴν παλαιάν τῆς ἔννοιας εἶναι ἀρκετὰ πρόσφορος εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ κωμῳδίαν. Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὸ ὅτι τὸ ἐκλογικὸν σύστημα τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, ὅπως ὁποῖοτε καὶ ἂν τὸ προσδιορίσωμεν,

ἐκφράζει ἀκριθέστερον τὴν λαϊκὴν θέλησιν ἀπὸ τὰ συστήματα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἢ τοῦ Γερμανικοῦ Ράιχ.

Ἀλλὰ, θὰ λεχθῇ, αἱ ποικίλαι ἱεραρχίαι τῶν Σοβιέτ, αἱ ἐμπορικαὶ ἐνώσεις, τὰ συνεργατικὰ σωματεῖα τῶν καταναλωτῶν καὶ οἱ συνεταιρισμοὶ τῶν παραγωγῶν, παρὰ τὰ φαινόμενα, δὲν ἀποτελοῦν τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, τὴν ὁποῖαν τὸν ἀντικεινὸν ἔχει ἀναλάβει χωρὶς λαϊκὴν ἐντολὴν τὸ Κομμουνιστικὸν Κόμμα. Ἡ ἀλλόκοτος αὕτη ὀργάνωσις ποῦ ὑπενθυμίζει τὰ θρησκευτικὰ τάγματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἢ τὰ σώματα τῶν ἀξιωματῶν τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, δὲν ἐξασκεῖ ὡς ὀργανισμὸς καμμίαν νόμιμον ἐξουσίαν. Δὲν διορίζει οὔτε τοὺς Λαϊκοὺς Ἐπιτρόπους (Υπουργοὺς), οὔτε τὴν πολιτικὴν ἀστυνομίαν (Οργάν), οὔτε τοὺς δικαστὰς καὶ δημοσίους λειτουργοὺς καὶ ὅλους τοὺς ἀναριθμήτους κατόχους τῶν μισθωτῶν κυβερνητικῶν θέσεων.

ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ

Ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Κ. Γαλάτη, Συνταγματάρχου ἐ. ἀ.

Ἐν ἑκ τῶν μεγαλειτέρων δεινῶν, τὰ ὁποῖα προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἀτακτοποίητον καὶ καθ' ὑπερβολὴν ταχεῖαν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ ἀστυφιλία.

Ἡ ἀσφυκτικὴ, ἀνευ σκοποῦ καὶ πρὸ πάντων ἀνευ προετοιμασίας, συγκέντρωσις ἀνθρώπων εἰς ὀλίγας πόλεις, ἐδημιούργησε δημοσιονομικὰ ζητήματα τόσον κολοσιᾶ, ὥστε ἡ λύσις αὐτῶν κατέστη πλέον σχεδὸν ἀδύνατος, ἢ δὲ ἐπίταξις αὐτῆς κινδυνεύει νὰ δώσῃ τὸ ἀποφασιστικὸν κτύπημα εἰς τὴν κοινωνικὴν μεταρρύθμισιν.

Εἰς ἑκ τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς πρὸς τὰ κέντρα συρροῆς, εἶναι ἡ διευκόλυνσις αὐτῆς διὰ τῶν μέσων συγκοινωνίας.

Ὡς γνωστὸν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἀνεξήτουν τὰς κατοικίας των εἰς τὰς λεγομένας «ὁπὰς τῆς γῆς», ἦτοι τὰ σπήλαια, διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν ἐχθρούς, τὰ θηρία καὶ τὰ στοιχεῖα

ἦτοι βροχάς, ἀνέμους, κεραυνούς κλπ. Κατόντων δὲ μεμονωμένως κατ' οἰκογενεῖας ὅπου καὶ ἡ ἐπιγὰμμία ἦτο κανὼν. Ἐπειτα προσδευσάσης τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοήσεως, ἐσκέφθησαν νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ γειτονικῶν οἰκογενειῶν, πρὸς κοινὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀμυναν. Οὕτω βαθμῶδ' ἐγεννήθησαν τὰ χωρία, αἱ πόλεις.

Διὰ τῆς συχνῆς ἐπικοινωνίας τῶν κατοίκων ἐσχηματίσθησαν αἱ ὁδοί, κατ' ἀρχὰς μὲν πεπατημέναι, βραδύτερον δὲ τεχνικῶς διαρρυθμιζόμεναι, ὥστε νὰ διευκολύνουν τὴν διάβασιν.

Ἀλλ' ἡ ἐπικοινωνία αὕτη τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῶν, ἐπέφερε τὸν σχηματισμὸν πυρῆνος πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν σειρὰν τοῦ ἡρξάτο ἀναπτυσσόμενος. Μετ' αὐτοῦ ἤρχισε νὰ δημιουργηθῇ καί ποια εὐκολωτέρα δίαίτα, μία ἀναπαυτικώτερα ζωὴ.

Τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς ταύτης ἤρχισαν νὰ

γίνωνται γνωστὰ εἰς τοὺς πέριξ ἐν διασπορᾷ κατοικοῦντας καὶ προσεέλκυσαν τοὺς θαρραλεωτέρους ἐξ αὐτῶν.

Αἱ πρῶται συγκεντρώσεις, θεδαίως, ἐχρειάσθησαν πολλὰς χιλιάδας ἐτῶν διὰ νὰ πραγματοποιηθῶσιν, ἀλλὰ, ὅσον ἡῦξανεν ἡ ἀνάπτυξις τῶν κέντρων, τόσον ἤ ἐλκτικῇ αὐτῶν δύναμις ἐγένετο ἰσχυρότερα.

Βλέπομεν λοιπὸν, κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἱστορίας αἰῶνας, πυρῆνας ἀναπτυσσόμενους εἰς πολιτισμὸν καὶ ἔπειτα ἀποροφουμένους ἀπὸ ἄλλους ἰσχυροτέρους. Σχηματισμὸς μεγάλων αὐτοκρατοριῶν, Αἰγύπτου, Βαβυλώνης, Περσικῆς, Ῥωμαϊκῆς κλπ.

Ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν μεγάλων τούτων ἀνθρωπίνων μαζῶν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐν ἑκ τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων τῶν διοικήσεων αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ χάραξις καὶ ἡ συντήρησις ὁδῶν ἐκ τοῦ γενικοῦ κέντρου πρὸς τὰ δευτερεύοντα. Αὗται εἶχον σκοπὸν, θεδαίως, τὴν διευκόλυνσιν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς τροφοδότησεως τοῦ κέντρου.

Ἀλλὰ τὸ θάμβος τῆς λάμψεως καὶ πολυτελείας, μεταδιδόμενον πρὸς τὰ μικρότερα κέντρα, ἐφθάνεν εἰς αὐτὰ ὑπὸ μορφὴν φαντασμαγορίας καὶ οἱ πλουσιώτεροι, οἱ ὅπως ὁποῖοτε διαθέτοντες πληρέστερα μέσα προσεελκύνοντο, νομίζοντες ὅτι ἀρκεῖ νὰ μεταβῇ κανεὶς εἰς τὴν μεγάλην πόλιν διὰ νὰ γίνῃ εὐτυχὴς καὶ ν' ἀπολαύσῃ τῶν παραδεισιακῶν αὐτῆς ἀγαθῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς καὶ μόνον τρόπος ὑπῆρχε διὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὴν γῆν ἐκείνην τῆς ἐπαγγελίας, ἢ ὁδός, ἢ ἀτελείωτος ὁδός, ἢ διερχομένη διὰ βουνῶν καὶ κοιλάδων, μετὰ διανυκτερεύσεις ὑπαιθρίους, πολλάκις μετ' ἑλλειψιν τροφίμων, μετὰ ληστὰς καὶ μετὰ τόσα ἄλλα ἐμπόδια. Ἦτο λοιπὸν μία ἀληθινὴ περιπέτεια ἢ ἀνοδος πρὸς τὴν πρωτεύουσιν.

Οἱ πλείστοι δὲν ἀπεφάσιζον ν' ἀναλάβωσι τοιοῦτον ἀγῶνα, ἄλλοι θαρραλεώτεροι ὑπέκυπτον καθ' ὁδὸν καὶ τέλος ἐλάχιστοι προνομιούχοι ἐφθάνον εἰς τὸ τέλος. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων πόσοι δὲν ἀπεγοητεύοντο!

Παρθλὸν αἰῶνες, δεκάδες αἰώνων, καὶ ἤλθεν ὁ σιδηρόδρομος ὁ ὁποῖος ἐξῆσε μόλις ὀλίγας δεκάδας ἐτῶν καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐορτάσῃ ἀκόμη τὴν ἑκατονταετη-

ρίδα του, ἐν τούτοις μετέφερε χιλιάδας χιλιάδων ἀνθρώπων εἰς τὰς πρωτεύουσας πρὸς ὁριστικὴν ἐγκατάστασιν καὶ βλέπομεν τὸ Λονδίνον ἔχον τῷ 1908 περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια κατοίκων.

Δὲν ἤρκεσεν ὅμως εἰς τὸν κατὰ γεωμετρικὴν πρόδοον ἀναπτυσσόμενον ἀνθρώπινον ἐγκέφαλον, τὸ μέγα τοῦτο πρὸς τὰ ἐμπρὸς βῆμα καὶ ἔρχεται ὡς κεραυνὸς ἡ ἀνακάλυψις τοῦ αὐτοκινήτου διὰ νὰ συμπτύξῃ ἀκόμη περισσώτερον τὰς ἀποστάσεις, ἀκολουθουμένη σχεδὸν ἀμέσως ὑπὸ τῆς τοῦ ἀεροπλάνου τοῦ ἐκμηδενίσαντος αὐτάς.

Καὶ τώρα δὲν ταξιδεύουν πλέον οἱ ἄνθρωποι τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τὰς πρωτεύουσας, ἀλλὰ χύνονται ἐντὸς αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὑπ' αὐτὴν καὶ ἀνωθεν αὐτῆς.

Ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἄρτος καὶ ἐργασία διὰ τόσους, θὰ ἔχῃ καὶ δι' ἕνα ἢ δύο ἀκόμη. Αὕτη εἶναι ἡ σκέψις ποῦ δικαιολογεῖ τὴν ἀστυφιλίαν. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Λονδίνον ἔχει σήμερον 10 ἑκατομμύρια κατοίκους, καὶ ποῦ εἴμεθα ἀκόμη!

Ἀλλ' ἡ κεντρομόλος αὕτη δύναμις κατέπνιξε τὰ κέντρα καὶ ἐνεφανίσθη τὸ φάντασμα ἐκεῖνο, ὁ δράκων ὁ φοβερός, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν ἀνεργίαν.

Ἐνῷ αἱ συγκοινωνίαι ἔπρεπε νὰ διευκολύνωσι τὴν κατανομήν τῶν κατοίκων τῆς γῆς, γίνεται ἐν τούτοις τὸ ἀντίστροφον. Ἀντὶ τοῦ ἀγρότης νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιῶν ἵνα διαθέτῃ τὰ προϊόντα του καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἀπομακρυσμένας πόλεις, νὰ προμηθεύεται ἐξ αὐτῶν ὅτι τοῦ εἶναι ἀναγκαῖον, ἀκόμη καὶ νὰ διασκεδάσῃ καὶ νὰ μορφώνεται εἰς αὐτάς, τὸν ἀντικεινὸν ἐγκαταλείπει τὴν φυσικὴν κατοικίαν του, τὴν ἐξοχὴν, καὶ εἰσέρχεται ὡς σφῆν εἰς τὴν μέχρι πνιγμοῦ κεκορεσμένην μεγαλόπολιν.

Καὶ τώρα ποῖος θὰ εἶναι ὁ φανταστικὸς ἐκεῖνος πηδαλιούχος, ὁ ὁποῖος θὰ στρέψῃ τὸν τεράστιον τῆς κατευθύνσεως τροχὸν πρὸς τὸ ἀντίθετον σημεῖον;

Οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Πολιτισμοῦ» θὰ εὗρωσιν ἴσως μερικὴν ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην εἰς τὸ περὶ «Μάχης τοῦ σίτου ἐν Ἰταλίᾳ» ἄρθρον τοῦ τεύχους τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1933.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΚΡΥΦΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Υπό τοῦ κ. Tr. K. Oesterreich

Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης.

Β'

II.

ΤΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Δεύτερον μέγα πρόβλημα τῆς ἐρεῦνης τῆς θρησκευτικῆς ἀποκρυφολογίας ἀπὸ παραψυχολογικῆς ἀπόψεως εἶναι τὰ θρησκευτικὰ μυστήρια, πρὸ πάντων δὲ τὰ ἑλευσίνια, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως ὑπερεῖχον πάντων ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, ἀφοῦ πρὸ τῶν μυστηρίων τούτων κατέπιπτε καὶ ἡ μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων ὑφισταμένη ἄλλως ἀκατάβλητος διαφορὰ· διότι καὶ δούλοι ἠδύναντο νὰ μὴ ὦνται.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ», ἀναμφιβόλως εἶχεν ὑπ' ὄψει κυρίως τὰ ἑλευσίνια μυστήρια.

Ἐπιστημονικῶς ἐνταῦθα τὰ πράγματα ἔχουσι πολλῶν δυσχερέστερον ἢ ἐν τοῖς τῶν Δελφῶν.

Ἡ περὶ παντὸς οὐσιώδους ἐχεμύθεια διτηρήθη πολὺν αὐστηρότερον. Τόσον καλῶς διτηρήθη, ὥστε ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ἀποδείξωμεν μὲ πλήρη βεβαιότητα, ὅτι ἐν γένει συνέβαινον παραψυχικά τινα γεγονότα. Οἱ πλεῖστοι τῶν φιλολόγων καὶ τῶν ἀρχαιολόγων οὐδ' ἔθεσαν καὶ τοιοῦτο ζήτημα.

Ἡ μόνη σοβαρὰ καὶ διεξοδικὴ μέχρι τοῦδε ἀπόπειρα πρὸς ἐρμηνείαν τῶν μυστηρίων διὰ παραψυχολογικῶν γεγονότων καὶ ὑποθέσεων εἶναι ἡ τοῦ Ὀλλανδοῦ De Jong. Ἀλλ' ἡ περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐπιστήμη, οὐδεμιᾶς ἡξίωσεν αὐτὸν προσοχῆς. Καὶ διακεκριμένοι δ' ἐρευνῆταί, οἷος ὁ φιλόλογος Kern καὶ ὁ ἀρχαιολόγος Noack οὐδένα κάμνουσι περὶ αὐτοῦ λόγον. Δυνατὸν βέβαια νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποδείξεως ταύτης τοῦ De Jong

ἀλλ' ἡ παραγνώρισις αὐτοῦ μέχρι προφανοῦς ἀγνοίας εἶναι ὑπερβολικὴ. Πάντως καὶ ὁ Noack, ὁ ὁποῖος ἐν ἀντιθέσει πρὸς προγενεστέρους συγγραφεῖς σημαντικῶς περιορίζει τὴν ἔκτασιν καὶ σημασίαν θεατρικῶν παραστάσεων, παραδέχεται, ὅτι ἡ ψυχικὴ προπαρασκευὴ τῶν μυστῶν ὑπῆρξε τι κύριον τῆς ὅλης ἐφορτῆς. Πλὴν ὅμως τῆς ἀρχικῆς ταύτης ὁμολογίας οὐδὲν οὐσιώδες προσέθηκε. Ἐκ πάντων δὲ τῶν μερῶν τῆς ἐφορτῆς, τὰ ὁποῖα ἀναπαρέστησαν μέχρι τοῦδε ὁ Foucart, ὁ Noack καὶ οἱ ἄλλοι ἐρευνῆται τῶν μυστηρίων, οὐδόλως δύνανται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ταῦτα οὕτω πολὺ ἐκίνουν τὴν ψυχὴν. Πρὸ πάντων δὲ παραμένει ὅλως ἀκατανόητον, πῶς ἐγενήατο διὰ βίου ἀκλόνητος παραμένουσα βεβαιότης περὶ τῆς τύχης τῆς ψυχῆς ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ διὰ μόνων τῶν πράξεων, ἃς μέχρι τοῦδε οἱ ἀρχαιολόγοι παραδέχονται, ὅτι ἐγίνοντο ἐν Ἐλευσίνι.

Πρὸς ἐρμηνείαν τῆς βαθείας πεποιθήσεως τῶν μυστῶν περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ἢ ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν εὐπαθέστεροι, δεκτικώτεροι ἔξωθεν ἐπιδράσεως ἢ οἱ νῦν ζῶντες, ἢ ὅτι τὰ μέσα τῆς ψυχικῆς ἐπιδράσεως ἦσαν ὅλως διάφορα τῶν νῦν γνωστῶν ἡμῖν. Οὐδεμία ὑπάρχει σήμερον θρησκευτικὴ ἐφορτὴ οὕτω βαθύως κινουσα τὴν ψυχὴν. Οὐδεμία ἐνεποιεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον τοσοῦτον φόβον, ὥστε ἐκ τῶν πολλῶν ἑκατοντάδων, οἱ ὁποῖοι ἐπ' αἰῶνας μετέσχον τῆς ἐφορτῆς ταύτης, οὐδεὶς προὔδωκέ τι, οὐδεὶς ἀπεκάλυψε τὸ ἀπόρητον αὐτῆς.

Ἀναλογιζόμενοι παραψυχολογικὰς ὑποθέσεις οὐδέποτε βεβαίως πρέπει νὰ λησμονώμεν, ὅτι ἡ καὶ σήμερον ἔτι παρατηρουμένη παρ' ἀπαιδευτοῖς κλίσις νὰ ὑπολαμβάνουν θεατρικὴν τινα παράστασιν

σχεδὸν ὡς πραγματικὴν, βεβαίως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρξε ἰσχυρότερα. Σήμερον ὑποκείμεθα εἰς τὴν ἰσχυροτάτην ἐπιρροὴν τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀναρίθμητοι παραστάσεις οὐδαμῶς ὑπολαμβάνονται ὑφ' ἡμῶν νοηταὶ καὶ δυναταί, αἱ ὁποῖαι κατ' ἄλλους χρόνους ἐφαίνοντο πιθαναί. Λίαν δὲ δυσχερὲς εἶναι ἐνταῦθα νὰ αἰσθανθῶμεν ἀκριβῶς, μέχρι τίνος μὲν δυνατὸν νὰ ἐπαρκῇ ἡμῖν ἡ συνήθης παθολογία τῆς ψυχῆς, τοῦ δ' ἀνάγκη νὰ προσφύγωμεν εἰς παραψυχολογικὰς εἰκασίας. Πάντως δὲ θὰ ἐπεθύμουν νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ παραγομένη τεραστία ψυχικὴ ταραχὴ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πράγματά τινα οὐδέποτε προουδύθησαν, πιθανὴν καθιστῶσι τὴν εἰκασίαν, ὅτι συνέβαινον παραψυχικά γεγονότα. Οὐτ' αἱ λαμπρόταται ἀμφιέσεις, οὐδ' ὁ τεχνικώτατος φωτισμὸς φαίνονται μοι ἔξαρκούντα εἰς τὴν ἐρμηνείαν. Ἀδύνατον δὲ φαίνεται μοι, ὅτι ἤθελε παραμείνει ἀπόρητον, ἐάν μόνον θεατρικαὶ παραστάσεις συνέβαινον. Λαοὺς ὅλως πρωτογόνους ἴσως ταράσσουν οὕτω βαθύτατα οἱ θρησκευτικοὶ χοροὶ προσωποποιούντων ἀπίστευτον ὅμως φαίνεται μοι τοῦτο παρὰ πολιτισμῷ, οἷος ὁ τῆς 6ης καὶ 5ης ἑκατονταετηρίδος π.Χ. ἐν Ἑλλάδι. Ἐάν δὲ τοῦναντίον παραδεχθῶμεν, ὅτι συνέβαινον ὑλοποιήσεις, εὐνόητον, ὅτι καὶ ὑψίστης μορφώσεως πρόσωπα ἐπεΐθοντο, ὅτι ἐβεβαίουτο περὶ τῆς τύχης τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον διὰ τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν, ὡς ἐνόμιζον. Τοιαῦτα φαινόμενα ἐπιδρῶσιν ἰσχυρότατα καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν ἐπιστήμονος.

Υλοποιήσεις δέ, οἷαι ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων, παρατηρήθησαν νῦν τῷ ὄντι ὑπὸ παρατηρητῶν ἐπιστημονικῶς καταλλήλως παρεσκευασμένων εἰς τὴν παρατήρησιν αὐτῶν.

Ὁ πρὸ ὀλίγου ἀποθανὼν διευθυντὴς τῆς ψυχιατρικῆς κλινικῆς τῆς Γενούης Εὐρύκιος Morselli ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἔργῳ περὶ Εὐσαπίας Palladino, περιέγραψεν ἀκριβέστερον ὑλοποιήσεις αἱ ὁποῖαι παρῆγον βδελυρὰ καὶ δυσειδέστατα διαβολικὰ πρόσωπα. Περὶ ὧραιον δὲ φαινομένων ὑλοποιήσεως γίνεται λόγος πολὺ συχνότερον οἷον παρὰ Grunwald. Καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν κόμης von

Schrenck Notzing, ὡς εἶπέ μοι ποτὲ, ἔτυχε νὰ παρατηρήσῃ παρὰ τῷ Willi Schneider τὴν ὑλοποίησιν ὠραιότητος κεφαλῆς γυναικός, ὥστε ἠπόρει, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανίζωνται ἐν τῷ πνεύματι οὕτως ἀπαιδευτοῦ νεανίου, τοῦ Willi Schneider, τοιαῦτα ἀνώτερα ὄραματα.

Ἐπειδὴ ἐν Ἐλευσίνι ἐγίνοντο πολὺωροὶ συνεδρία ἐν τῷ σκότει, δὲν φαίνεται ἀπίθανος ἡ ἐμφάνισις ὑλοποιήσεων. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν συνεδρίων ὑπῆρξαν αἱ μέγισται τῶν γενομένων ποτὲ μέχρι τοῦδε ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀποκρύφων συνεδρίων. Ἐκατοντάδες, ἴσως δὲ μέχρι τριῶν χιλιάδων συνήρχοντο ἐνταῦθα. Πάντες δὲ κατείχοντο ὑπὸ τῆς αὐτῆς πίστεως, ὑπὸ τῶν αὐτῶν παραστάσεων καὶ προσδοκιῶν. Ἡ ὅλη δὲ ἱερὰ λειτουργία ἦτο βεβαίως εὐστοχώτατα παρασκευασμένη, ὥστε οἱ μετέχοντες νὰ διατίθενται τὴν ψυχὴν προσφορώτατα.

Ἡ λύσις τοῦ ὅλου προβλήματος τῶν μυστηρίων δυσχεραίνεται ἐκτάκτως, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρασκευασθῶσι τεχνικῶς οἱ ψυχολογικοὶ ὅροι, ἐφ' οἷς ἐγίνετο ἡ τῶν μυστηρίων τελετή. Οὐτε ἀποκρυφοὶ συνεδρία τοσοῦται συνεδρίων δύνανται νὰ γίνωνται, οὐδὲ θὰ ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ κατεχόμεθα ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν προσδοκιῶν καὶ πεποιθήσεων, ὑφ' ὧν κατείχοντο οἱ μῆσαι. Ἐάν δὲ μάλιστα αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀναπαραστάσεις τοῦ Noack εἶναι ἀκριβεῖς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χώρου, εἰς τὸν ὁποῖον συνηθροίζοντο, ὑπῆρχε δωματίον πνευματιστικόν, ἀφοῦ, καθ' ὃ οὗτος λέγει, τὸ μέσον τοῦ χώρου ὑπὸ τὸ ὁπαῖον, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως ἠδύνατο νὰ ἐπισκοπισθῇ, ἦτο πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένον διὰ παραπετασμάτων!

Ἀλλ' εἶναι εὐνόητον, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ὀρθόν, ἐάν τις ἀπερρίπτεν ὅλως τὴν μέχρι τοῦδε κρατοῦσαν ἐρμηνείαν. Οὐδὲν ἐμποδίζει νὰ παραδεχθῶμεθα καὶ εἰς τὸ ἔξης, ὅτι συνήρουν παραστάσεις καὶ παντοῖοι τεχνητοὶ φωτισμοί. Ταῦτα ὅμως δὲν ἦσαν τὸ κύριον, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ προδιαθέσουν ψυχικῶς τοὺς παρίσταμένους προσφόρος πρὸς τὰ ἐπικείμενα παραψυχικά φαινόμενα.

Δυνατὸν δὲ βεβαίως ἐπίσης νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι συνέβαινον οὐχὶ ὑλοποιήσεις, ἀλλ'

λά εκ τινος οίασδήποτε τηλεπαθείας προκαλούμεναι ψευδαισθησίαι. Γινώσκουμεν σήμερον μετά μεγάλης πιθανότητος, ότι εν Ἰνδία δύναται νὰ παραχθῶν τηλεπαθητικῶς ὑφ' ὥρισμένων τινῶν Ὑογκῶν ὁμαδικαὶ ψευδαισθησίαι καὶ παρ' Εὐρωπαίοις. Ὅθεν εὐκόλον εἶναι νὰ ἐρωτήσῃ τις, μήπως καὶ ἐν Ἑλευσίνι ἐγίνοντο τοιαῦτα πράγματα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀδύνατον νὰ δοθῇ ἀπόκρισίς τις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Βέβαιον φαίνεται μόνον, ὅτι πᾶσαι αἱ ἑκατοντάδες τῶν συνέδρων μετεῖχον τῆς ἐποπτείας.

Τὸν ἰσχυρισμόν μου, ὅτι συνέβαινον παραψυχικά τινα φαινόμενα ἐνισχύει μοι τὸ λεγόμενον ὑπὸ Ἰαμβλίχου ἐν τῷ περὶ τῶν Αἰγυπτίων μυστηρίων βιβλίῳ του περὶ τῆς ψυχολογικῆς ἐπιδράσεως τῶν δῆθεν ἐμφανίσεων τῶν Θεῶν, τὰς ὁποίας παρήγον οἱ Θεουργοί. Ὁ Ἰαμβλίχος λέγει (II, 3), ὅτι αἱ τῶν Θεῶν ὄψεις ἀκτινοβολοῦν ἀνέκφραστον κάλλος, τὸ ὁποῖον πληροῦν ἐκπλήξους τοὺς θεωμένους καὶ ἐμποιεῖ αὐτοῖς θαυμαστὴν φαιδρότητα ἀναλάμπον ἐν ἀρρήτῳ συμμετρίᾳ καὶ διαφέρει πάσης ἄλλης μορφῆς ἐμφανίσεως τοῦ καλοῦ.

Ταῦτα δὲ συμφωνοῦν πλήρως μὲ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκει ἡ ἐλευσίνιος ἐποπτεία.

III.

Ο ΝΕΟΠΛΑΤΩΝΙΣΜΟΣ

Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὀρθολογιστικῆς διαφωτίσεως, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ἐπεσκιάσθησαν τὰ ἀπόκρυφα φαινόμενα. Μάλιστα δὲ ἤρχισαν νὰ ἐμπαίξουν τὸ δελφικὸν ματεῖον.

Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἔκλινε πρὸς τὸ τέμα αὐτοῦ ὁ ἀρχαῖος κόσμος, τοσούτῳ μᾶλλον ἠῤῥξάνετο ἡ ροπὴ εἰς τὴν πίστιν εἰς ἀπόκρυφα φαινόμενα καὶ εἰς τὴν περὶ ταῦτα ἀσχολίαν. Ὁ κόσμος ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ σκότους. Συνέβαινε τι, ὥς ἐάν ὁ ἥλιος ἡμαυροῦτο. Ὁ ἄνθρωπος εἶχε χάσει τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἀσφάλειαν καὶ ἐπίστευεν, ὅτι πανταχοῦ περὶ ἑαυτὸν ἴστανται δαίμονες καὶ πνεύματα. Πιέζουν δ' αὐτὸν πρὸς τοὺς τὰ ἡθικὰ προβλήματα τοῦ ὑπευθύνου καὶ τῆς μετὰ τὸν θάνατον κρίσεως.

Ὁ ἀρχαιολόγος Rodenwaldt ἐν συγ-

γραφῇ, ἀποτελούσῃ μέλος σειρᾶς βιβλίων ἐκδοθείσης ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Winkelmannprogramm», ἀπεκάλυπεν ἡμῖν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ἐθνικοῦ μουσείου κεφαλὰς τινὰς καταγομένας ἐκ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος (4ης μ.Χρ. ἑκατ.), τὰ πρόσωπα τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦντα τὴν περίλυπον μέριμναν τῶν μεταγενεστέρων τούτων ἀνθρώπων πληροῦσιν ἡμᾶς παγερᾶς ἐκπλήξεως. Ἦσαν οἱ χρόνοι νεωτέρας ἰσχυρᾶς θρησκευτικῆς ἀποκρυφολογίας.

Ἀνευρίσκομεν δὲ νῦν ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν ὑψίστων ἐκφάνσεων τοῦ πνευματικοῦ τῶν Ἑλλήνων βίου, παρὰ τοῖς φιλοσόφοις.

Ὁ Πλωτῖνος λέγεται, ὅτι εἶχε τὸ χάρισμα νὰ διορᾷ τὰ πνεύματα καὶ τηλεπαθητικὰς ιδιότητας. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πορφύριος διηγεῖται ἐξ ἰδίας πείρας, ὅτι ἠθέλησέ ποτε νὰ αὐτοκτονήσῃ. Ἐπεσκέφθη ὁμως τὸν διδάσκαλόν του, ὅστις διαγνοὺς μακρόθεν τὴν περὶ αὐτοκτονίας πρόθεσιν ἐγκαίρως ἀπέτρεψεν. Ἀποδίδει δ' εἰς τὸν Πλωτῖνον καὶ προφητικὴν ἰκανότητα ἀξίαν λόγου συμφωνοῦσαν μὲ τὰ πορίσματα τῶν πειραμάτων τοῦ Osty.

Περὶ δὲ τοῦ Ἰαμβλίχου λέγεται, ὅτι προσευχόμενος ἤρθη μετέωρος ὑπὲρ τὴν γῆν, καθ' ἣν τρόπον διηγεῖται ὁμοίον τι περὶ ἑαυτῆς ἡ Ἁγία Θηρεσία, τὴν ὁποίαν δυσηρέσκει πολὺ τὸ γεγονὸς τοῦτο. Λέγεται δὲ πρὸς τοὺς τοῖς, ὅτι ὁ Ἰαμβλίχος οὗτος περιορᾷτο ὑπὸ φωταυγείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπίσης ὑπάρχουν νεώτατα ὁμοία πίστεως ἀξία φαινόμενα.

Καὶ ἐκ τῆς βιογραφίας δὲ τοῦ φιλοσόφου Πρόκλου, τῆς γραφείσης ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Μαρίνου, λαμβάνομεν γνῶσιν τινὰ τῶν πραγμάτων τούτων.

Καθὼς ὁ Παῦλος, οὕτω καὶ ὁ Πρόκλος ἔλαβε πείραν κλήσεώς τινος. Ἐμφανισθεῖσα εἰς αὐτὸν ἡ πολιοῦχος τοῦ Βυζαντίου παρώρμησε νὰ τραπῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ὑπῆρξε κρίσιμον εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ψυχικοῦ σχίσματος ὁμοιοτάτου πρὸς ἐκεῖνο, οὗ ἐλάμβανον πείραν ἐν ἑαυτοῖς κατὰ τὴν κλήσιν αὐτῶν οἱ προφῆται τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἀλλ' ἐνθα ἐμφανίζεται τοιοῦτο τοῦ ἐγὼ σχίσμα συ-

νήθως παρουσιάζονται καὶ ἄλλα ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ παραψυχικά φαινόμενα.

Οὕτως, ὁ Πρόκλος ἐδεῖξε καὶ φαινόμενα γλωσσολαλίας. Ἀνέβη δὲ εἰς τὸν τρίποδα, καθὼς ἡ Πυθία. Πρὸς δὲ τούτοις λέγει οὗτος, ὅτι καὶ θαυμάτων θεραπείας ἑαυτοῦ ἔλαβε πείραν, τὰ ὁποία ὑπενθυμίζουν ἐντελῶς αὐτολεξεῖ τὰ ἱστορούμενα περὶ Θηρεσίας von Konnersreuth. Καταπληκτικώτατον δ' ἴσως εἶναι τὸ λεγόμενον, ὅτι ἐνίστε περιέβαλον αὐτὸν παράδοξα φωτεινὰ φαινόμενα. Ἡ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ πλήρωσις ἐξεδηλώθη πρὸς τὰ ἔξω διὰ λάμπσεως τοῦ προσώπου καὶ φωταυγείας, οἷα ἡ τῶν ἁγίων. Δυνατὸν ἄρα ὅτι καὶ ἡ λάμπρις ἡ περιβάλλουσα χριστιανούς Ἀγίους δὲν εἶναι ἐλευθέρᾳ ἐπίνοια τοῦ συναξαρίου καὶ τῶν ἀγιογράφων, ἀλλὰ πολλάκις ὑπῆρξε ἀντικειμενικὸν φαινόμενον. Ἄλλως ὑπάρχουν καὶ παντοῖα ἄλλα παραψυχικά φωτεινὰ φαινόμενα.

Τὸ ἀξιολογώτατον δ' ἴσως εἶναι, ὅτι ὁ Πρόκλος προφανῶς ἐγίνωσκε καὶ τὰ φαινόμενα τῆς ὑλοποιήσεως. Εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ εἰσαγωγὴν μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὥς μεταψυχικοῦ μέσου ὄντος, φωτεινοῦ τινος σώματος, προφανῶς ἀφορμὴν ἔδωκαν φαινόμενα ὑλοποιήσεως.

Τοῦναντίον δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν κυρίως παραψυχολογίαν αἱ καταστάσεις ἐκστάσεως, καθ' ὅς ἐνοῦνται τις μετὰ τοῦ Θεοῦ, αἱ ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου περιγραφόμεναι καὶ κατόπιν ἐν τῷ χριστιανικῷ μέσῳ αἰῶνι παρὰ τοῖς μυστικῶς πανταχοῦ ὑπάρχουσαι. Αὗται ἀνήκουν εἰς τὴν ψυχολογίαν τῆς θρησκείας στενώτερον νοουμένην. Δὲν δυνάμεθα ἄρα νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα, πόθεν ὁρμώμενοι οἱ ἐκστατικοὶ ἰσχυρίζοντο περὶ ἐσωτερικῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἂν εἶναι εὐλογος ἢ μὴ ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτῶν.

Πρὸς τὰ πνευματικά φαινόμενα τοῦ νεοπλατωνισμοῦ ὑπῆρξε τι σύγχρονον παρεμφερές ἐν τῷ παλαιότερῳ Χριστιανισμῷ, τὸν ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ συνηθίσαμεν, ὥς γνωστὸν, νὰ κατατάσσωμεν εἰς τὴν καθόλου εἰκόνα τῆς ἀρχαιότητος καὶ νὰ ὑπολαμβάνωμεν ὡς ἀρχαίαν θρησκείαν. Ἐν τῷ νεορῷ χριστιανισμῷ ἀνεφάνη τι νέον, τὸ ὁποῖον ἔλειπεν ἐντελῶς ἀπὸ τῆς

λοιπῇ μεταγενεστέρᾳ ἀρχαιότητι, δηλαδή ἐσωτερικῇ φαιδρότητι. Ἐξεπῆγασε δὲ αὕτη ἐκ τῆς πίστεως εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις, ἐὰν τῷ ὄντι ἐγένετο, εἶναι τὸ ἀνηκουστότατον τῶν μέχρι τοῦδε παραψυχολογικῶν γεγονότων. Ἀνυπερβλήτως ὑπερφυῆς ὑπῆρξε βεβαίως, ὁ ἄνθρωπος περὶ τοῦ ὁποῖου ἰσχυρίζοντο ταύτην. Πεπληρωμένος δὲ τῆς πίστεως ταύτης εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ταχεῖαν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ἥτις δὲν ἐγένετο, ὁ νεαρὸς Χριστιανισμὸς ἔζησεν ἐν τῷ μέσῳ πάντοις διωγμῶν καὶ παντοίων θανατώσεων βίον πλήρη χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως. Ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαρτύρων αὐτοῦ ὑπῆρχε ἀγαλλίασις καὶ εὐδαιμονία. Εἰς αὐτοὺς ἐπανῆλθε τὸ λάμπον φῶς, γινώσκουσιν ἑαυτοὺς νικητὰς πάντων τῶν δαιμόνων, ὑπὸ τῶν ὁποίων, ὥς οἱ σύγχρονοι εἰδωλολάτραι, καὶ αὐτοὶ ἐπίστευον, ὅτι εἶναι ἡμαυρωμένος ὁ οὐρανός.

Τὰ συγγράμματα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους χρόνων βροίθουσι διηγήσεων περὶ πνευματικῶν φαινομένων.

Ναὶ μὲν δὲν ἀποδεχόμεθα πλέον τὰς θεωρητικὰς αὐτῶν ἐρμηνείας, ἀλλ' ὁμως προθύμως ἀποδίδομεν πάλιν ἰσχυρὰν πίστιν εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐκ παρατηρήσεως γεγονότα.

Ἀριστα δὲ δύναται τις νὰ μελετήσῃ τὰ πράγματα ταῦτα παρὰ τοῖς σπανίοις ἐκείνοις προσώποις, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μέσῳ περιβάλλοντος θρησκευτικῶς κατωτέρου ἀνέχονται εἰς τὰ μέγιστα ὑψὲς τῆς ζωῆς, δηλαδή παρὰ τοῖς λεγομένοις Ἀγίοις. Πολλὰ δὲ συνηγοροῦσιν, ὅτι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις συμβαίνουν τοιαῦτα γεγονότα. Τὸ σχετικῶς δὲ ἀκριβέστατον πάντως γνωστὸν εἶναι τὸ περὶ τὴν Therese Neumann von Konnersreuth. Ἐνταῦθα ὁ ὅλος ἀπροκατάληπτος, ἐλεύθερος κριτῆς δὲν δύναται πλέον νὰ ἀμφιβάλῃ, ὅτι ταύτης, καίτοι ἐπὶ μακρὸν μηδεμίαν λαμβανούσης τροφὴν, ὁμως διετηρεῖτο ἀμείωτον τὸ βάρος τοῦ σώματος. Ἰσως τινὲς ἐξ ὑμῶν γινώσκετε, ὅτι ὁ παρισινὸς φυσιολόγος Richet πρὸ ὀλίγου ὑπέμνησεν ἡμᾶς, ἐκ νέου περὶ τινῶν παλαιότερων ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του μετ' ἀσφαλοῦς καὶ συνεχοῦς ἐλέγχου παρα-

τηρηθέντων καὶ πρὸ ἐτῶν δημοσιευθέντων γεγονότων, καθ' ἃ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἔδειξεν ὕψος καὶ διακυμάνσεις ὅλως ἀσυμβιβάστους πρὸς πάντας τοὺς κανόνας τῆς φυσιολογίας.

Περὶ τὴν ψυχικὴν δὲ σύστασιν τοῦ Ἀγίου οὐδεμία ὑπάρχει πραγματικὴ διαφορὰ ἐν ταῖς ἐπὶ μέρους αἰρέσεσι καὶ θρησκείαις. Ὁ ψυχοφυσικὸς τύπος τοῦ Ἀγίου εἶναι πανταχοῦ ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ὁμοαίτῃ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς ἐκκλησίαις, ἐν τῷ χριστιανισμῷ καὶ ἐν τῷ μωαμεθανισμῷ καὶ Ἰνδικαῖς καὶ ἐν ταῖς τῆς Ἀπὸ Ἀνατολῆς θρησκείαις. Πανταχοῦ ὁ Ἅγιος διασπᾷ τοὺς φραγμοὺς τοὺς περιορίζοντας τὸν μὴ Ἅγιον. Οὐδεμία δ' ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τῆς ἀνυψώσεως ὑπὲρ τὸ ἡθικὸν-θρησκευτικὸν ὕψος τοῦ κατὰ μέσον ὅρον ἀνθρώπου εἶναι συνδεδεμένη καὶ ἀνύψωσις τοῦ ψυχικοῦ καὶ ψυχοφυσικοῦ αὐτοῦ βίου ὑπὲρ τὸ σὺνῆδες καὶ τὸν κανόνα. Δὲν συμβαίνει ὅμως καὶ τοῦναντίον· μετὰ τῆς φυσικῆς δηλαδὴ προδιαθέσεως τοῦ μεσάζοντος (Medium) δὲν εἶναι πάντοτε συνημμένη ὑπεροχὴ ἡθικῇ-θρησκευτικῇ. Τοῦναντίον πολλάκις—οὐχὶ βέβαια πάντοτε—ὑπάρχουν πρόσωπα μεσάζοντα ἐξ ἐπαγγέλματος ἡθικῶς ἑλαστικά. Τοῦτου ἕνεκα ὑπάρχει συχνὸς ὁ κίνδυνος τῆς ἐξαπατήσεως ὑπὸ μεσαζόντων ἐπὶ πληρωμῇ πειραματιζομένων.

Ἡ νεωτάτη ῥοπὴ τῆς γερμανικῆς θεολογίας εἶναι νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰ παραψυχολογικὰ πράγματα.

Ὁ ἐν Τυβίγγῃ θεολόγος Heim ἐπιμαρτυρόμενος τὰ παραψυχολογικὰ φαινόμενα ζητεῖ νὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς συγχρόνους μᾶλλον εὐπρόσδεκτον ἢ ἄλλως καθ' ἑαυτὴν εἶναι τὴν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ γνώμην περὶ ἐπερχομένης ποτὲ νέας τοῦ Θεοῦ Βασιλείας. Ὁ δὲ νεώτατος βιογράφος τοῦ Ἰησοῦ, ὁ κόμης von Edels Reim, ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον» ἐπικαλεῖται ὡσαύτως ὡς ὅμοια πρὸς τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τούτῳ πράγματα παραψυχολογικὰ παρατηρήσεις ἔξω τῆς θρησκείας γενομένων φαινομένων.

Ἀναλόγως δ' ἀθωώταται εἶναι αἱ διηγήσεις περὶ ὑπὲρ τὸν κανόνα ἰάσεων καὶ ὑπὲρ τὸν κανόνα ἀντιστάσεων πρὸς ἀσθε-

νείας, αἱ τιθέμεναι εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τινι προφητείᾳ περιεχομένη ἐν τῷ πρώτῳ οὐχὶ γνησίῳ τέλει τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου, ἐνθα κατὰ τὸν συγγραφέα ὁ Ἰησοῦς λέγει: «Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσι ταῦτα παρακολουθήσει. Ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς· ὄφεις ἄροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ ἄρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι καὶ καλῶς ἔξουσιν» (Μάρκ. ΙΓ' 17—1). Ὁ παρακολουθήσας τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεωριῶν τῆς νεωτέρας ἱατρικῆς περὶ τῆς σχέσεως σώματος καὶ ψυχῆς γινώσκει, ὅτι νῦν ἀπ' ἔτους εἰς ἔτος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν σωματικῶν γεγονότων ἀποδίδεται μεγαλειτέρα ἢ ἄλλοτε σημασία. Ἀνομολογεῖται καὶ διὰ θεικῶν γεγονότων βεβαιούται σήμερον, ὅτι τὸ λεγόμενον ἀμάρτημα ἐγκύων γυναικῶν δὲν εἶναι μυθολόγημα, οἷα τὰ τῶν τροφῶν. Πολλάκις ἡ ὑπὸ ἐγκύου γυναικὸς μετὰ ζωηρᾶς ἀψιθυμίας πρόσβληψις σωματικῆς τινος ἀναπηρίας δυνατόν νὰ ἔχῃ ἐπακολούθημα παρομοίαν παραμόρφωσιν τοῦ ἐμβρύου. Πῶς συμβαίνει τοῦτο, ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ὅλως ἄγνωστον. Νευρικαὶ συνδετικαὶ ὁδοί, οἷα αἱ συνδέουσαι τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἀνθρώπινου σώματος μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου, οὐδαμῶς ὑπάρχουν μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου τῆς μητρὸς καὶ τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου!

Πρὸς τοῦτοις ἀνομολογεῖται σήμερον, ὅτι ἡ προδιάθεσις εἰς λοιμώδεις νόσους, ἐξαρθαῖται ὡσαύτως ἐκ ψυχικῶν παραγόντων, ὁ φόβος, μὴ τις ἀσθενήσῃ, φαίνεται ὅτι παρὰ πολλοῖς περιδεῖσι προσώποις διαταράσσει τὰς αὐτομάτους τοῦ ὁργανισμοῦ προστατευτικὰς λειτουργίας καὶ κωλύει τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκρίσιν τῆς πρὸς ἀμυναν ἀναγκαίας ἀντιτοξίνης, ὥστε ὁ ἀνθρώπος ἕνεκα ψυχικῶν αἰτιῶν ὑποκύπτει εἰς τὴν προσβολὴν τῶν μικροβίων.

Τὰ γεγονότα ταῦτα καθιστῶσι πιθανώτατον ὅτι καὶ εἰς τὰς διηγήσεις περὶ τῆς ὑπὲρ τὴν κανονικὴν φυσιολογικῆς δυνάμεως, ἀντιστάσεως πολλῶν θρησκευτικῶν προσώπων ὑπάρχει ἀλήθειά τις. Ἡ ἀπόλυτος εἰς τὸν Θεὸν πίστις φαίνεται—οὐχὶ παρὰ πᾶσι, ἀλλὰ παρὰ πολλοῖς ἀνθρώποις—ὅτι κινεῖ εἰς ἐνέργειαν λανθανούσας προστατευτικὰς λειτουργίας τοῦ ὁργανι-

σμοῦ, αἵτινες συνήθως ἀργοῦσι. Κατὰ τὰς περιστάσεις δὲ ἀναρρωνύουσιν οἱ πιστοί, ἐξ ἀσθενειῶν, εἰς τὰς ὁποίας, ἤθελεν ὑποκύβει πᾶς ἄλλος, ἢ οὐδαμῶς ἀσθενοῦν, ἐνθα πᾶς ἄλλος ἀσθενεῖ, π. χ. κατὰ τὴν δῆξιν ὑπ' ὄψεων δηλητηριωδῶν. Πάντως βεβαίως γινώσκουμεν, ὅτι πολλὰ ζῶα δὲν προσβάλλονται ὑπὸ λοιμωδῶν νόσων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποκύπτει ὁ ἀνθρώπος. Ὁ κύων δύναται νὰ λαμβάνῃ ἀποσυντετημένην τροφήν ἢ ὕδωρ, χωρὶς νὰ πάθῃ τί. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι ὑπάρχουν λανθάνουσαι λειτουργίαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ἀνάγκην ἀπλῶς καὶ μόνον τῆς κινήσεως, ἵνα ἐπενεργήσουν προστατευτικῶς.

Τίνι δὲ τρόπῳ προκαλεῖ τὴν κίνησιν ταύτην ἡ θρησκευτικὴ ἔξαρσις καὶ πεποίθησις, δὲν γνωρίζομεν. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως οὐδὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἰονδήποτε ἄλλο σωματικὸν γεγονὸς προκαλεῖται ὑπὸ τῆς ψυχῆς.

Πρὸς τοῦτοις φαίνεται, ὅτι εὐκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ὁ γενόμενος ἅγιος, ἀποκτήσας αὐτὸς δύναμιν ἀντιστάσεως ὑπὲρ τὴν κανονικὴν, δι' ἡθικῆς—θρησκευτικῆς ἀνυψώσεως ἄλλων εἰς ὃ αὐτὸς εὐρίσκεται ἐπίπεδον, κινεῖ ἐμμέσως καὶ ἐν αὐτοῖς προστατευτικὰς διατάξεις καὶ θεραπευτικὰς μηχανικὰς λειτουργίας, αἱ ὁποῖαι πρότερον ἦσαν ἀργαί. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν προξενεῖ αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου, εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα πάσης ἄλλης προσερχομένης ἐξ ἀναγνώσεως ἢ ἀκροάσεως ἄλλων διηγούμενων. Ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἐμποιεῖ ὁ ζῶν ἀνθρώπος, εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ὑφ' οἷα σδήποτε παραδόσεως ἐπιτυγχανομένης.

Ὅθεν εἰς τὰς διηγήσεις περὶ τῶν καλουμένων θαυμάτων θεραπείας κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ γεγονότος, διαφέροντος ὡρισμένων ὁμαλῶν γεγονότων μόνον κατὰ τὸν βαθμόν, ἀλλὰ οὐχὶ κατὰ τὴν φύσιν.

Μοὶ εἶναι βεβαίως ἀμφίβολον, ἂν ἡ ἐξηγητικὴ αὕτη ἐξαρκῇ πανταχοῦ ἢ μήπως ἐν τέλει παρὰ τισι προσώποις ὑπάρχῃ τι πλέον, δηλαδὴ οἷαδήποτε ἄμεσος ἐπίδρασις προσώπου πρὸς πρόσωπον, οἷα προδήλως ὑπάρχει ἐν τῷ προμνημονευθέντι ἁ-

μαρτήματι ἐγκύων γυναικῶν, καθ' ὃ αὐταὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου.

Ἵνα γενικῶς εἰπώμεν, ἡ σημερινὴ ἡμῶν ἔρευνα συνεχίζει τὴν ἐργασίαν τοῦ νεοπλατωνισμοῦ μὲ τὴν μεγάλην βέβαια διαφορὰν, ὅτι ὁ νεοπλατωνισμὸς παρευθὺς προέβη εἰς σφόδρα φανταστικὴν μεταφυσικὴν, ἐνθ' ἡμεῖς προσπαθοῦμεν νὰ κατασκευάσωμεν ἐπιμελημένην ἀκριβῆ παραψυχολογίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκριβὴς αὕτη παραψυχικὴ ἔρευνα, ὅσῳ περισσότερον προχωρεῖ, βεβαίως τοσούτῳ σπουδαιότερα θὰ ἀποβῇ εἰς τὴν νεωτέραν μεταφυσικὴν. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ λεχθῇ μὲ τόσῳ μεγαλυτέραν πεποίθησιν, ὅσῳ τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα τῆς παραψυχολογίας διαφωνοῦν μόνον μὲ τὴν πεπαλαιωμένην περὶ κόσμου εἰκόνα τῆς φυσιοκρατίας. Ἀλλ' ἄνευ δυσκολίας συμβιβάζονται πρὸς τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας ψυχολογίας, βιολογίας καὶ τῆς φυσικῆς.

Περὶ τῆς ἐπίδρασεως τῶν παραψυχολογικῶν εὐρημάτων ἐπὶ τῆς γενικῆς περὶ κόσμου θεωρίας δύναται τις σήμερον νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι θὰ ὀδηγήσουν εἰς ἀναγέννησιν τῆς θρησκείας ἐν τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ, οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ τῆς σήμερον μέχρι τῆς αὔριου, ἀλλ' ἐν διαστήματι πλειόνων γενεῶν. Δὲν ἐννοῶ δὲ διὰ τῶν λόγων τούτων τὴν γένεσιν ἀφελοῦς τινος πνευματισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ἀναζωογονήσῃ ὅλον τὸν κυκλῶνα μεσαιωνικῆς δεισιδαιμονίας. Ἀλλ' ὅμως διδάσκουν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νῦν τὰ πορίσματα τῆς παραψυχολογικῆς ἐρευνῆς, ὅτι αἱ καθημεριναὶ ψυχικαὶ καὶ ψυχοφυσικαὶ λειτουργίαι, περὶ τῶν ὁποίων πραγματεύεται ἡ συνήθης ψυχολογία, δὲν εἶναι αἱ μόναι δυνατόι, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ κοιμῶνται καὶ ἄλλαι ὅλως διάφοροι ἐνεργεῖαι καὶ ὅτι καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμον τῶν ὕλικῶν ἐνεργειῶν ὑπὸ ἰδιαίτερους ὁρους, περὶ τῶν ὁποίων ἀκόμη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἰπώμεν ἀκριβέστερα, δύναται νὰ προσλάβουν ὅλως διάφορον χαρακτῆρα ἐκείνου, τὸν ὁποῖον γινώσκουμεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν συνήθων ὁμαλῶν βιολογικῶν πραγμάτων.

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν ἀπὸ τοῦδε νὰ λεχθῇ ποῦ βαίνει περαιτέρω ἡ ὁδός,

ἀφοῦ βέβαια ἐν γένει ἡ μοῖρα πάσης εὐ-
συνειδήτου ἐρευνῆς εἶναι ἡ ἀβεβαιότης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κυρίως εἰπεῖν, εὐρίσκομαι εἰς τὸ τέλος
τῆς ομιλίας μου, ἤθελον δὲ νῦν παύσει,
ἐὰν μὴ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀ-
νεγίνωσκον πολλάκις εἰς βιβλία Γερμανῶν
περιηγητῶν, ὅτι καὶ εἰς τὴν σημερινὴν
Ἑλλάδα ὑπάρχουν ἀκόμη λείψανα τῆς πα-
λαιᾶς θρησκευτικῆς ἀποκρυφολογίας, τὰ ὅ-
ποια φαίνεται, ὅτι δύνανται νὰ ἐρευνη-
θοῦν ἀκριβέστερον.

Τοιαύτας παρατηρήσεις ἔκαμεν ἰδίᾳ ὁ
συγγραφεὺς Sprunda. Πλησίον τῶν ἐρει-
πίων παλαιῶν πόλεων οἱ κάτοικοι κατέ-
χονται ὑπὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐμφάνισιν
φαντασμάτων. Θανασιὸν δ' εἶναι, ὅτι
αὐτὸς ὁ Sprunda μετ' ἄλλου τινὸς Γερμα-
νοῦ συγγραφέως ἰσχυρίζεται, ὅτι εἶδε φαν-
τάσματα τὴν νύκτα ἐν Αἰγίνῃ παρὰ τὸν
ναὸν τῆς Ἀφαιᾶς.

Διηγείται δὲ πρὸς τούτοις περὶ παραδο-
ξοτάτου τηλεκινήτου φαινομένου ἐν
ταῖς μοναῖς τοῦ Ἁγίου Ὁρους πλησίον
ὠρισμένης εἰκόνος Ἁγίου, τὸ ὅποιον γί-
νεται κανονικώτατα ὅταν προσεγγίσῃ τις,
ἵνα προσφέρῃ νόμισμά τι, εἰς ὠρισμένην
ἀπόστασιν ἐκφεύγει τοῦτο ἀπὸ τῆς χειρὸς
τοῦ δίδοντος καὶ προσκολλᾶται εἰς τὴν
εἰκόνα, ἡ ὁποία εἶναι ἀπλὴ ξυλινὴ εἰκὼν.
Οἱ μοναχοί, καθὼς λέγει ὁ Sprunda, ἐ-
πιτρέπουν πᾶσαν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν
τῆς εἰκόνος.

Θὰ ἦτο ἐκτάκτως εὐχταῖον, ἐὰν ποτε
καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου
προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας Ψυχι-
κῶν Ἐρευνῶν κ. Τανάγρα ἠθέλετε ἐξερε-
νήσει ἀκριβέστερον ταῦτα καὶ ἄλλα τι-
νὰ λεγόμενα παραφαινόμενα, περὶ τῶν
ὁποίων διηγοῦνται νεώτεροι περιηγηταί.

Αὐτὸς μὲν ὁ Sprunda παραδέχεται εἰδός
τι νεοπλατωνικῆς πνευματιστικῆς θεωρίας
καὶ φαίνεται διατεθειμένος νὰ πιστεύῃ εἰς
τὴν ὑπαρξιν παντοίων μέσων ὄντων. Ἡ
Θεὰ Ἀφαία προφανῶς εἶναι δι' αὐτὸν
πλέον τι ἢ καθαρῶς ἀνθρωπίνη ἔννοια.
Πιστεύει δὲ πρὸς τούτοις εἰς μαγικὴν τι-
να ἐπενέργειαν θρησκευτικῶν λειτουργι-
κῶν τύπων ὡς τοιούτων.

Δὲν εἴμεθα βέβαια ἠναγκασμένοι νὰ ἀ-
κολουθήσωμεν τὰς γνώμας αὐτοῦ ταύτας,
ἀλλὰ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐκτιθέμενα γεγονότα
εἶναι ἐξαίρετον παράδειγμα τῆς ἐπιδρά-
σεως, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἀσχοῦν παρ'
ἀνθρώποις, οἱ ὅποιοι ἔχουν φύσει ἰδιότη-
τας μεσάζοντος, θρησκευτικῆ πίστεως καὶ
θρησκευτικαὶ τελεταί. Ἰσως ἐντεῦθεν ὁρ-
μώμενοι ἠθέλαμεν κατανοήσει ψυχολογι-
κῶς βαθύτερον τὴν ἀρχαίαν λατρείαν, ἐὰν
μάλιστα ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι αἱ παραψυ-
χικαὶ φυσικαὶ καταβολαὶ παρὰ τῷ παλαιῷ
ἀνθρώπῳ ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερον ἡλαττω-
μένοι ἢ παρὰ τῷ νῦν πεπολιτισμένῳ ἀν-
θρώπῳ.

Θὰ ἐπεθύμουν δὲ δεύτερον νὰ πιστεύσω,
ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας, πρὸ
πάντων δὲ π. χ. ἐνθα πρόκειται περὶ τῆς
γενέσεως νέων λατρείας τύπων, τὴν ἀφορ-
μὴν ἔδωκεν οὐχὶ σπανίως ὄψις φαντασμά-
των. Εἶναι ἀναπόφευκτον πᾶς ἐπιστημο-
νικῶς μὴ ἀνεπτυγμένος νὰ συμπεραίνῃ
ἀμέσως ἐκ τῆς ὑπάρξεως φαντασμάτων,
περὶ τῆς ἐνεργείας Θεοῦ τινος ἐν τῷ οἰ-
κίῳ τόπῳ. Ἐνεκα τῆς εἰκαζομένης ταύ-
της ἱστορικῆς θρησκευτικῆς σημασίας τῆς
ὄψεως φαντασμάτων, τὰ ὅποια βεβαίως
καὶ ἄλλως εἶναι λίαν σκοτεινὰ παραφαινό-
μενα, θὰ ἐπεθύμουν νὰ μὴ παραλείψω νὰ
παραπέμψω ὑμᾶς εἰς τὰς διηγήσεις ἐ-
κείνας περὶ Ἑλλάδος νεωτέρων Γερμα-
νῶν περιηγητῶν μὲ τὴν παράκλησιν νὰ ἐ-
ξερευνήθωσι τὰ κατ' αὐτάς.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΩΣ ΘΕΣΜΟΥ

ὑπὸ τοῦ κ. Κωστή Νικολάου

Διευθυντοῦ τῆς Ὁδίκης καὶ Μελοδραματικῆς Ἀκαδημίας.

Μέσα στὰ στάδια ποὺ διήγνησεν ἡ ἀν-
θρωπότης, ἀναδρομικὰ στρεφόμενοι ἀπὸ
τὴν πολιτισμένην στὴ μισοπολιτισμένη καὶ
βάρβαρη σταδιοδρομίᾳ τῆς, τρεῖς παρά-
γοντες, τρεῖς συντελεστοὶ παρουσιάζονται
δλοκάθαρα ἀναπόσπαστοι γιὰ μιὰ ἀνθρω-
πίνην ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν καὶ συνεπῶς ἀλ-
ληλεγγύη, ἡ *Θρησκεία*, οἱ *Νόμοι* καὶ τὸ
Θέατρον.

Θρησκεία, Νόμοι καὶ Θέατρον προέκυ-
ψαν ἀπὸ τὰς ἀνέκαθεν δύο μεγάλας κατευ-
θύνσεις ποὺ ἀπησχόλησαν τὴν διάνοιαν
καὶ τὸ ψυχοθυμικὸν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι
οἱ δύο φάροι ποὺ ἀντλοῦν τὸ φῶς τους ἀπὸ
τὰ ἐνστικτὰ τοῦ μέσα στὰ ὀμιχλώδη περά-
σματα καὶ τὰς σκοτεινὰς σήραγγας τῆς
προαιωνίου ἐξελιξέως του.

Εἴπομεν δύο κατευθύνσεις, ἐκ τῶν ὁποί-
ων ἡ μὲν πρώτη εἶναι ἡ καθαρῶς ἀντικει-
μενικὴ καὶ ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὰ τριγύ-
ρω του ποὺ τὸν περιβάλλουν, δηλ. μὲ ἄλλους
λόγους ἀπὸ τὸ ἀχανὲς καὶ ἀπειρον καὶ με-
γαλοπρεπὲς καὶ διαρκῶς ἀσύλληπτον τῆς
δημιουργίας. Ἐντύπωσης ποὺ γενικὰ τοῦ
ἐνσταλάζει τὸ θρησκευτικὸν ἰδεῶδες τὸ
ὅποιον τονούμενον δὲν καταλήγει ἄλλοι
παρὰ στὴν ἐξυπηρέτησιν ἐνὸς θεοῦ, πο-
λὺ θεοῦ ριζωμένου ἐξ ἐνστικτοῦ συναι-
σθήματος, ἀπαραιτήτου γιὰ μιὰ καταπραΰ-
νουν γαλήνην, ἐνὸς συναισθήματος μίᾳς
ἀπεριόριστου γλυκύτητος, τὸ ὅποιον γεννᾶ-
ται ἀπὸ μιὰ προσήλωσιν μας ἐπίμονη καὶ
μυστικοπαθὴ πρὸς τὸ ὑπερπέραν. Ὅπως
πάλιν ἀπ' αὐτὸ τὸ ὑπερπέραν ἐκκολλάπεται
μιὰ πεποιημένη ἐλπίδα πρὸς ἕνα καθορι-
σμένον τελειωτικὸν τῆς ἀφηρημένης ὑποστά-
σεώς μας, τόσο σ' αὐτὸ τὸν κόσμον καὶ πρὸς
ἄλλον καὶ πρὸς ἕνα ἐντοπισμὸν τῆς τύχης
ποὺ μᾶς ἀναμένει μέσα στὸ πολυκύμαντο
καὶ θελλῶδες ἐπίγειόν μας ταξίδι.

Τὴν κατευθύνει αὐτὴ τὴν πρώτη τὴν
ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ δευτέρα, ἡ καθαρῶς

ὑποκειμενικὴ, ἡ πολὺ πλησίον μας, ἡ ἐμ-
πνευσμένη ἀπὸ τὴν ἐπίγειά μας ὑπόστασιν
ποὺ προκύπτει μόλις ὁ ἄνθρωπος προσέξῃ
στὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀφοῦ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴν
ἀφηρημένην ἐντύπωσιν τῆς δημιουργίας καὶ
ἔσται ἀρχίσει νὰ καθορίσῃ τὸ κάθε τι σχε-
τικὸ πρὸς τὸ στεγνὸ πλαίσιο καὶ ἐμβαδὸν
τῆς ὑπάρξεώς του καὶ μέσα σὲ ὅτι εἶ-
ναι πλασμένο εἰς τὸ νὰ συνταράσσῃ, νὰ
ἀνακυκλᾷ, νὰ ἀναμοχλεύῃ τὰ ἀνθρώπινα
πάθη, ἐξ οὗ καὶ ὁ ἀντικατοπτρισμὸς αὐ-
τῆς τῆς διαρκούς του ψυχικῆς ἀνασκα-
φῆς εἰς τὸ θέατρον καὶ ἐξ οὗ ἡ κωμω-
δία καὶ τὸ δράμα τοῦ ὁποῦ ἡ ἐξηγ-
μένη μορφή καταλήγει στὴν τραγωδίαν
καὶ τῶν ὁποίων ἡ ὑπερλυρικὴ ἀμφίεσις κα-
ταλήγει στὸ μελόδραμα ὡς πρὸς τὴν κορ-
νίδα ποὺ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ ἕνα εἶδος
τέχνης γοητευτικώτατον καὶ ὑψηλὰ κρα-
τημένο ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας, ἀπ' ὅλα τὰ
ἔθνη ποὺ τὰ διακρίνει ἕνας πολιτισμὸς
καταφανής.

Ἐπ' αὐτὰς τὰς δύο κατευθύνσεις,
ἐπάνω σ' αὐτάς τὰς δύο προσηλώσεις καὶ
ψυχοπαθείας ἐνεσφηνώθησαν καὶ ἐξεδηλώ-
θησαν οἱ Νόμοι, σὰν ἕνας κρίκος τῆς κοι-
νωνικῆς ἀνθρωπίνης συνοχῆς, ἀναλόγως
πρὸς τὴν δεῖνα ἢ τὰδε ἀναλογίαν μεταξὺ
τῶν δύο θεμελιωδῶν ροπῶν, μὲ τὸ ἀνάλο-
γόν των χρῶμα καὶ τὸ μωσαϊκὸν τῆς παρα-
τάξεώς των ἢ τῆς χρονολογίας των.

Ἄν λοιπὸν ἔτσι προβάλλει τὸ Θέατρον
μετὰ τὴν ὀρθοκρίαν, σὰν ἐκδήλωσις τῆς
δευτέρας ροπῆς, τότε τί παράδοξον ἂν ὁ
Ἕλληνας, τόσο ὁ ἀρχαιότερος ὅσον ὁ τῆς
χθὲς καὶ ὁ σημερινὸς ἀκόμη, ὁ κατ' ἐξοχὴν
ἐκ παραδόσεως ἄνθρωπος τοῦ Θεάτρον ἀπὸ
τῆς ἐποχῆς τοῦ δουραμβίου καὶ κατόπιν,
τί τὸ παράδοξον ἂν καθ' ὅλας τὰς φάσεις
τοῦ θρησκευτικοῦ, πολιτικοῦ καὶ κοινωνι-
κοῦ του βίου παθαίνεται γιὰ τὴν ὑπό-
στασιν τοῦ Θεάτρον τοῦ καθόλου, μετὰ μίᾳς

έπιστεγαζούσης μελοδραματικής αὐλίας και γενικά για ὅλο του τὸ θεατρικὸ ἱκρίωμα;

Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι παράδοξο νὰ βλέπωμεν σήμερα ν' ἀλληλοσυγκρούονται καλλιτέχναι και ἀνθρώποι τοῦ Θεάτρου ποὺ ἔχουν τὴν ἐπίγνωσιν τῶν μεγάλων ἀπικιτήσεων τόσον τεχνικῶν ὅσον και οἰκονομικῶν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, και ἔγκριτοι ἄλλοι πολῖται ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ διαβλέπουν μὲ κάποια τυφλὴ δραματικὴτητα, παρὰ τὰ κωλύματα, τὸ δυνατόν και τὸ πραγματοποιήσιμον ἐνὸς τοιούτου ὄνειρου. Καὶ θὰ μούλεγε κάποιος: μήπως δι' ὅλα αὐτὰ και εἰς ὅλα δὲν προηγείται τὸ ὄνειρον; Ἀλλοῖμονον ἀνέλεπε τὸ ὄνειρο στὴ ζωὴ μας, γιατί τότε τίποτε δὲν θὰ παρήγετο και θὰ εἴχαμε πολὺ συχνὰ μηδὲν εἰς τὸ πηλίκον.

Μὰ τότε ποῖος ἄλλος θὰ ἦταν ὁ μάλλον ἐνδεδειγμένος για τὰ ὄνειρα ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον τὸν καλλιτέχνη ἢ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο γενικά τῆς διανοήσεως;

Και ἐν τούτοις συμβαίνει σήμερον τὸ ἐναντίον κάποτε στὸν καλλιτέχνη, ποὺ σήμερον ὑπὲρ ποτε συντίθεται ὅχι μόνο ἀπὸ τὸν ἰδεολόγο τεχνίτη, ἀλλὰ και ἀπὸ τὸν ὑπολογίζοντα σκληρὰ ἀνθρώπον.

Συμβαίνει δηλ. ὥστε ὁ καλλιτέχνης νὰ εἶναι πῶς σκεπτικιστὴς, πῶς ἐπιφυλακτικὸς, πῶς ὑπολογιστικὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον τὸν μὴ καλλιτέχνην, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ θὰ ὠνόμαζα κραταιὸν τυφλὸν και ποὺ ἀποσκορακίζει κάθε ἀρνησιν και ποὺ πιστεύει πῶς κάθε δράμα μπορεῖ νὰ λάβῃ σάρκα και ὅσῃ και στὸ τέλος νὰ καταστῇ πραγματικότης χειροπιαστή.

Και ἀκόμη μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ, μήπως τὸ ὄνειρο, ὅχι τὸ τυχοδιωκτικὸ, δὲν εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀποτέλεσμα τοῦ ὑποσυνειδήτου μας ποὺ ζῇ μέσα μας και ποὺ μᾶς διαλανθάνει, ποὺ ζῇ ἀνύποπτο εἰς τὴν ἀσφαλὴ του ζωὴ μέσα εἰς τὸ καταχνιασμένο του ἐμβαδὸν και ἀπὸ τὸ ὅποῖον ξεθωριάζεται και παρουσιάζεται τρανταχτερὰ εἴτε κατὰ περιόδους εἴτε και στιγμιαίως αὐτοπροαίρετο και ἀπρόσκλητο;

Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ δράμα προβάλλει ὡς μέσος σταθμὸς πρὸς τὴν πραγματικότητα πολὺ ἀποκαλυπτικὸς και πολὺ πολῦτος και γι' αὐτὸ ἀν οἱ προβολεῖς του

δὲν εἶναι οἱ πῶς χειροπιαστοὶ ἢ οἱ πῶς φωτεινοί, εἶναι ἀσφαλῶς οἱ πῶς δημιουργικοὶ και ἐπομένως οἱ πῶς συμπαθητικοὶ και οἱ πῶς ἄξιοι προσοχῆς.

Και τώρα ἂς ἐπανεέλθωμεν και πάλιν εἰς τὸ κυρίως θέμα μας, δηλ. τὸ θέατρον.

Ὅπως εἴπαμε τὸ θέατρο, ἀντίθετα πρὸς τὴ θρησκεία, δὲν ἀποβλέπει ἀπόλυτα πρὸς τὴν παρηγορίαν στὴν δυστυχία, τὴν ἐλπίδα στὴν ἀπελπισία και τὴ δικαιοσύνη στὴν ἀδικία.

Τὸ θέατρο δὲν ἀποβλέπει ἀπόλυτα πρὸς τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης και ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Ὑπέρτατο Ὀν. Ὅχι. Τὸ θέατρο ὀφείλεται στὴν ἀγάπην, στὴν ροπή και στὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς μεγάλας μάχας ἐκ τοῦ συστάδην τῆς δυστυχίας τῆς ζωῆς.

Στὸ θέατρο ὁ ἀνθρώπος θὰ ἀναζητήσῃ τὴν συγκίνησιν μέσα στὴ δυσανασχετήσιν και ἐπανάστασιν τῆς ψυχῆς του ἢ μέσα στὴ χαρὰ ἢ μέσα στὸν πόνο, για νὰ δακρύσῃ μὲ τὸ δάκρυ τὸ πολῦτιμο, αὐτὴ τὴ δροσιὰ τὴν εὐλογημένην τοῦ ὀργώματος τῆς ψυχῆς μας ἢ νὰ γελάσῃ μὲ τὸ γέλοιο τὸ ξεκουραστικὸ ποὺ ἐξωτερικεύει τίς ψυχικὰς μας δάσεις και αὐτὰ ἔσαν τὸ ἄροτρο τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς δὲν εἶναι ἀρκετὰ βαθὺ για νὰ μᾶς ἀνασκάψῃ τὰ βαθειὰ ὑποστρώματα τοῦ εἶναι μας.

Μέσα στὴν ἀρετὴ και τὴν κακία και στὴν σπαρταριστὴ τους ἀνατομία μέσα στὸ μεγάλο παραμῦθι τοῦ μύθου, ἢ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου ξεχειλίζει και ἀναπηδᾷ ὀρμητικὰ, ὅπως μέσα στὸν ἰδεαλισμὸν και σὲ μιὰ πραγματικὴτητα ἀπὸ τὸ μεγάλο συντελεστὴ τῆς ζωῆς μας ποὺ κατανέμεται ἢ σκηρικὴ δρᾶσις, θὰ ἐκπηδήσῃ ἢ συγκίνησις και ὁ συγκλονισμὸς μας.

Ὅλα αὐτὰ δὲν ἀφίνουν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν πῶς τὸ θέατρο εἶναι ὁ πῶς συγκινημένος και μορφωτικὸς και συμπαθητικὸς φορεὺς πολιτισμοῦ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅταν παρουσιάζεται ἀντάξιος τῆς ὑποστάσεώς του.

Γιατί ἡ θρησκεία και τὸ ἐξ αὐτῆς ἀναπτυσσόμενον θρησκευτικὸ συναίσθημα, δὲν ἀνάγεται παρὰ στὴν ἀφηρημένη ὀπτασία και στὴν ἐκστασιν ποὺ προβάλλει ἀλάθητη και ἀσύλληπτη μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ χρώματα

τὰ ἄπειρα ποὺ χαρίζει ἢ ἀνθρώπινη φαντασία και ποὺ τὴν ὠθεῖ στὴν ἐξαύλωσί της, ἂς τὸ ποῦμε ἔτσι, για νὰ φθάσῃ σὲ μιὰ στιγμὴ στὸ «ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα» και για νὰ ἀναφωνήσῃ στὸ τέλος «Μεγάλα και θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Στὸ πλαίσιον αὐτὸ ἐξελίσσεται ὁ θρησκευτικὸς ἀνθρώπος.

Τώρα ὅσον ἀφορᾷ τοὺς νόμους, αὐτοὶ εἶναι οἱ συμπαθητικοὶ ἢ ἀντιπαθητικοὶ ποὺ παράγονται ἀπὸ τὰς δύο ροπὰς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχή, δηλ. ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν και ὑποκειμενικὴν.

Γι' αὐτὴν τὴν αἰτία παρουσιάζονται και ὡς ἀξιομειώσεις ἀνάλογα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τὴν πῶς δυνατόν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνακύπτουν νόμοι νέοι για νὰ ὑποχωρήσουν εἰς νεωτέρους ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι σήμερον. Εἶνε μὲ ἄλλους λόγους τὰ χαλινάρια, ἄλλοτε σκληρὰ ἄλλοτε ἥπια, μὲ τὰ ὅποια συγκρατεῖται και ρυθμίζεται ὁ ἀτάσθαλος, ὁ ἀτίθασος και θυμὸπληκτος ἀνθρώπινος πήγασος εἰς τὸ καθημερινὸ δοῦναι και λαβεῖν τῆς ζωῆς του και ποὺ τεντώνονται ἢ ἐνδίδουν ἀνάλογα εἰς τὰς περιστάσεις.

Ἄλλο πρᾶγμα ὅμως τὸ θέατρον, ὅχι δέδαια τὸ ἐκφυλὸν, τὸ φτηνὸν και χρονογραφικὸν, τὸ ἀφιερωμένο στὸ Dolce far niente, τὸ καφενοβόιο, τὸ θέατρο τὸ νοσηρὸ γενικά, ἀλλὰ τὸ θέατρο περιωπῆς, τὸ θέατρο ποὺ εἶναι ὡς ἄλλο Εὐαγγέλιο τῆς βιωτικῆς καθημερινῆς μας παρατάξεως, τὸ θέατρο καθρέπτῃς τῆς ἠθικῆς και κοινωνικῆς μας φυσιογνωμίας ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ μύχια τῶν πρωτογενῶν μας ἐνστίκτων, ὡς λόγος και ἀντίλογος τοῦ ὑποκειμένου μας.

Ἐνὸς τοιούτου εἶδους θέατρο, ἀποτεινόμενον πρὸς τὰς αἰσθήσεις μας πρῶτα, πρὸς τὸ ψυχοθυμικὸν και τὸ πνεῦμα μας κατόπιν, παρουσιάζεται ὡς τὸ μόνο δραστηώτερον, ζωτικώτερον και ἀποτελεσματικώτερον μέσον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξυγιάνσεως μέσα στὸ κοινωνικὸ κόχλασμα τῶν ἀνθρώπων ὁμάδων.

Και μὲ τὴν δὲν συμβάλλει ζωντανὰ τὸ θέατρον; Μὲ τὴν ποιήσῃ πρῶτα πρῶτα, δηλ. μ' αὐτὸ τὸ πανίσχυρον ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως.

Ἄλλ' ἢ σκηνοθεσία ἢ φαντασμαγορικὴ και ἢ ρεαλιστικὴ; Αἱ ἐνδυμασίαι; Ἡ πλαστικότης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος; Ἡ ἐλ-

κυστικότης και ὑποβολὴ τοῦ ἀνθρωπίνου βλέμματος ἀπὸ ὅπου ἀναβλύζει φῶς και ζωὴ; Ἡ χειρονομία; Ὁ χορὸς; Ἡ σπῆννευσις ἢ μεθυστικὴ μιᾶς ὠραίας φωνῆς, ἢ μαγεύουσα μουσικὴ, οἱ θαυμάσιοι μηχανισμοί; Μ' ἓνα λόγο τὸ θέατρο εἶναι ἀνακεφαλαίωσις ὅλων τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

Ἔτσι λοιπὸν ὅπως βλέπομεν γίνονται κατὰδὴλα δύο τινά: Πρῶτον πῶς θρησκεία, θέατρον και νόμοι ἀποτελοῦν τὰς βάσεις τοῦ ἐκπολιτιζομένου ἀνθρώπου, πῶς ἀπ' τὴν ἀναλογία και τὴ συνέπεια τῶν δύο αὐτῶν φορέων παρουσιάζεται μιὰ κοινωνικὴ περιωπὴ Α ἢ Β, πῶς ἀν ἡ θρησκεία και οἱ νόμοι τείνουν πρὸς ἓνα και τὸν αὐτὸν σκοπὸν, εἰς τὰ μέσα ποὺ παρατάσσει τὸ καθένα χωριστὰ διαφέρουν μὲ ὑπερθεματισμὸν ρεαλιστικὸν τοῦ Θεάτρου. Ὅπως δὴποτε ὅλη ἡ ἰδεολογία τῶν τριῶν τείνει πρὸς τὴν ἠθικοποίησιν, τῆς ὁποίας τὸ ἀποκορύφωμα εἶναι μιὰ αἰσθητικὴ περιωπὴ.

Ὅλιγιστοι λαοὶ εἰς τὸ μέγα παρελθόν τους παρουσιάζονται χωρὶς θέατρον, ὅπως ὅλως ἐξαιρετικῶς ὁ βιβλικὸς λαὸς, ὁ Ἑβραϊκός, ποὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν Αἴγυπτον μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας του παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ἔζησε πάντοτε μὲ μοναδικὸν τοῦ ἀντικειμενικὸν ἰνδαλμα τὸν Ἰεχωβά του.

Τὸ θέατρο δὲν ἦτο ἄλλο παρὰ αὐτὸς ὁ Ναὸς του, ἢ δὲ τέχνη του ἢ δραματικὴ δὲν ἀντεπροσώπευθε παρὰ μόνον διὰ τῆς λυρικῆς του ποιήσεως, ποὺ εἶχεν ἐμπνεύσει και σφυρηλατήσῃ ὁ πόνος, ἢ ἀγωνία, ἢ συμφορὰς, ἀντικρύζοντας τὸν ἥρωϊσμὸν και τὴν αὐτοθυσίαν.

Γι' αὐτὸ και ἔως σήμερα ὁ Ἑβραϊκὸς στόνος μέσα στὸ λυρισμὸν τοῦ μέλους του συγκινεῖ τόσο πολὺ, γι' αὐτὸ εἶναι τόσο μεστὸς ἀπὸ ἀγωνιώδους πάθος, ὅπως ἐκ παραβολῆς και ὁ ἰδικὸς μας ποὺ ἐνεσπηνώθη εἰς τίς ψυχὰς μας μετὰ μιὰ ἀκατανόμαστη δουλεία και καταδυνάστευσιν.

Γι' αὐτὸ σήμεραν διατρέπουν οἱ Ἑβραῖοι ἐκτελεσताὶ βιοτουόχοι και γι' αὐτὸ εἴμεθα προωρισμένοι νὰ διαπρέψωμεν και μεῖς.

Ἀλλὰ μήπως και τὸ θέατρον γενικά δὲν ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τὸν Ναὸν, τόσον στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὅσον και στὴ σημερινή; Δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ἀνατρέξωμε

στά μυστήρια του μεσαιωνισμού όσον άφο-
ρᾷ τήν τωρινή μας θρησκεία. Έκει και
τότε ή έκκλησία μέσα στις συντηρητικό-
τητές της έκράτησε τὸ Θέατρον όσον
μόδεσε για νά τὸ άφορίση όταν αὐτὸ μέ-
σα σέ μιὰ χειραφέτησί του ήρχισε νά αὖ-
θαδιάζη.

Ἄλλα και στο διαζύγιο αὐτὸ δὲν ἔλει-
ψε ή συνοχή τους και πάλιν, γιατί και σή-
μερα ακόμη μήπως ή έκκλησία δὲν ἐξα-
κολουθεῖ νά σκηνοθετῇ τὰ πάθη τοῦ μέγα-
λου ἀναμορφωτοῦ, μήπως διὰ τῆς γλυπτι-
κῆς και ζωγραφικῆς δὲν παρατάσσει ἔργα
τέχνης μιᾶς υπερέχου σκηνοθεσίας πού
ἐφιλοτέχνησε τόσον ἀφειδῶς ή πίστις;

Καθὼς και πάλιν ἀπ' τήν ἄλλη μεριά
τὸ Θέατρο μήπως δὲν ἐπλάγισε συχνά πρὸς
τήν έκκλησία ή πρὸς τὰς Γράφας για νά
παραχθῶν ἔργα σάν τὸν «Σαμψὼν και Δα-
λιδά» ἐνὸς Saint-Saëns και σάν ἕνα
«Πάρσιφαλ» ἐνὸς Βάγνερ;

Καί σήμερα παρατηροῦμε μιὰ ἐξέλιξι
σ' αὐτὸ τὸ συμπεθεριὸ και ἰδίως στήν Ἀ-
μερικῇ.

Μέσα στά μεγάλα Tabernacles, τὰ με-
γάλα Σκηνώματα πού σφύζουν ἀπὸ κοσμά-
κη φιλόθρησκο, κάθε Κυριακή ὁ ἱεροκῆ-
ρυξ παρουσιάζεται ὡς ἕνας ἀριστοτέχνης
ήθοποιός. Μὲ καταπληκτικὴ ζωτικότη-
τα παίρνει ἕνα ἐπεισόδιο ἐπὶκαιρο τῆς
καθημερινῆς μας ζωῆς, μιὰ ὁποιαδή-
ποτε περιπέτεια για νά τὸ παρουσιάσῃ
ὡς δραματάκι, κάποτε ὡς κωμῳδία. Ὑ-
ποδύεται αὐτὸς και μόνος ὅλα τὰ πρό-
σωπα ἕως ὅτου κυριαρχήσῃ τῆς γενι-
κῆς προσοχῆς και ἀφοῦ γίνη τοῦτο, τότε
ἐφαρμόζει σ' αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο, σ' αὐτὴ
τήν περιπέτεια, ἕνα ρητὸ Εὐαγγελικόν,
ἕνα ρητὸ τῆς Γραφῆς, για νά ἀναδειχθῇ
ἀμέσως ἀπὸ τὸν ήθοποιὸ ὁ ἱεροκῆρυξ και
για νά ἐπιστεγασθῇ ή ὅλη διδασκαλία μὲ
τὸ γενικὸ ψάλσιμο ἐνὸς ψαλμοῦ.

Μὰ και μήπως και αὐτὲς οἱ παραβολές
τοῦ Θεανθρώπου δὲν εἶναι μικρὰ ἀλλὰ και
μεγάλα σκηνοθετήματα;

Μήπως ὁ γλυκύτατος Ναζωραῖος δὲν ὡ-
μίλει ταπεινά και διαλογικὰ για νά ἐξαρ-
θῇ στά ὕψη και για νά ἐξαγνίσῃ τήν ψυ-
χή τοῦ δοκιμαζομένου ἀνθρώπου;

Κατὰ πόσον ή Έκκλησία παρακολου-
θεῖ τὰς περιπετείας τοῦ θεομοῦ τούτου

φαίνεται ἀπὸ τήν κατωτέρω εἶδησι τήν
ὁποίαν παραθέτω:

«Ἡ ἐτήσια Συνέλευσις τῆς Ἐνώσεως
τῶν Χριστιανῶν Ἡθοποιῶν ἔγινεν ἐσχά-
τως εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον τοῦ Λονδί-
νου ὑπὸ τήν προεδρίαν τοῦ Ἐπισκόπου
Οὐίλλινδσεν.

Ἡ ἀνωτέρω Ἐνωσις ἰδρυθεῖσα πρὸ 27
ἐτῶν περιλαμβάνει σήμερα 1. 200 μέλη
ἀνήκοντα εἰς τὸ θεατρικὸν ἐπάγγελμα,
600 ἑφημερίους και 400 μέλη λαϊκά. Πα-
ρευρεθεῖς εἰς τήν ἐν λόγῳ συγκέντρωσιν
ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντέρμπουρυ ἐξε-
φώνησε μακρὸν λόγον εἰς τὸν ὁποῖον ἐ-
τόνισε ἰδιαιτέρως τήν ἐξέλιξιν τῶν ἰδεῶν
τῆς Έκκλησίας ὡς πρὸς τοὺς ήθοποιούς.
Ἄλλοτε, εἶπε, θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς τρομερὸν
σκάνδαλον ή παρουσία τοῦ Ἀρχιεπισκό-
που τῆς Καντέρμπουρυ ἐπὶ τῆς σκηνῆς
ἐνὸς Θεάτρου και ἐν μέσῳ ἐξ ἐπαγγέλμα-
τος ήθοποιῶν.

Ἄλλ' οἱ καιροὶ μετεβλήθησαν.

Ἡ Έκκλησία κατενόησεν ὅτι τὸ Θέα-
τρον εἶναι μέσον παντοδύναμον ὅπως ὁδη-
γήσῃ τὸν λαὸν εἰς τήν εὐθειαν ὁδὸν και
διὰ τοῦτο εἶναι ἀποφασισμένη νά βοηθήσῃ
τοὺς ήθοποιούς μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς
και τὸ κύρος της και νά τοὺς ὑποστηρίξῃ
εἰς τήν πνευματικὴν των ζώην.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὠμίλησεν ἀκολου-
θῶς περὶ τῶν δοκιμασιῶν και τῶν συνυ-
φασμένων μὲ τὸ ἐπάγγελμα τῶν ήθοποιῶν
δυσκολιῶν, περὶ τῆς ἀχαιριστίας τοῦ κοινού
πρὸς ἐκείνους πού τὸ διεσκέδασαν ἐπὶ μα-
κρόν, όταν αὐτοὶ ἀποσύρωνται τῆς σκηνῆς,
και τέλος ὑπενθύμισε τὰς προπαγανδιστι-
κὰς περιοδείας πού ἐπιχειροῦν οἱ ήθοποιοὶ
και αἱ ήθοποιοὶ τῆς Ἐνώσεως εἰς τὰς ἐ-
παρχίας, διεκήρυξε δὲ ὅτι εἶναι ἀπείρως
εὐτυχῆς διὰ τήν ἐγκάρδιον και συμπαθητι-
κὴν ὑποδοχὴν τῆς ὁποίας ἔτυχον παντοῦ
ἐκ μέρους τοῦ Κλήρου».

Περὶ ἐνὸς τοιούτου λοιπὸν Θεάτρου πρό-
κειται και σήμερα, σχετικὰ πάντοτε, για
νά κρατήσωμεν μιὰ ήθικὴ περιωπὴ και
ὄχι τοῦ πλαγίου Θεάτρου, τοῦ théâtre à
côté.

Δηλ. ὄχι τοῦ Θεάτρου πού πρόκειται
νά εὐαρεστήσῃ ή ἀπλῶς φτηνὰ νά χρονο-
γραφῆσῃ ή νά γελοιογραφῆσῃ μιὰ τρέ-
χουσα κοινωνικὴ μας μορφή, ἀλλὰ τοῦ

μορφωτικοῦ Θεάτρου, πού εἶναι ἀναγ-
καιότατο στὸν τόπο μας ὑπὲρ ποτε ἄλλο μᾶς
χρειάζονται και οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι πού
θὰ ἐξονυχίσουν τὰ κοινωνικά μας προβλή-
ματα, πού θὰ ἐξηγήσουν τὸ σεβασμὸ μας
στὸ παρελθὸν ἀντικρύζοντας τὸ παρὸν και
τὸ μέλλον, πού θὰ συντηρήσουν ἕνα ἐνθου-
σιασμὸ και μιὰ πίστι στὰ ἐνστικτα τῆς φυ-
λῆς μας. Γιατὶ σήμερα σ' αὐτὸ τὸν τόπο
μὲ τὸν ἀπαράμιλλο οὐρανὸ του, μὲ τὸ γλυκὸ
του τὸ μεῖδιμα, σ' αὐτὸ τὸν τόπο πού τόσο
παράδοξα κατ' ἀναλογία ἐξεφάνθη ή τρα-
γωδία, σήμερα ἀπουσιάζει ὁ θεατρικὸς σκε-
λετός, ὁ ἀναγκαιότατος ὡς ρυθμιστῆς ὅλης
τῆς ἄλλης πλαγίας ή ἀνθυποπλαγίας δρά-
σεως. Ἐννοῶ τὸν σκελετὸν ἐκεῖνον πού ἀν-
τιπροσωπεύει τὸ κλασσικὸν και ρωμαντι-
κὸν Θέατρον, πού ὁμιλεῖ σ' ὅλα τὰ γεωγρα-
φικά πλάτη και μήκη, τὸ Θέατρο τῆς ἀπα-
ραμίλλου πρωτοτυπίας και ἀναλογίας τῆς
προγονικῆς μας παρακαταθήκης, πού ἀνα-
παύεται και ροχαλίζει μέσα στήν ἀρα-
χνιασμένη του δόξα, πού ἂν ποτε ξεμυτίσῃ,
προβάλλει πρόχειρο και ἀμελέτητο και ἀ-
περιποίητο, φωναλέον και μόνον φωνα-
λέον.

Μιὰ μονοτονία ἀκατάσχετη και ἀκατα-
νόητη προκύπτει ἀπὸ κάθε προσπάθεια
ἐπιφανειακῇ στήν ἀνέγερσί του, ἕνα νύ-
σταγμα ψυχικὸ ἐκδηλώνεται, μιὰ μούμια
Τουτανχαμένιος μὲ μιὰ καταληπτικὴ ἱερο-
πρέπεια ζητεῖ τήν ἐπιβολή της.

Τέλος μπορεί κανεῖς νά πῇ, ἕνας Ἐφι-
άλτης βασιλεὺς για νά δημιουργήσῃ τὸ
διαζύγιον μεταξὺ μιᾶς φαεινῆς δημιούρ-
γιας ὑποδειγματικῆς τοῦ παρελθόντος και
μιᾶς σημερινῆς μας πτωχῆς ψυχικῆς μας
προδιαθέσεως πρὸς τοῦτο.

Και ταῦτα ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπαυσε
νά εἶναι ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος και ταῦτα ἐνῷ
δράματα και τραγωδία δὲν καθυστεροῦν
στήν παράταξί τους και σήμεραν ακόμη.

Και ταῦτα ὡσάν ή φιλολογικὴ διασκευὴ
τοῦ ἀνθρώπου νά μὴ εἶναι ή ἰδία, σάν δηλ.
τὸ κουφάρι του νά μὴ ἐγκλείη τὰ αὐτὰ
ὄργανα τῆς ἀρχηγόνου του ὑποστάσεως.

Γι' αὐτὴν τὴν αἰτία ἀπὸ τὰς θεατρικὰς
ἐκδηλώσεις, ή τραγωδία και ὡς φόρμα συν-
δετικὴ τῆς μεγάλῆς ἐξαγγελίας και ὡς ὁ
δρόμος τῆς μελοδραματικῆς ἐμφανίσεως, μᾶς
ἐνδιαφέρει ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον.

Συνέχονται δὲ τόσον πολὺ ή τραγικὴ
ἐξαγγελία και ή λυρική ᾠδὴ, ὥστε δι' ἀμ-
φότερα χρειάζονται Σχολή, σύστημα, ἐκ-
γύμνασις εἰδική τῆς φωνῆς και μιὰ κατάλ-
ληλος ἐκλογή ἐπὶ καταλλήλων ἰδιοσυγκρα-
σιῶν και φυσικῶν ταλάντων, ὅπως ἐξέλθουν
οἱ κατάλληλοι φερέγγυοι τραγωδοὶ και
ἀοιδοὶ, προπονούμενοι ὑπὸ τῶν καταλλήλων
καθηγητῶν και διδασκάλων.

Ἐδῶ θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ μιὰ μικρὰ πα-
ρέκδασις.

Κατ' ἔτος εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ
Κονσερβατουάρ τῶν Παρισίων παρατηρεῖ-
ται μιὰ φθίσις στὰ τμήματα τῆς τραγω-
δίας. Ἐπὶ ἔτη τώρα δὲν κατορθώνουν νά
βγάλουν τίποτε τὸ ὑποσχόμενον. Καί τώρα
ποιὰ ή αἰτία; Ἡ αἰτία κατ' ἐμὲ εἶναι ή
στεῖρα, ή μὴ φωτισμένη, ή ἀκατάλληλη δι-
δασκαλία. Μία συνεπὴς καθοδήγησις προ-
υποθέτει πρῶτον τήν στερεοποίησιν τῆς
φωνῆς ή ὁποία κατὰ τὸ νῦν σύστημα πα-
ρουσιάζεται κουρασμένη πρὶν νά δῇ ἀπὸ
τήν σχολικὴν προπόνησιν.

Εἰς τὸ ἴδιον Κονσερβατουάρ, ὅπου πα-
ρηκολούθησα κάποτε τὰ δραματικά αὐτὰ
τμήματα, παρουσιάζεται ή ἐξῆς ἀνωμαλία:

Ἐκαστος καθηγητῆς, εἴτε κωμῳδὸς εἴτε
τραγωδὸς, ὀφείλει νά παρασκευάζῃ και τὰς
δύο διαιρέσεις, δηλ. και τήν τάξιν δράμα-
τος και κωμῳδίας και τήν τάξιν τραγωδίας.

Ἀποτέλεσμα ἀδυναμίας τοῦ καθηγητοῦ
κωμῳδοῦ νά διδάξῃ τραγωδίαν, ὅπως και
ἀνεπάρκεια τοῦ καθηγητοῦ τραγωδοῦ νά
διδάξῃ κωμῳδίαν ή δράμα. Ὁ εἰς παρου-
σιάζεται κάπως ἀθυρματώδης, ἐνῷ ὁ ἕτερος
πάσχων ἐξ ἐλεφαντιάσεως.

Ὅπως ἐξαιρετικαὶ φυσιογνωμίαι ὑπῆρ-
ξαν ἐκεῖνοι πού ἐξυπηρέτησαν και τὰς δύο
πτέρυγας ἐξ ἴσου δυνατόν, σάν τὸν Novelli
π.χ. και σάν τὸν Σουλδαῖν και τοῦτο μετὰ ἀ-
γῶνας και κόπους και δυσφορίας, ἕως ὅτου
πεισθῇ τὸ κοινὸν και χειροκροτήσῃ ἀνε-
πηρέαστα.

Ἐδῶ θὰ εἶχα νά ἀναφέρω δύο μεγά-
λα και χτυπητὰ παραδείγματα, τὸ ἕνα τοῦ
Jules Truffier ἐταίρου τῆς γαλλικῆς
Κωμῳδίας, τοῦ ἄλλοτε μετακληθέντος παρὰ
τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν πρὸς Ἱδρυσιν τῆς δρα-
ματικῆς του Σχολῆς, και τὸ ἄλλο τοῦ
Mounet-Sully.

Καί διὰ μὲν τὸν Truffier τὸ πρᾶγμα ή-

το καθαρά επαγγελματικό ή καλύτερα παιδαγωγικό.

Τους μαθητές, όπως ξέρουμε από πείρα της διδασκαλίας, μπορούμε να κατατάξω-μεν εις τρεις μεγάλες κατηγορίες. Πρώτον στους προικισμένους και ευφυείς, δεύτερον στους προικισμένους και μη ευφυείς και τρίτον στους μη προικισμένους και ευφυείς.

Οι της πρώτης κατηγορίας, οι προικισμένοι και ευφυείς, δυστυχώς και οι δλίγιστοι, είναι οι μαλασσόμενοι ευκολώτατα. Αυτοί με το έσωτερικόν τους δαιμόνιο προχωρούν και αποτελούν τον παράδεισον του διδασκάλου και την φήμην του.

Οι της δεύτερας κατηγορίας, οι προικισμένοι και μη ευφυείς είναι πολυαριθμότεροι των πρώτων αλλά αυτοί είναι και η κόλασις του διδάσκοντος, διότι αυτού μέσα συνωστίζονται οι δοκησίοφοι, οι απαιτητικοί, οι αλαζόνες, πανέτοιμοι να άρνηθουν τον διδασκαλον μόλις ό άλέκτωρ φωνήση όχι τρίς, άλλ' άπαξ.

Και τέλος οι της τρίτης κατηγορίας, οι μη προικισμένοι και ευφυείς, οι και συμπαθέστατοι, οι υπομονητικοί, οι φιλόστοργοι, οι δοκιμαζόμενοι, αυτοί αποτελούν το υπερφόν άς πούμε έτσι, άφου περί θεά-τρου πρόκειται και διαγράφουν ένα έμ-βαδόν εξιλασμού τόσο για τον διδάσκον-τα όσον και για τους άπαδούς του.

Μετά την ανάλυσιν αυτήν έρχομαι άμέ-σως στον Truffier, όστις κάποτε εύρεθείς ένώπιον ένός προικισμένου και μη έξύ-πνου, ήσθάνετο, έφρόσον αί έξετάσεις έπλη-σίαζον ότι έχρεωκόπει έφρόσον όλη του ή ανάλυσις, αί παρατηρήσεις και αί συμβου-λαί του προς τον μαθητήν του έμενον χω-ρίς άποτέλεσμα, άγονοι και στείροι και ά-κριδώς εις το τελευταίον maximum της διδασκαλίας του. Η δυσφορία του καλού καθηγητού ήτο μεγάλη και κάποτε άπελ-πιστική, διότι ό μαθητής είχε σταματήσει. Και διατί είχε σταματήσει; Απλούστατα διότι ως έτερόφωτος πού ήτο έπρεπε να διαγράψη κάτι πού δεν ήδύνατο χωρίς το κατάλληλο υπόδειγμα ή παράδειγμα πού θα έπρεπε να του προσφέρη ό καθηγητής του, πράγμα πού ό τελευταίος άπέφευγε, διότι και ή φωνή του και ή χειρονομία του και ή κορμοστασιά του άπείχον κατά πολύ για μία τέτοια προσπάθεια. Και έν

τούτοις πόσον το παράδειγμα είναι άνα-γκαιον σε τέτοιες της διδασκαλίας σκλη-ρές στιγμές, ένας Θεός τó ξέρει.

Και τώρα άς έλθωμε στο Mounet-Sully.

Πάντοτε ό άνθρωπος, και μάλιστα ό καλ-λιτέχνης άνθρωπος ζητεί το υπερανθρωπι-νό του και άναζητεί να διαπρέψη με το γωνιώδες της ιδιοσυγκρασίας του για να ύποστη τον σπασμό της συγκρούσεως του έαυτού του προς τον έαυτόν του και να δο-κιμάση την σκληρή άπογοήτευσιν πού ει-ναι συνυφασμένη συνήθως μαζί.

Έτσι άπεφάσισε μία φορά να παίξω τον Μισάνθρωπο του Μολιέρου.

Είναι περιττόν να τó ειπωμεν, με την έμ-φασιν της άπαγγελίας του και την φωνα-λέαν του έξαιρετικήν άπόδοσιν τόσο ένυ-πηρετικήν στον Οιδίποδα Τύραννον, ως προγαστωρ Μισάνθρωπος έξεδηλώθη τόσο βαρύς, όσον και δύσκαμπτος.

Τό δέ τραγικώτερον είναι ότι έδέχετο τά συγχαρητήρια τά ύποκριτικά των ύπο-κριτών της Γαλλικής Κωμωδίας, της όποι-ας ήτο τότε και ό doyen, δηλ. ό Πρύτα-νις, με άφατον συγκίνησιν και πρό πάντων άπό τούς ύποψηφίους έταίρους (pension-naires) του Θεάτρου, του όποιου ήτο ό έ-πίτιμος άρχων.

Παρ' όλα όμως αυτά τούτο μόνον ξεύρω ότι ούδέποτε πλέον έπεχείρησε τó ίδιο πείραμα.

Και ό διάσημος θαρύτονος Maurel, άφου διέπρεψεν ως ήθοποιός—αιιδός πρω-τίστης γραμμής και κατά τρόπον μονα-δικόν (διότι μοναδικαί θα μείνουν εις την ιστορίαν του μελοδράματος οι ρόλοι πού έδημιούργησε όπως τον Ιάγο, τον Περι-πλανώμενον Ιουδαίο, τον Don Juan, τον Φάλσταφ κλπ. και λέγω έδημιούργησε γιατί μέσα στη δημιουργία ένός έργου συ-νυπάρχει και μία άλλη δημιουργία, κάπο-τε άνύποπτη, ή δημιουργία του καλλιτέ-χνου εκτελεστού πού άποτελεί τó καλύτε-ρο σέμνωμά του), στά χιονισμένα του πιά τά χρόνια, ως άνθρωπος με μία υπέροχη δια-νόησιν, ήθέλησε να δοκιμασθ ή στην πρόζα όπου και έναύαγησεν ως πολύ πλα-τειαστικός για να προσαράξη στην καθη-γεσία του τραγουδιού στη Νέα Υόρκη, όπου και άπέθανε σχεδόν λησμονημένος μέσα σ' ένα έμβαδόν πού του ήτο άδύνατον να δια-

πρέψη γιατί ό άετός δύσκολα μετατρέπεται σε κλώσσα με όσας γνώσεις και άν έχη, με όσην φιλοστοργίαν και άν δείξη.

Ό μεγάλος Novelli πού αναφέραμε πα-ραπάνω, έσχισε πλέον της μιας περρούκας άπ' την όργή του έως ότου να πείση τον κόσμο πως μπορούσε να τον κάμη να γε-λάση και να κλάψη ταυτοχρόνως.

Έδω κλείνοντας την παρένθεσιν, επανέρ-χομαι πάλιν στην τραγωδία και στις αίτί-ες του ληθάργου της επί άλλου επιπέδου.

Θά τó θίξω όμως χωρίς να εκφέρω γνώμην άπόλυτη και με ότι μουσικό μου αὐτί, άν είναι μουσικό, μου ύποδει-κνύει.

Είναι ένα ζήτημα πού μουσικοί και άλλοι διαπρεπείς της λογοτεχνίας εργάται θά μπορέσουν με μία σοδαρά κατεύθυνσιν και έξερεύνησιν να καθορίσουν τó σημείον της αναθεωρητικής άφετηρίας και λέγω άφετηρίας διότι άπό τó σημείον της θά προχωρήση ή Α ή Β κατεύθυνσιν.

Πάντως καμμιά άμφιβολία πως ή άρ-χαία μετρική επέδρα επάνω στην άπαγγε-λίξ, όπου ή ποικιλόμορφη φθογγολογία και διφθογγολογία, δηλ. ή μακρά, βραχεία ή δίχρονη συλλαβή επαιζαν μεγάλο ρόλο πού σήμερα δεν έχομε καμμία ιδέα, άφου όλα ύποτάσσονται στον τόνο και μόνο στον τόνο, πού άπ' αυτή την έποψιν διαγράφεται μία μεολογική πτώχευσις.

Θά ήτο δέ τόσο δυνατή ή μετρική άπό-δοσις και με τέτοιο χρώμα και με τέτοια ζωή, ώστε άπέφευγαν να συνταράζουν με χειρονομίες παραγιμιστικές και φυσιογώ-μικές συσπάσεις ή εκφράσεις την εκδήλω-σιν του κειμένου και επομένως της σκέψεως του ποιητού, άφου μάλιστα μετεχειρίζοντο προσωπίδας.

Άπό μία τέτοια παρατήρησιν βγαίνει το συμπέρασμα πως ή τραγωδία δεν έπιδέχε-ται ύπογράμμιση θορυβώδη, δεν έπιδέχε-ται δάθρα συνηχητικής φλυαρίας, συνηχη-τικής επεμβάσεως, ή όποια θά έχλώμιαζε τó ύψος της σκέψεως και τās λογοτεχνικές καλλονάς και έννοίας του κειμένου.

Τούτου ένεκα στη Γαλλική Κωμωδία υπάρχουν ή μάλλον παρεμβάλλονται μουσι-κάι παρενθέσεις πού να μακραίνουν και να κάμνουν τρόπον τινά ούραν της προηγηθεί-σης δράσεως.

Μόνος ό Γκλόκ κατώρθωσε μελοδρα-ματικώς συνηχών να ίσοζυγίση και να μα-λάξη εις έν την λυρικήν άπαγγελίαν με όλην την επικράτησιν μέσα σ' αυτήν την ίσοζυγίαν και της λέξεως και του ήχου και συνεπώς μετ' αυτού όλοι εκείνοι της εποχής του πού τον έμιμήθησαν ως ό Sac-chini, του όποιου ό Οιδίπους επί Κολωνών έδόθη τόσο ένω όσον και έν Βιέννη έ-σχάτως.

Τούναντίον άπό την άλλη μεριά ό Stra-uss μέσα στην Ήλέκτρα του, ως συνηχών χείμαρρος παρσύρει την λέξιν πού πρέπει κανείς με πολύ επίμονη προσοχή να παρακολουθήση και μ' αυτό τó λιμπρέττο. Άλλά επί τέλους είναι Strauss.

Τώρα τó κείμενο της τραγωδίας ποιό πρέπει να είναι; Όχι βέβαια τó άρχαϊκό πού σήμερα είναι δυστυχώς κτήμα των ό-λίγων, αλλά τó σύγχρονον.

Άξιόλογοι προσπάθειαι έγιναν προς εκ-λαϊκευσιν των τραγωδιών μας και πλήρη πεζοποίησιν του κειμένου των, αλλά αυτό φαίνεται να μη ένθουσιάζη και κυρίως όταν καταλήγη σε κάποιον εκχυδαϊσμένον ώρισμένων τύπων εκφράσεων και εις ώρι-σμένας περιπτώσεις, όπου πολύ όλίγον συ-ναδει προς βασιλικήν ευγένειαν και άδρό-τητα, όπως λ. χ. ή Κρέουσα διδάσκουσα την λύραν εις την Μήδειαν και όπου ή Μήδεια άπαντ' στις πρώτες δυσκολίες: «Δέν τó μπορώ».

Άμέσως λοιπόν καταφαίνεται ή έρώτη-σις: ποιά πρέπει να είναι μία μελλοντική κατεύθυνσις της τραγωδίας, προς ήμās ή προς αυτήν;

Εγώ νομίζω ότι ή μέση λύσις είναι ή καταλληλότερα επί του παρόντος και ή όποια θά κυμαίνεται και θά παρακολου-θ ή τούς έλιγμούς της λογοτεχνίας μας μέ-χρι της σταθεροποίησέως της, μόλις ανα-φανή ό Μεσσίας της μετ' τούς παρελθόν-τας προφήτας της.

Ένα πράγμα αίσθάνομαι βαθειά, πολύ βαθειά, ως αιιδός στα κατάβαθα της άκου-στικής μου συνειδήσεως, ότι ένα λογικό ξε-πάστρεμα της γλώσσας μας και συνεπώς ό καθορισμός της ό σχετικός με χωρίς να της άφαιρέσωμε τó ζωντανό της ραδιασμό, θά έπρεπε να επιδιωχθ ή για να μη χάση ή γλώσσα μας όλότελα, όχι την εκφρασι-

κότητά της αλλά τη μελολογική της λογοτεχνική μορφή που να καταλήγει εις την μουσικήν απόδοσιν της, διότι βέβαια δεν πρέπει να μάς διαλαθάνη πως το γόητρον το γλωσσικό μιας διαλέκτου είναι ή ευφωνία που προκύπτει από το μελωδικό της έπος.

Σήμερα δυστυχώς ή πρακτική αποτύπωση της γλώσσας κατήντησεν οχληροτάτη με την μονοτονία της. Σαν άλλη δακτυλογραφική μηχανή αποτυπώνει τας σκέψεις στρωμένα και πλαταγιστά, καμμιὰ συλλαβή δεν εξαιρείται, όλα ήχουν το ίδιο είτε μακρά είτε βραχεία είτε δίχρονα, τὰ διπλά σύμφωνα δεν υφίστανται, αί λέξεις κουτσουρευθήκανε για πιδ ευκολία, τὰ τελικά ν φαίνεται να κατηργήθησαν, δεξιά και αριστερά ακούονται εκφράσεις και φόρμες περίεργες ως λ. χ. «ο μήνας του μελίτου» και το «τί μυστήριος άνθρωπος είσαι».

Η απαγγελία υποκύψασα στην όμοιοκαταληξίαν απέβαλε και απεγύμνωσεν από κάθε λογικόν τονισμόν και λογικήν τονικήν εξαρσιν την λέξιν την πρωτεύουσαν από το σύνολον της έννοιας της φράσεως.

Είναι όντως απογοητευτικήν να ακούωμεν συχνότατα, αν μή πάντοτε, απαγγελίαν στίχων στα σαλόνια και άλλου τόσοσιν αχρωμάτιστον και άχρονον και έπομένως μονότονον και αποκρουστικήν.

Μία όρθοφωνία συνεπής που να καταλήγει εις την ευφωνίαν δεν καλλιεργείται ή και αν καλλιεργήται καλλιεργείται όχι έπαρκώς, διότι δεν μπορούμε να περάσωμε στην ευφωνία αν δεν όρθοφωνήσωμεν.

Και για να όρθοφωνήσωμεν πρέπει να ίσοζυγίσωμεν τὰ φωνηεντά μας, είτε το ένα να παραστέκεται εις το άλλο, είτε και ταυτοχρόνως ήταν αυτά ίσοζυγίσουν και δεν αλληλοστρεβλώνονται να ίσοζυγίσουν και προς τὰ παρεντιθέμενα σύμφωνα απλά ή διπλά.

Και έτσι μόλις ή εργασία αυτή έπιτευχθή, τότε έρχεται ή σειρά της φωνητικής κορνίζας για κάθε συλλαβή που θα αποτελεσθή κατόπιν ή λεγομένη ευφωνία.

Πλείστοι εκ των καθηγητών του bel canto περιποιούνται μόνον τον ήχον ανεξαρτήτως εις ποίαν φωνητικήν εκδήλωσιν εκφαίνεται και ούτω πράττον-

τες καθυστερούν πολύ, μά πάρα πολύ, εις την ένάρθρωσιν, διότι γενικώς το φωνήεν το κύριον διεκφαίνεται άσαφές, όλα δέ τὰ άλλα πλάγια ή παράσιτα αποτελούν οίκογενειακά μωσαϊκά από αδέλφια και ξαδέρφια, θειούς και θειές, αφίνω δέ πάλιν το κακό που συμβαίνει με τὰ σύμφωνα με πολλούς Ιταλούς άοιδούς που αποδίδονται μάλλον λειχόμενα, κατ'έντίθεσιν προς τους Γερμανούς που τὰ αποδίδουν στεγνά και κοκκαλιασμένα.

Όλα αυτά συντελούν εις την απουσίαν εκείνου που ωνόμασα όρθοφωνίαν.

Επομένως χωρίς να προηγηθή ή όρθοφωνία είναι σόλοικο να εκφαίνεται ή ευφωνία και μάλιστα σήμεραν δε το μουσικόν κείμενον είναι τόσο σφιχτοδεμένο με το λογοτεχνικόν κείμενον και εις εποχήν που έληξεν ή βασιλεία των μακρών φωνασκημάτων (vocalisations) επάνω στον ίδιον φθόγγον και δε επί τέλους το σύμφωνον δεν πρέπει να ζή αναλώμασι του φωνήεντος και το φωνήεν αναλώμασι του συμφώνου. Πρέπει δηλ. ύπερ ποτε να καθορισθή μία σχετική αναλογία μεταξύ του συμφώνου προς το φωνήεν, ως το πούμε έτσι, επάνω κάτω ως 1 προς 2 και του συμφώνου προς το μακρόν φωνήεν ή διφθογγον ως 1 προς 3 και του διπλού συμφώνου προς το φωνήεν ως 2 προς 2, ως πάλιν του διπλού συμφώνου προς το μακρόν φωνήεν ως 2 προς 3.

Αν ένα τέτοιο πράγμα κατορθωθή και βέβαια δια πολλού κόπου και έπιμονής από τους περισσότερους, διότι ελίγιστοι παρουσιάζονται άρτιοι στη φωνηεντολογία τους, είτε εκ φύσεως, είτε εξ ανατροφής, είτε εκ προελεύσεως, τότε μπορεί και ή ευφωνία να είναι συνεπής και τότε μόνον να μπορή και να είναι ο άοιδός, ο ρήτωρ και ο ήθοποιός σαφής και καταληπτός είτε εκ του πλησίον, είτε εξ αποστάσεως.

Σήμεραν των περισσοτέρων ήθοποιών ή ένάρθρωσις είναι παρακρατημένη ως φαρυγγική, ως τραχειακή, ως λαιμική, ως... ως...

Αυτό το ζήτημα της όρθοφωνίας όπως βλέπετε είναι πολύ σοβαρό, που τόσοσιν παραμελείται εις τὰ σχολεία μας.

Κάποτε ο έγκριτώτατος καθηγητής μας κ. Χατζηδάκης μου εξέφρασε την δυσφο-

ρίαν του και τον φόβον του μήπως δεν ήκούετο και δεν ήτο καταληπτός από μακράν εις τους φοιτητάς του Πανεπιστημίου. Και ίσως τότε να είχε δίκαιον διότι τότε παρουσίαζεν ο σοφός Έλλην καθηγητής μίαν στενήν και διακεκομμένην ένάρθρωσιν.

Τέλος ή όρθοφωνία είναι ή όρθοπεδική γλωσσική προπαίδεια κατὰ πάσης στρεβλώσεως οίκαδ ήποτε γλώσσας, έννοω της μουσικής, εκτός των Αγγλοσαξωνικών διαλέκτων που είναι στρεβλωμένα εκ γενετής και εξ άταβιστικής προαιωνίου συνηθείας. Η Μέλμπα έγήρασε άδουσα Ιταλικά και Ιταλικά δεν ήσαν τὰ Ιταλικά της Μέλμπας, ή Mary Garden έγήρασε άδουσα γαλλικά και γαλλικά δεν είναι της Mary Garden, κάθε άλλο, για να μη αναφέρω παρά δύο χτυπητά παραδείγματα.

Έχομεν λοιπόν ανάγκην ή γλώσσα μας να όρθοφωνήσῃ και να ευφωνήσῃ. Εις αυτό θα συντελέσῃ πολύ μία ανασκόπησις του ζητήματος τούτου από την Ακαδημία μας με την βοήθειαν την μελλοντικήν της έθνικής μας σκηνης είτε της δραματικής, είτε της λυρικής αν ποτέ το όνειρον γίνη πραγματικότητα.

Καμμιὰ άμφιβολία πως αν το μελολογικό ύφος της γλώσσας μας εκδηλωθή με ζωηρότητα, χτυπητά και τονωμένα, τότε και ή απαγγελία θα αναζωογονηθή μέσα στο ευφωνικό και όρθοφωνικό της καλούπι και όχι μόνον στη φωνασκία που δεν συγκινεί καθόλου, όσον στενωρία και αν προβάλλῃ.

Και τότε δίπλα και ή μελοδραματική εξαγγελία θα κερδίσῃ πολύ σε χρώμα και σε διαύγεια και σε εκφραστικότητα και θα αποτελέσῃ μιὰ σαγηνευτική πρότυπη όρχήστρα. Το άσμα, ή ψδὴ θα λογικευθή και δεν θα παρουσιάζεται απλώς έναρθωμένη μελωδία συγκεχυμένη και γι αυτό κατωτέρα παντός άλλου μέλους εκτελουμένου άγνά από σιονδήποτε άλλο όρ-

γανον κατωτέρας κατατάξεως προς την άνθρωπίνην φωνήν.

Είναι εκείνο που φωνάζω στους μαθητάς μου: Μην απομυμνώνετε την απόδοσιν σας αλλά ζήστε πρώτα στο κείμενο της μουσικής, απαγγείλατε κατόπιν πεζά, κατατάξετε το ζωντανεμα της λέξεώς σας και της φράσεώς σας και βάλετέ το μέσα στο μουσικό του περίβλημα για να αντίληφθῇτε πόσον ο έσωτερικός σας άνθρωπος θα μιλήσῃ ειλικρινά και με συνέπειαν.

Αυτά θα είχα να πω γύρω στο θέατρο. Και τὰ είπα με μιὰ πρόθεσιν να έξυπηρητήσω το θέατρο σε μιὰ στιγμή που τόσοσιν λόγος γίνεται δια την αναστήλωσιν του ως θεσμοῦ μορφωτικού και όχι πασατεμπικού.

Εδω δέ εις τους ιεροὺς της αρχαιότητος τόπους, τους όποίους προ χιλιετηρίδων έδόξασεν ή Έλληνική δαίμονία έμπνευσις με την απαράμιλλή της παραγωγή, που θα μείνῃ υπόδειγμα στον κόσμο όλον, ίσως να είναι γραπτό εις το μέλλον να παρελάσῃ ή πανανθρωπίνη σκέψις και ο πανανθρώπινος παλμός, άρκεί έμεις να το θελήσωμεν.

Να ένα ευγενές στάδιον ανοικτόν δια προσεχείς Μαικήνας και παρόχους που θα μπορούσιν να δάλουν ένα λιθάρι σε ένα τέτοιο όλοζώντανον οίκοδόμημα. Να ένα ειδος αγωνίσματος μαζί με τὰ άλλα αγωνίσματα που θα συντελοῦσιν εις την κυκλοφορίαν του Έθνικου μας αίματος! Και έτσι τελειωτικά ή μικρή αυτή γωνία μας που λέγεται Έλλάς, μεγάλη όμως εις το μωσαϊκό του κόσμου, θα γίνη και πάλιν ή έρωμένη της κάθε ευγενοῦς και εκλεκτής συνειδήσεως.

Ας μη άρκοῦμεθα μόνον στα ξόανα τὰ ένδεικτικά παρελθόντος μεγαλείου, αλλά ας δημιουργήσωμεν νέας εποχάς νέων ξοάνων, που θα μεταδώσῃ ο χρόνος εις τὰς μελλοντικές σελίδας της ιστορίας του πλανήτου μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

1853 - 1932

Υπό του κ. Θωμά Θωμοπούλου, Γλύπτου

Καθηγητού εις την Ἀνωτάτην Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν

Ὁ Γεώργιος Ἰακωβίδης γεννήθηκε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1853 στὴ Μυτιλήνη. Ἀπὸ παιδί ὅμως πῆγε μὲ τοὺς γονεῖς του στὴ Σμύρνη, κι' ἀπὸ κεῖ πῆγε στὴ Μαγνησία κοντὰ σ' ἓνα θεῖο του γιὰ νὰ τὸν σπουδάσῃ.

Ὁ Ἰακωβίδης ἀπὸ μικρὸς κατεγίνετο νὰ σχεδιάζῃ καὶ νὰ σκαλίζῃ στὸ ξύλο διάφορα πρόσωπα, τόσο φυσικὰ μάλιστα ποὺ ἕνας Χόντζας ἔβλεπε τὰ εἶδε ἥθελε νὰ τὸν καταγγεῖλῃ, διότι παρέβαινε τοὺς νόμους τοῦ Κορανίου! Μόνον ἔτσι μιὰ μέρα ὁ θεῖος του πείθεται ὅτι ὁ μικρὸς ἀνεψιὸς του εἶτανε προσωρισμένος νὰ γίνῃ ζωγράφος, καὶ ἀποφασίζει νὰ τὸν στείλῃ στὰς Ἀθήνας γιὰ νὰ σπουδάσῃ ζωγραφικὴ.

Τὸ 1870 εἰσέρχεται στὴν Σχολὴν τῶν Τεχνῶν, καὶ σπουδάζει τὴν μὲν γλυπτικὴν ὑπὸ τὸν διάσημον καθηγητὴν τῆς γλυπτικῆς Λεωνίδαν Δρόσην καὶ ὑπὸ τὸν Νικηφόρον Δύτραν τὴν ζωγραφικὴν, ὡς τὸ 1877 ποὺ ἀπεφοίτησε.

Περὶ τὸν εἶναι νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ μικρὸς Μυτιληνὸς καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς σπουδῆς του διεκρίθη, καὶ γιὰ τὴν ἐργατικότητά του καὶ γιὰ τὴν ἰδιοφυΐαν του στὴν ἀπόδοση τῆς φύσεως, ὅπως μαρτυροῦν οἱ δυνατὲς σπουδὲς τοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης

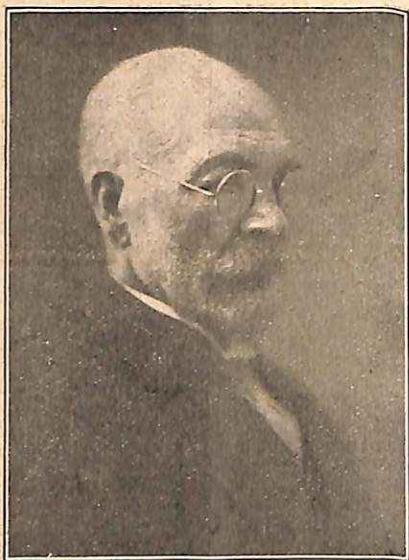
ποὺ σπούδαζε στὸ Πολυτεχνεῖον. Καὶ μόνον τὰ ἔργα ποὺ ἄφηκαν ἔπειτα στὸ πέρασμά τους ἀπ' τὸ Πολυτεχνεῖον, ὁ αἰμνηστος Γεώργιος Ροῦλός, ὁ Νικέλαος Βώκος, ὁ Πανταζῆς καὶ ὁ ἄτυχος καὶ τραγικὸς ζωγράφος Πανώριος, εἶναι ἄξια νὰ σταθοῦν κοντὰ στὰ δυνατὰ μαθητικὰ ἔργα τοῦ Ἰακωβίδου.

Κατόπιν ὁ Ἰακωβίδης γίνεται ὑπότροφος καὶ τὸ 1878 μεταβαίνει στὸ Μόναχον. Ἐκεῖ στὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου σπουδάζει τὴν ζωγραφικὴν ὑπὸ τὸν Λέφτε καὶ τὸν Μάξ, διακρίθεις καὶ βραβευθεὶς ἐπανειλημμένως.

Εἰς τὴν Γερμανίαν παρέμεινε ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1900, ὁπότε κατῆλθε στὴν Ἑλλάδα κληθεὶς ὅπως ἀναλάβῃ τὴν Ἐφορείαν τῆς τότε συσταθείσης Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ Ἰακωβίδης ἐξωγράφισε 68 πίνακας μεγάλους, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστοι εὐρίσκονται εἰς Εὐρωπαϊκὰ Μουσεῖα.

Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν κάθοδον του στὴν Ἑλλάδα, ὁ Ἰακωβίδης μαζὺ μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐφόρου τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης ἀναλαμβάνει νὰ διδάξῃ καὶ τὴν ζωγραφικὴν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Καὶ τὸ 1910 μετὰ τὸν χωρισμὸν

Γεώργιος Ἰακωβίδης

τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖον, ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς.

Ἀλλὰ ἡ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν τὸς ὀλίγου εὐρέθη μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν πολέμων, καὶ ἀργότερα καταληφθεῖσα

καὶ μὲ τὴν ἐπιμονὴν τῶν καθηγητῶν διὰ τὴν πρόοδον τῆς τέχνης, ἐπετεύχθησαν εἰς τὴν Σχολὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καὶ μερικαὶ θελτιώσεις, ὅπως εἶνε καὶ ἡ σύστασις τῶν ἀνεξαρτήτων καλλιτεχνικῶν Ἐργαστηρίων ὑπὸ ἰδίαν ἑκαστον κατεύθυνσιν, ὥστε

Γεωργίου Ἰακωβίδου : Ὁ Ἀχόρταγος.

καὶ ἀπὸ τοὺς πρόσφυγας τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ τελείως ἀπὸ τὸ Κράτος, ἀνευ οὐδεμιᾶς προστασίας καὶ ἀνευ σχεδὸν τῶν ἀπαραιτήτων μέσων τῆς συντηρήσεώς της. Μόνον δὲ ἀπὸ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν καθηγητῶν καὶ τὴν στοργὴν τοῦ Ἰακωβίδου ἐκρατήθη ἡ Σχολὴ εἰς τὸ ὕψος της.

Ἡ δρᾶσις βέβαια τοῦ Ἰακωβίδου στὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ κατὰ τὴν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς προόδου τῆς τέχνης στὸν τόπο μας.

Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα μὲ τὴν ἐργατικότητα τοῦ Ἰακωβίδου, καὶ τὰς φροντίδας του,

καὶ σήμερον ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων νὰ συνεχίζεται ἡ θεμελιακὴ ἐργασία τῶν ἐργαστηρίων τούτων διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ὑψηλὸς σκοπὸς τῆς μορφώσεως ἀληθινῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὅμως ὡς καθηγητὴς προσωπικῶς ἐργαζόμενος ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς του μεθοδικώτατα καὶ μὲ ἀφοσίωσιν, ποθὼν ὅπως νέα ζωὴ καλλιτεχνικὴ ἀναπτυχθῇ μετὰ τῆς νεωτέρας γενεᾶς.

Ὁ Ἰακωβίδης ὅμως δὲν περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὰ καθήκοντα τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἡ δρᾶσις του ὡς κοινωνικοῦ παράγοντος εἰς τὰ ζητήματα τῆς Τέχνης ἦτο πολυσχιδής. Ὡς

Πρόεδρος Καλλιτεχνικών Σωματείων, ως Έφορος και Σύμβουλος της Έθνικής Πινακοθήκης, ως Πρόεδρος και μέλος Έλληνοδικών Επιτροπών, διά τας Καλλιτεχνικάς εκθέσεις, πάντοτε ἐστάθη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, ἐξασκῶν τὸ καθήκον του, καὶ ἀδιαφορῶν πολλάκις πρὸς τὰς διαφόρους ἐπιρροὰς τῶν κρατούντων.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰακωβίδης διὰ τῆς ἐργασίας του τῆς σταθερῆς καὶ ἐπίμονης, τῆς σοφῆς τρόπον τινὰ μεθόδου του, ὡς πρὸς τὴν πλαστικὴν ἀπόδοσιν τοῦ φωτισμένου ὄγκου τῶν ἀντικειμένων πού ζωγράφιζε, καθὼς καὶ τὴν πλούσια παραγωγικότητά του, ἐδημιούργησε μίαν τέχνην ἀντιπροσωπευτικὴν τῆς ἐποχῆς του, ἀτομικὴν, διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ἐτιμήθη ἐπαξίως.

Ὁ Ἰακωβίδης ἔλαβε τὰ ἐξῆς βραβεῖα εἰς διαφόρους καλλιτεχνικάς ἐκθέσεις: Χρυσοῦν βραβεῖον εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1888. Χαλκοῦν βραβεῖον εἰς τὴν διεθνῇ ἐκθεσὶν τῶν Παρισίων τοῦ 1889. Χρυσοῦν βραβεῖον μετὰ τιμῆς εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῆς Βρέμης τοῦ 1890. Χρυσοῦν βραβεῖον εἰς τὴν διεθνῇ καλλιτεχνικὴν ἐκθεσὶν τοῦ Βερολίνου τοῦ 1891. Ἐπίσης χρυσοῦν βραβεῖον εἰς τὴν διεθνῇ ἐκθεσὶν τοῦ Μονάχου τοῦ 1893. Καὶ τέλος εἰς τὴν διεθνῇ ἐκθεσὶν τῶν Παρισίων τοῦ 1900 ἐτέθη ἐκτὸς συναγωνισμοῦ τιμηθεὶς καὶ μετὰ τὸ χρυσοῦν βραβεῖον. Ἐλαβεν ἐκ τῶν πρώτων τὸ Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν καὶ τὸ 1926 διωρίσθη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Καὶ ὅμως ὁ Ἰακωβίδης τώρα πιά δὲν ὑπάρχει! Δὲν εἶνε δὲ μονάχα ἓνας μέγας καλλιτέχνης πού χάθηκε! Ἀλλὰ εἶνε ἓνα μεγάλο παράδειγμα ἀντοχῆς. Ἐργάσθηκε σχεδὸν μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς. Τὰ χρόνια δὲν ἐμάραναν τὸν ζῆλον του στὴν ἐργασία, ἡ δυνάμη καὶ γερὴ ἰδιοσυγκρασία του δὲν ἐφαίνετο πῶς αἰσθάνονταν τὸ βάρος τῶν γηρατειῶν του, ἀν καὶ τὸ ἔργον του τὸ εἶχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ συμπληρώσει.

Ἡ ἐποχὴ μας λέγει ἓνας μέγας κριτικὸς εἶναι κακὴ. Μία πονεμένη θλίψις ἔχει κυριεύσει τὴν ψυχὴν τῶν γερόντων ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευση.

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος δὲν σκέπτεται παρὰ τὸ χρέμα καὶ τὰς χαμερπεῖς δια-

σκεδάσεις πού τοῦ παρασκευάζει. Ἐπίσης ἡ νεότης πρὶν ἀρχίσῃ τὸ δρόμο τῆς παρουσιάσει μιὰ θανάσιμη κούραση γιὰ τὴ ζωὴ, διακηρύσσει τὸ ἀνωφελὲς κάθε γενναίας προσπάθειας καὶ κάθε εὐγενικῆς φιλοδοξίας. Ὁ σκεπτικισμὸς ἐγίνε ἡ παγκόσμια φιλοσοφία.

Σὲ μιὰ τέτοια ἀπελπιστικὴ κατάστασις εἶνε αἰσιόδοξο καὶ εὐεργετικὸ νὰ θέτωμε τὴν εὐγλωττὴ υπέρσπιση τοῦ υπερόχου παραδείγματος μιᾶς καλλιτεχνικῆς ζωῆς γεμάτης θέληση, ἐνέργεια, ἀνιδιοτέλεια καὶ πίστη: μιᾶς ζωῆς ἐνὸς μεγάλου καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἡμῖς αἰῶνα ἐργάσθηκε καὶ ἐδημιούργησε γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν συνείδησίν του καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος του.

Ὁ θαυμασμὸς μας γιὰ τὸν καλλιτέχνη εἶνε τὸ πρὸ ζωντανὸ δείγμα τῆς εὐγνωμοσύνης μας: εἴμεθα εὐγνώμονες σὲ κείνους οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ παρελθόν, μετὰ τὰ ἔργα τους πλούτισαν τὴν ὑπαρξή μας, καὶ αὖ-ἐξισαν τίς διανοητικὰς μας δυνάμεις.

Ἡ σύγχρονος ζωὴ ὑπῆρξε πάντοτε ἡ πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως τῶν καλλιτεχνῶν. Τὸ παρελθόν δὲν εἶνε παρὰ μιὰ διδασκαλία στὴν πραγμάτωσι τῶν ἀνθρωπίνων ἱκανοτήτων. Γνωρίζομε μὲ αὐτοὺς τὸ δῶρον μετὰ τὸ ὁποῖον ἦσαν ἱκανοὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ ὡσαύτως μαθαίνομε ποιά στοιχεῖα ἐπεκαλέσθησαν καὶ τὴν φύσιν τῆς πηγῆς τῶν συγκινήσεων των. Μαθαίνομε δι' αὐτῶν πού ἐξῆσαν, ἀγάπησαν, ὑπέφεραν ὅπως ἐμεῖς, ὅτι τὰ ἴδια αἰσθήματα, τὰ ἴδια πάθη, τοὺς ὥθησαν καὶ ὅτι τὰ ἔργα των εἶνε σύμφωνα μαζὺ τους καὶ μετὰ τὴν ἐποχὴ τους τῆς ὁποίας αὐτοὶ ἦσαν οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἐρμηνευταί.

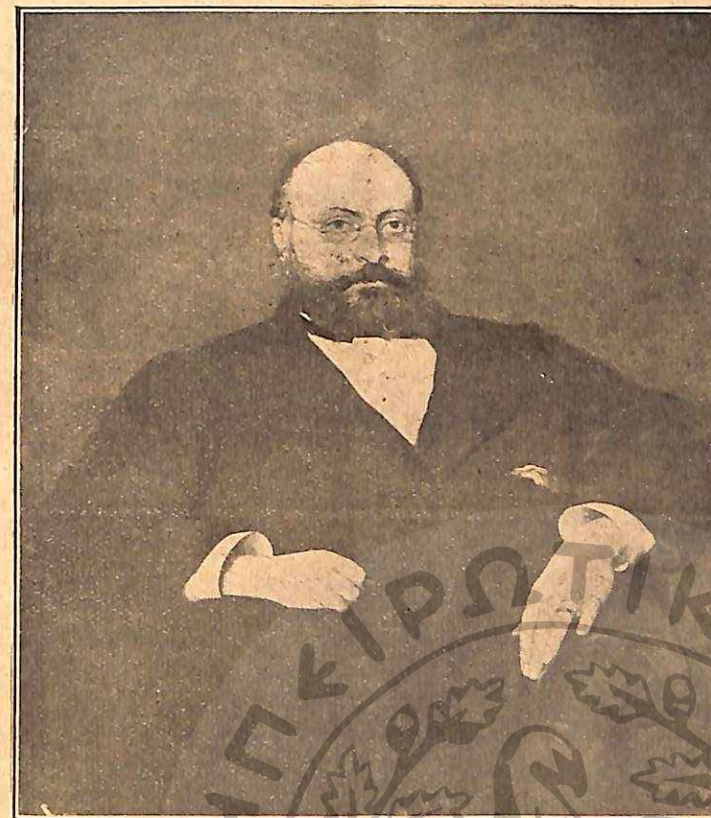
Εἶνε ἡ στιγμή τοῦ καλλιτεχνικοῦ αὐτοῦ μνημοσύνου τόσο βραχεῖα, ὅπου ἡ γενναιοφροσύνη μὲ ὅλη τῆς τῆς δυνάμει μᾶς ἐνώνει μεγαλειωδῶς μετὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ζητεῖ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν καὶ νὰ τοὺς μεταδίδωμε τὴν ζωὴ πού λάβαμε. Εἶνε ἡ ἐποχὴ τῶν μαρτυρῶν, ἡ ἐποχὴ τῆς ἀγάπης, τῆς ἀνιδιοτελοῦς καλωσύνης.

Ὁ Γεώργιος Ἰακωβίδης ἀπέθανε! Καὶ μαζὺ του συναποθνήσκει ἓνα παρελθόν τῆς τέχνης, συναποθνήσκει μαζὺ του ἡ γενεὰ ἐκείνη τῶν καλλιτεχνῶν, πού βασισμένη εἰς τὸ κατὰ φύσιν ὥραϊον δημιούργησε

ἓνα κόσμον ἀπλοῦν, φυσικόν, χωρὶς τίς ἐξάρσεις μιᾶς ἀνωτέρας ἰδεολογίας καὶ χωρὶς καμμίαν ἀνησυχίαν διὰ τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης.

Καὶ ὅπως δικαίως λέγει ὁ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου πού τὸν διεδέχθη στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη ὡς διευθυντῆς αὐτῆς, «τὸ ἔργο

Βέβαιος γιὰ τὸ χέρι του καὶ ἀτάραχος διότι αὐτὴ ἦτο ἡ ἰδιοσυγκρασία του, ἔκαμε τοὺς λαχταριστοὺς του νατουραλισμούς, τίς γνωστὰς του συρράξεις τῶν βρεφῶν καὶ τῶν παππούδων, τῶν βρεφῶν καὶ τῶν γιαιγιάδων, ἔργα δυνάμει καὶ εὐλικρινείας πού δὲν γίνονται ἀπὸ τὸν καθένα.

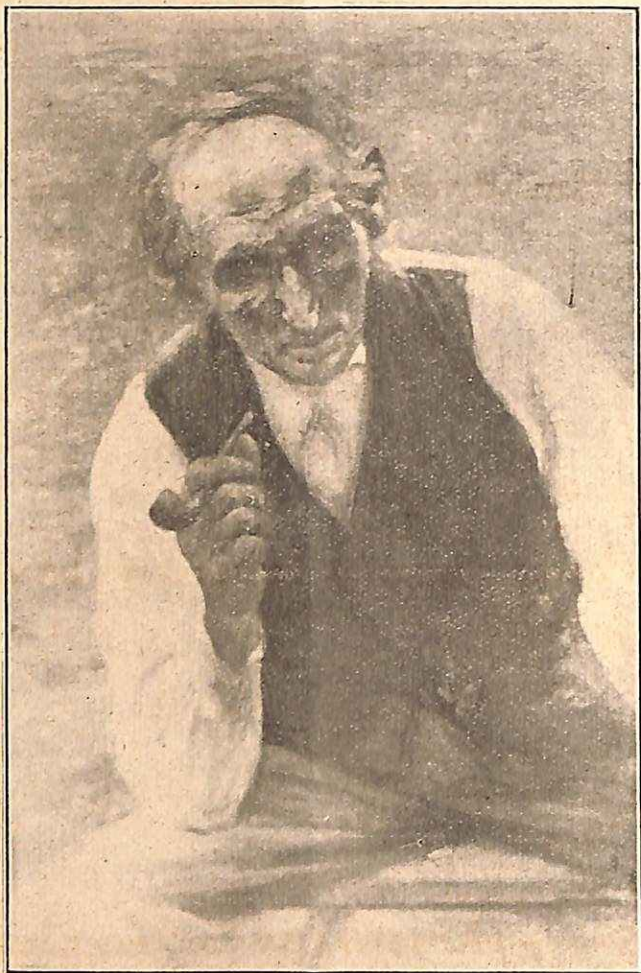
Γεωργίου Ἰακωβίδου: Προσωπογραφία τοῦ ἀειμνήστου Θαλασσογράφου Βολανάκη.

ἐνὸς καλλιτέχνου δὲν κρίνεται τὴν ἡμέρα πού πέθανε καὶ πολὺ περισσότερο αὐτὸ εἶνε δύσκολο νὰ γίνη γιὰ τὸν Ἰακωβίδη, ἐπειδὴ λείπουν τὰ μέσα. Τὸ οὐσιώδες τοῦ ἔργου βρίσκεται ἔξω. Ἡ δημιουργικὴ τοῦ ἐποχῆς εἶνε ἡ βαυαρικὴ. Πρέπει νὰ τὸν σκεφθοῦμε νὰ κινήται μέσα στὸν ἀστερισμὸ τῶν Βαυαρῶν ζωγράφων τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴ αὐτὴ πρωτεύουσα, σὲ μιὰ θέσιν πού τὴν κατέκτησε μετὰ τὸ μάτι του καὶ μετὰ τὸ χέρι του...

Χωρὶς δισταγμὸ, τὸ περιβάλλον τοῦ Ἰακωβίδη ἦταν ἡ Βαυαρία. Ἐκεῖ βρῆκε τὸ κλίμα τοῦ Κι' ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἦρθε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν τόπο του, ἐπειτα ἀπὸ τὴν τιμητικὴν πρόσκλησιν πού τοῦ ἔκαμε τὸ Κράτος, βρέθηκεν αἰφνιδίως ἔξω ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνη τοῦ πνεύματος, ἀπὸ τὴν ζωγραφικὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ Μονάχου, μέσα στὴν ὁποῖαν εἶχε βρῆ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ὅπου τὸ τάλαντό του ἔθρεψε ὅαν τὸ φυτὸ πού θρῖσκει τὸ ἔδαφός του».

Ἄλλὰ ὁ Ἰακωβίδης δὲν ἀγνοοῦσε ὅτι τὸ γάλα τῆς μητέρας πλάθει τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ρυθμὸς τὸν ὁποῖον εἰσήγαγε στοὺς πίνακάς του εἶνε ὀριστικός. Δὲν ξεύρει κανεὶς ἂν πάσχει καὶ

τῆς σχολῆς τῆς πραγματικότητος μὲ περισσοτέρα καλαισθησία, μ' ἓνα αἶσθημα γραφικὸ καὶ ἐντελὸς πρὸ καθαρὸ, πρὸ ἀνυψωμένο καὶ πρὸ ἀληθινὸ ἀπέναντι τῆς φύσεως εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσκαλληθεῖ

Γεωργίου Ἰακωβίδου: Ὁ Καπνιστής.

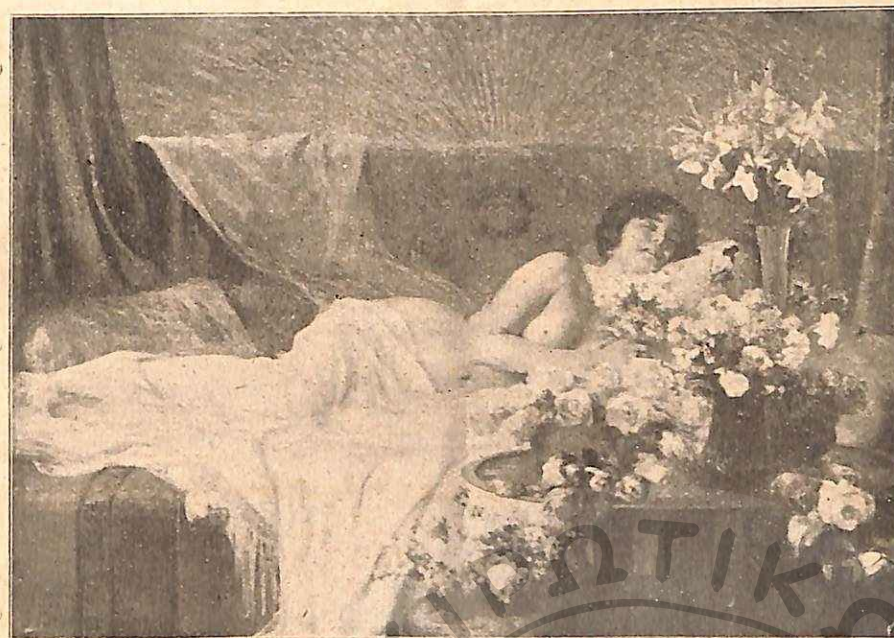
κλαίει, καὶ ἂν ὁ κόσμος τοῦ φαίνεται καλὸς ἢ κακός. Τὰ πρόσωπά του καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ ζωγραφίζει δὲν ἔχουν καμιὰ αἶσθησι, οὔτε ἠθική, οὔτε κοινωνική, οὔτε τραγική, ζοῦν ἀπλῶς κι' αὐτὸ εἶναι ὁ λόγος. Ποιητὴς τῆς πραγματικότητος πλησιάζει μὲ τὸν δικό του τρόπο τὴν ἡρωϊκὴν ζωὴν. Συνέχισε τὴν παράδοσι αὐτῆς

μὲ πάθος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρμήνευε πλατειὰ καὶ μ' ἐλευθερίαν ἐκτελέσεως. Ἔβαλε στὰ καλλιτερά του ἔργα ἓνα ρυθμὸ, μιὰ ἁρμονία καὶ τόση δύναμις, ὥστε δικαίως δυνάμεθα νὰ τὸν κατατάξωμε μεταξὺ τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς νεοελληνικῆς ζωγραφικῆς.

Ὁ Ἰακωβίδης δὲν ἀνήκει βεβαίως εἰς

τὴν καθαρῶς τοπικὴν Ἑλληνικὴν ζωγραφικὴν, προικισμένος ὅμως μὲ ἰσχυρὰν ἰδιοσυγκρασίαν παρατηρητοῦ καὶ δεξιότητος κατορθώνει νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς τεχνικῆς του ἰδιοφυΐας εἰς τὸν κύκλον τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ Μονάχου καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Καὶ δὲν ἦτο εὐκολὸν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅπου τὸ Μόναχον κρα-

δεῖν εἶνε ἡ ἐξαίρετος κατανομή τοῦ φωτός, ἡ καλὴ ἀπόδοσις τῆς φωτοσκιάσεως καὶ τῆς ἐπιδείξεως τῆς ἐνότητος τοῦ χρώματος ποὺ κυριαρχεῖ σὲ μιὰ ἡρεμὴ ἁρμονία. Ὁ Ἰακωβίδης ἀσφαλῶς δὲν εἶνε ἓνας κοινὸς καλλιτέχνης, τὸ τάλαντόν του ἦτο ἀληθινόν, στερεόν, ἀνυψωμένο καὶ δυναμωμένο ἀπὸ τίς καλλίτερες σπουδὲς ποὺ προήρ-

Γεωργίου Ἰακωβίδου: Ἀνοιχτά Ὑπόθυρο.

τοῦσε τὰ σκῆπτρα τῆς τέχνης καὶ τόσοι καλλιτέχναι διεθνoὺς φήμης ζοῦσαν μέσα στὴν πρὸ αὐστηρὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ρεαλιστικῆς γερμανικῆς ζωγραφικῆς, νὰ διακριθῇ κανεὶς τόσο εὐκόλα καὶ μάλιστα ἓνας ξένος. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰακωβίδης εἶνε ἄξιος θαυμασμοῦ διότι κατάρθωσε διὰ τῆς θελήσεώς του ὅχι μόνον νὰ διακριθῇ μὲ τὴν πραγματιστικὴν ζωγραφικὴν του, ἀλλὰ ν' ἀποτελέσῃ μὲ τὴν ὑπέροχον δεξιότητάν του εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν παιδιῶν μοναδικὴν ἐξαίρεσιν μαζὺ μὲ τὸν περίφημον Κνάους, εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἰδιαίτερας ζωῆς των καὶ τὴν ἀπόλυτον ρεαλιστικὴν ἔκφρασιν αὐτῆς.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ κάμνει ἐντύπωσιν ἰδιαίτερώς εἰς τὸ ἔργον γενικὰ τοῦ Ἰακωβί-

δου ἀπὸ μιὰ μεγάλη Σχολή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τόσοι διάσημοι καλλιτέχναι ἐξῆλθον.

Ὁ Ἰακωβίδης ἀνήκει στὴν ἐποχὴν του καὶ ἔμεινε πιστὸς στὰς ἀρχάς του. Ἴσως ἔχει μερικὰς ἐλλείψεις φυσικὰς εἰς τὴν σχολὴν τὴν ὁποίαν ἠκολούθει, ἀλλ' ἔχει τοιαύτας ἐν τούτοις ἀρετάς ἐντελῶς προσωπικάς, ποὺ τοῦ εἶδουν μιὰ πρωτοτυπίαν ἰδιάζουσαν. Ὁ ὀρισμὸς τῆς ζωγραφικῆς του εἶνε ὁ ὀρισμὸς τῆς ζωγραφικῆς ὅπως τὴν ἐννοοῦσεν ἡ ἐποχὴ του.

«Ἐνα σχῆμα ποὺ περιστρέφεται σ' ἓνα διάστημα διαφανές. Γιατί μιὰ ζωγραφία δὲν εἶνε ζωγραφία ἂν δὲν περιβάλλεται ἀπὸ τὸ παιγνίδι τῶν τόνων, τῶν ἀντιθέσεων, τῆς κυκλοφορίας τῶν χρωματισμένων ἀτόμων καὶ τῶν φευγαλέων διαβαθμί-

σεων των ήμιτόνων και της νοήσεως του φωτός και της κινήσεως».

Ο Γεώργιος Ίακωβίδης φυσικά δεν είχε αναπλαστική φαντασία, δεν ήσυχαιε με ιδέας πέραν της πραγματικότητας, ούτε καν με την γραφικότητα της τέχνης για να εκπλήξει με τις χρωματικές επιδείξεις του χρωστήρος του. Ήταν ένας ρεαλιστής συγκρατημένος, αλλά είχε τόση στερεότητα εις την απόδοσιν του πραγματικού σχήματος, ώστε δικαίως χαρακτηρίζεται ή τέχνη του ως τέχνη κατ'έξοχην ρεαλιστική. Τι γοητεία όμως από τις αντιθέσεις των έργων του μεταξύ της γιαγιάς ή του παππού και της άθώας μορφής των παιδιών που ζωγραφίζει! Ο Ίακωβίδης χωρίς άλλο είναι ένας από τους λίγους ζωγράφους παιδιών, και ένας από τους λίγους εις όλον τον κόσμο μαζί με τον περίφημον Κνάους με τον όποιον έθεωρείτο έφάμιλλος, και για τοιούτο κατέχουν άμφότεροι εξαιρετική θέση εις την τέχνην του 19ου Αιώνος, τα δέ έργα τους των παιδιών ήσαν περιζήτητα και στολίζουν τις καλλίτερες πινακοθήκες της Ευρώπης.

Το Μουσείον της Λειψίας κατέχει τον «Παιδικό Καυγά» του Ίακωβίδη, το Μουσείον του Βισμπάντεν τον «Κακόν Έγγονον», ή πινακοθήκη του Σικάγου τα «Μικρά Βάσανα», το Μουσείον της Τεργέστης «το Κτένισμα της Έγγονης», το Μουσείον της Βουδαπέστης «Τα Πρώτα Βήματα».

Είπαμε όμως ότι ο Ίακωβίδης είναι ο κατ'έξοχην ζωγράφος των παιδιών, και ή δύναμις του εκδηλώνεται σε όλη την κλίμακα της αλήθειας και της φυσικής χάριτος. Έδώ ένα χαμίνι γελά, εκεί το κοριτσάκι κλαίει από το τρύπημα των αυτιών που του κάνει ή γιαγιά του, το άλλο δείχνει άχόρταγο την απληστία του, ενώ σοβαρά τα μεγαλείτερα είναι άφωτισμένα στο διάδασμα. Και ακολουθούν το 1891 «Ο Άγαπημένος του Παππού» που βρίσκεται από πολλού στην Αμερική, το 1895 το «Κοψ-Κοψ» που βρίσκεται στην οικογένεια Ράλλη της Τεργέστης και ή «Ελπίδα», άγνωστο έντελως στην Ελλάδα, με το ελληνικό κοστούμι, το δέ 1898 εκθέτει στην

διεθνή έκθεση του «Glaspalast» την «Ψυχολουσία».

Αλλά ο Ίακωβίδης είχε και δυνατός προσωπογράφος.

Μερικές προσωπογραφίες του είναι μνημεία άθάνατα μιας υπερόχου ικανότητας ως προς την απόδοσιν με την πιο μεγάλη απλότητα, της ψυχικής συνθέσεως του ανθρώπου, όπως μαρτυρούν δυο προσωπογραφίες των όποιων φωτογραφίες τυχαίως εύρηκα στο έργαστήρι του.

Η μία είναι ο άειμνηστος Νικόλαος Πολίτης όταν νέος ακόμη εύρίσκετο στο Μόναχο, και ή άλλη είναι μια θαυμαστή για την απλότητά της και το αυστηρό της σχέδιο προσωπογραφία.

Αλλά μήπως εις την «Νεκράν Φύσιν», όπως την αποκαλούμεν, δεν θυμίζει ο Ίακωβίδης με το έργο του αυτό τους Όλλανδούς ζωγράφους με την στερεωμένην τεχνικήν του και την βαθεία άρμονία;

Αλλά ο Ίακωβίδης, ο δυνατός αυτός τεχνίτης της πραγματικότητας, δεν έμεινε άσυγκίνητος και από τις τάσεις του έμπρεσιονισμού που τότε είχε κατακλύσει όλην την Ευρώπην. Το 1887 ζωγραφίζει τον «Καπνιστήν», ένα από τα δυνατά έργα του της εποχής εκείνης, που βρίσκεται στην Τεργέστη στην κατοχή του κ. Οικονόμου. Αλλά ο «Καπνιστής», το ίδιο θέμα που ζωγραφίζει το 1900, είναι το έργο στο όποιον είναι καταφανής ή επίδρασις ενός συγκρατημένου έμπρεσιονισμού με τις άρετάς της ζωγραφικής του Ίακωβίδη. Για τοιούτο δικαίως έδραβεύθη το 1900 με χρυσούν βραβείον στην διεθνή Καλλιτεχνικήν Έκθεσιν των Παρισίων. Και εύτυχώς έσώθη εις την Πινακοθήκην του κ. Β. Λαμπίκη.

Δείγμα δέ αντάξιον της ρεαλιστικής τέχνης του Ίακωβίδη και εις την γλυπτικήν, είναι ή προτομή του μεγάλου εκείνου μύστου της τέχνης, του άειμνήστου Νικηφόρου Λύτρα, την όποιαν και έδώρησεν εις την Άνωτάτην Σχολήν των Καλών Τεχνών, και της όποιας τ' αποκαλυπτήρια θά γίνουν προσεχώς με την έναρξιν της επί τη εκατονταετηρίδι του διοργανουμένης αναδρομικής εκθέσεως των έργων του.

Τέλος αναφέρομεν το περίφημο «Κοντσέρτο» των παιδιών που κατέχει ή Έ-

θνική μας Πινακοθήκη, και του όποιου ή πρώτη έμπνευσις που έγινε το 1894, βρίσκεται στο Μόναχο.

Η άρμονία των γραμμών στο έργο αυτό του Ίακωβίδη, ή σοφή διάταξις της ίσο-

λην του ικανότητα εις την διανομήν του Φωτός. Γενικά ή εκτέλεσις εις τα έργα του Ίακωβίδη είναι άξιοσημείωτος. Είναι υγιής, δυνατή, άκριβής και προσωπική. Το χρώμα του άρμονικό και δυνατό στους τό-

Γεωργίου Ίακωβίδου: Κορίτσι που διαβάει.

ροπίας των μαζών, τα ζωντανά σχήματα των παιδιών στην ενέργειά τους, το άκριβες σχέδιον το τραβηγμένο μέχρι σκληρότητας, ή γνώσις γενικά της τέχνης του που είναι ήδη ώριμος και άξιοσημείωτος, του δίδουν μια ξεχωριστή θέση στην ελληνική ζωγραφική, με την μεγάλην του δύναμιν στο μονελλάρισμα και την μεγά-

νους του με την διαβάθμισιν των αντιθέσεων, φωτίζων σχεδόν πάντοτε τ' αντικείμενά του σε αντίθετους φωτισμούς, ώστε ν' αναδεικνύονται οι όγκοι των σκιών στο πρώτο επίπεδο. Δίδει μεγάλην σημασίαν στο βάθος των εικόνων του και ή φωτοσκίασις αναδεικνύει τον πλαστικόν όγκον των προσώπων και των αντικειμένων τα

ὅποια περιβάλλονται πάντα με τὴν ἀτμόσφαιραν· ἔχει τὸ αἰσθημα τῆς συνθέσεως τοῦ πίνακος καὶ διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν τόνων ἐπιτυγχάνει τὴν ἐνότητα τοῦ συνόλου.

Ἐκεῖνο ποὺ ὁ Ἰακωβίδης ἐννοοῦσε θαυμάσια, δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ ὠραῖο σχῆμα, τὸ ἀκριβὲς καὶ καθορισμένον, ἀλλὰ ἡ παράστασις, ἡ γενικὴ φυσιογνωμία, καὶ τὸ πανομοιότυπον τὸ ὅποσον ἀπεικονίζει διὰ τοῦ σχεδίου.

Βέβαια ὁ Ἰακωβίδης μόνον διὰ τοῦτο εἶναι ἕνας ἄρτιος καλλιτέχνης. Χωρὶς δὲ νὰ εἶναι ζωγράφος ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως. ἔχει προτερήματα ἐξαιρετικὰ τὰ ὅποια τοῦ δίδουν μιὰ ξεχωριστὴ θέσιν στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς σχολῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει.

Ἀλλὰ ὁ Ἰακωβίδης ἦτο ἀκαταπόνητος· μόλις δὲ εὑρίσκει λίγη ἀνάπαυση ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις τῶν καθηκόντων του πάντοτε εἰργάζεται, καὶ διὰ τοῦτο μᾶς ἄφησε καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ αὐτοῦ ἔργον, τὸ «Ἀνοιξιὰτικο ὄνειρο» ποὺ τὸ τελείωσε τὸ 1927 ὡς τὸ κύκνειον ἄσμα του.

Τρόφιμος ὁ Ἰακωβίδης τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν Ἀθήναις, στοργικὰ ἠθέλησε ν' ἀποδώσῃ τὰ τροφεῖα τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ καλοῦ, στὴ Σχολὴ ποὺ τὸν ποδηγέτησε στὸν δύσβατο δρόμο τῆς τέχνης.

Ὁ Γύζης ζῶν εἰς τὰ ξένα νοσταλγοῦσε τὴν Ἑλλάδα του, τὴν μόνην, τὴν αἰωνίαν

Ἑλλάδα. Ὁ Νικηφόρος Λύτρας ἔδωκεν ὅτι πολῦτιμον εἶχε διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς συγχρόνους του ν' ἀγαποῦν καὶ νὰ αἰσθάνωνται τὸ ὠραῖον. Ὁ Ἰακωβίδης ἐνσαρκώνει ἀκόμη γιὰ μιὰ φορὰ τὰ ὠραῖα ἰδανικά τῆς τέχνης κ' ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ πεθάνῃ ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ τὴν ἀστοργίαν τῶν συγχρόνων του, με μίαν σύνταξιν 350 δραχμῶν ἔπειτα ἀπὸ τριακονταετὴ ἐξαντλητικὴν ἐργασίαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος.

Ἰδοὺ τὸ τραγικὸν μεγαλεῖον τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν!

Εὐλαθητικὰ ἄς ἀτενίσωμεν τὶς ἐπιβλητικές τους μορφάς. Τὸ φῶς καὶ ἡ ἁρμονία ποὺ ἐκχύνεται ἀπὸ τὰ θεῖα τους μέτωπα, ἡ πνευματικὴ ἀγαλλίασις καὶ παρηγορία ποὺ μᾶς δίδουν τὰ ἔργα τους, τὰ διδάγματα ποὺ μᾶς δίνει ἡ καρτερικότης των, ἄς μᾶς κάνουν νὰ τιμῶμεν αὐτοὺς. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ μᾶς φωνάζουν μέσα ἀπὸ τοὺς τάφους των, ὅτι μόνον ὅταν ἀγαπήσωμεν τὸ ὠραῖον καὶ τὸ καλόν, καὶ διὰ τῆς συγκινήσεως ποὺ μᾶς δίνει ἡ τέχνη καὶ κάθε δημιουργία, αἰσθανθοῦμε τὴν ὁμορφίαν τῆς τέχνης, θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι δὲν ἐγεννήθημεν ἄσκοποι· γιατί τὸ ν' ἀγαπᾶ κανεὶς τὸ ὠραῖον εἶναι σημεῖον κάποιας εὐγενείας, εἶναι αὐτὴ ἡ ἠθικὴ συνείδησις ποὺ φέρνει τὴν εὐτυχίαν στὸν ἄνθρωπον.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

ὑπὸ τοῦ κ. Δημ. Λαμπίκη

Ἡ ζωὴ τοῦ σπητιοῦ καὶ οἱ κοσμικὲς συνήθειες καὶ οἱ ἐνδυμασίαι τῶν χωρικῶν τοῦ Σαλέντο δὲν ἔχουν παρὰ μικρὰς διαφορὰς ἀπὸ τὶς δικές μας. Γιὰ τὶς ἐνδυμασίαις πρῶτα-πρῶτα δὲν θὰ εἶχαμε νὰ εἰποῦμε πολλά, γιατί εἶναι ἐπάνω κάτω σὰν τῶν δικῶν μας χωρικῶν. Τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ μέρος ἀπὸ τὴν ἀνδρική περιβολὴ εἶναι—ἦταν ἄλλοτε—κάτι σκουφάκια πλεχτὰ μ' ἐντελῶς πρωτότυπες φοῦντες. Ἀλλὰ σήμερον τὰ σκουφάκια αὐτὰ ἀρχισαν νὰ λιγοστεύουν, νὰ χάνωνται, ὅπως χάνονται στὸν τόπο μας καὶ οἱ φουστανέλλες καὶ ὅλες οἱ γραφικὲς συνήθειες τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Τὰ ὑφάσματα τους εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὸν σπητικὸν ἀργαλειό, με τὴν ἴδια ὑφαντουργικὴ τεχνολογία, ὅπως καὶ τὰ δικὰ μας τὰ χωριάτικα. Τὰ γιορτινά τους φορέματα—τὰ γυναικεῖα μάλιστα—διατηροῦν καλλίτερα τὸ πατροπαράδοτον τοπικὸ σχέδιον καὶ χρῶμα. Οἱ γρηῆς φοροῦν ἀπλὰ σκούρα φορέματα μακρὰ, καὶ στὸ κεφάλι ἓνα κλαδωτὸ σκούρο ἢ μαῦρον τσεμπέρι. Στοιλίδια λίγα καὶ μονάχα τὶς γιορτές. Ἡ νέες βάζουν φορέματα ἀρχέγονης μόδας ριγέ ἢ κτυπητὰ καρρὲ κλειστὰ ὡς τὸ λαιμό, με μακρὰ μανίκια, στενὰ κάτω ὡς τὸν καρπό, καὶ φουσκωτὰ ἀπάνω ἀπὸ τὸν ὄμο ὡς τὸν ἀγκῶνα. Γιὰ τὴν νέα μόδα δὲν γίνεται πολλὴ κουβέντα στὸ λαό. Τὸ πολὺ-πολὺ παίρνει τὶς τιμὲς κάποιας ἀθώας κουτσομπολιᾶς κανένα καινούριον φόρεμα... ποὺ λανσάρανε σὲ καμμιά γιορτὴ, ἢ τὸ πολὺ σὲ κανένα πανηγύρι.

Οἱ μεγαλεῖτερες καὶ κοσμικώτερες γιορτές τους εἶναι: Τὰ Χριστούγεννα, ἡ Πρωτοχρονιά καὶ τὸ Πάσχα. Τὸν οἰκογενειακὸ γιορτινὸ βωμὸ ἀποτελεῖ κατὰ παλὰ παράδοσι τὸ τραπέζι ποὺ κι' ἀπὸ τοὺς

φτωχότερους ἐφοδιάζεται με ἰδιαίτερα φαγητὰ καὶ με ἄφθονα σπητικὰ γλυκά, πολλὰ ὅμοια με τὶς δικές μας τὶς τηγανίτες καὶ τὶς δίπλες. Τὰ λένε πιττούλες ἢ πιττουλέτες.

Ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἐκεῖ πέρα διατηροῦν, χωρὶς νὰ τὰ ἀλλάξουν, μέσα στὴν ψυχὴ των, τὰ ἔθιμα τῶν μακρυνῶν κοινῶν προγόνων μας, τὰ ὅποια φανερόνται πιὸ ζωηρὰ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, ποὺ

*Οἱ Μάγοι φέρουν ντῶρα
νὰ ὀφρεῦσουν στὸ Κριστό.*

Τὴν λαϊκὴν ποίησιν ποὺ διατηρεῖται ἀπὸ τὰ παλὰ χρόνια με τοὺς γέροντας καὶ τὶς γρηῆς, δὲν τὴν λησμονοῦν ὅταν τὰ βράδια κάθονται κάτω στὸ τζάκι καὶ γνέθουν ἢ κάνουν τὴν προσευχὴ τους. Καὶ ἡ ποίησις τῶν διαφόρων νεωτέρων ἐντοπίων λογίων ἔχει πολλὰ Χριστουγεννιάτικα ὑμνογράφουδα, ποὺ ψάλλουν τὰ φτωχὰ ἡ πόρτα σὲ πόρτα ὅλα τὰ σπῖτια γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἴδιον ὅπως γίνεται καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἀνήλικαι ψάλλει τῶν Χριστουγέννων ἀρχίζουν στερεότυπα τὸν ἔμμετρο χαιρετισμὸν στὴν κάθε πόρτα καὶ ἂν δὲν ὑποστοῦν διακοπὴν ἢ ἀποπομπή, συνεχίζουν:

*Καλὴμέρα νὰ σᾶς πῶ
ποὺ γεννήθη ὁ Κριστό
Κούσετε με ντεβοσιόνε (σεβασμό)*

*Προκαλώντα τὸ Θεό
νάστη νὰ μᾶς λιμπρεῦσῃ (ἐλευθερώσῃ).*

*Νινὸ, νινὸ, νινὸ
ἐβὼ προῦ σᾶς χαιρετῶ*

γονατίσαμε ἐδῶ μέσα
σ' εἶσαι Ρῆα (Ρήγας) κι' ὁ Κριστό.

Εἶν' ἀλήθεια πὺν ἐγεννήθη
ἐκεῖ κάου (κάτου) στὴν καπαντέλλα (κα-
[λνβίτσα])

Ἦοτε ἔν νύφτα σκοτεινὴ
ἀπ' τὴν ὥρη Βιρτζινέλλα (Παρθένα),
πὺν σᾶς τέλει νὰ σᾶς δῇ
λάτοι ἀπλώνετε ὅλοι ἐσεῖς;
(σεῖς κοιμᾶσθε φαρδιά ξαπλωμένοι;)
Νὲν θωρεῖτε τὸ ἀστέρι
πὺν ξορίστη (βγῆκε) στὴν ἀγκέρα
τσαῖ γυαλίζει σὰ φωτῖα
σὰν τὸν ἥλιο μεσημέρα;
Τσαῖ ἀγγελούντια τοῦ Τεοῦ
πὺν φωνάζουν τὰ παιντῖα;

Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε ὅλοι ἐσεῖς
κεῖ πὺν γεννήθη ὁ Κριστό
στὴ καπάντα, στὴ γκρουτέλλα
στὸ χειμῶνα τὸ φουχρό
ἀπ' τὴ Βερτζινε Μαρία.

— Μὰ τί φέρνετε στὰ χέρια;

— Καρυντάτσια καὶ μαντοῦλα (μύγδα-
[λα])

— Νό, ντὲν τέλει—τὰ πετᾶει
τὸ Παιντὶ τέλει καρντῖα
τέλει ἀγάπη,—ντὲν τὰ φάη.

Τὰ Χριστουγεννιάτικα αὐτὰ τραγούδια
δὲν εἶναι καθαρῶς θρησκευτικά. Εἶνε μᾶλ-
λον σὰν ἔμμετρες παραμυθιές διηγήσεις
ἀναφερόμενες στὴ Γέννησι τοῦ Χριστοῦ
καὶ ἀποβλέπουσι πὺν νὰ διαστεῖλουν τὴν
ἄυλη φύση τοῦ Θεοῦ βρέφους ἀπὸ τὴν
γῆινες ιδιότητες τῶν κοινῶν ἀνθρώπων.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ Χριστουγεννιάτικα τοὺς
ποιήματα, πὺν ἔχουν χαρακτῆρα προσευ-
χῆς μᾶλλον, εἶνε κυρίως ποιήματα παιδι-
κά, καὶ ψάλλονται γιὰ νὰ ἐμβάλλουν ὅχι
μόνον στὸν ἀγορματο λαό, ἀλλὰ κυρίως
στὰ παιδάκια τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπην
πρὸς τὸν ὑπὸ μορφὴν βρέφους ἐνσαρκω-
θέντα Θεό, μὲ παραστατικὰ εἰκόνες ἀπὸ
τὴ ζωὴ καὶ τὸ μυστήριον τῶν θείων Δυνά-
μεων.

Μοῦπε ἡ μάμα δι' ἔρρεσαι
ἀπ' τὸ Παράδεισο ἔσω ἐτοῦ (ἐδῶ)
κι' ὅτι κάνει τόσες χάρες
καὶ βοητᾷ τοὺς Κριστιανούς.

Κι' ὅτι ὅλα τὰ παιντῖα
μᾶς ἀγαπᾷ πολὺν-πολὺν
καὶ ὅλα πὺν σοῦ γυρεύουμε
τὰ καλὰ ὅλα τὰ δίνει.

Ἀλλὰ συνηθέστερα, ἡ Χριστουγεννιά-
τικὴ Σερενάτα τῶν ἀνηλίκων, πὺν γυρί-
ζουν στὰ σπίτια τελειώνει μὲ τοὺς πα-
ληοὺς στίχους πὺν ἀναφέρονται στὴν
προσφορὰ γιὰ τὸ νεογέννητο Χριστό:

Ἡ Μαντόνα ἐστὲι γεννῶντα,
τὸ ἦοτε κι' ἐδειξε τ' Ἀστέρι
τσαῖ τρεῖς Μάγοι ἀπ' ἄλλα μέρη
φέρουν λίβανο τσαῖ μύρα.
Φέρουν δῶρα τσαῖ χρυσὸ
νὰ ὀφρεῦσουν στὸ Κριστό.

Τὴ Χριστουγεννιάτικὴ νύχτα οἱ χωρικοὶ
πρὶν πᾶνε στὴν ἐκκλησίαν ἐτοιμάζουν τὸ
τραπέζι καὶ βάζουν στὴν καλλίτερη θῆσι
καὶ ἓνα πιάτο γιὰ τὰς ψυχὰς τῶν πεθαμέ-
νων τους.

Τὸ Πάσχα, ἔχει κι' αὐτὸ τὴν χάρες του
καὶ τὴν ποιήσι του—ὁ Μοροσί ἔχει στὴ
συλλογὴ του μερικὰ Πασχαλινὰ τραγούδια
—ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν οἰκογενειακὴν συγκέν-
τρωσι τὴν Χριστουγεννιάτικη. Εἶναι γιορτὴ
γιὰ τὴν Ἀνοιξί, πὺν πολὺ, παρὰ γιὰ τὴν
θρησκείαν.

* *

Στοὺς γάμους καὶ στὴν κηδεῖες, ὅπως
εἶδα, παρουσιάζονται πὺν χαρακτηριστι-
κὰς ἐκδηλώσεις τῆς τοπικῆς ζωῆς. Ὁ Γά-
μος εἶναι κοσμικὴ—ἡ πρώτη—τελετὴ χα-
ρᾶς καὶ κάποιου διονυσιασμοῦ συνδεδεμέ-
νου μὲ τὴν καλλίτερὰ τοὺς ροῦχα, ἀφοῦ
περάσουν ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο—τὴν τοπικὴν
Ἀρχὴν—γιὰ τὴν ἀπαραίτητες πολιτικὰς
διατυπώσεις πηγαίνουν στὴν Ἐκκλησίαν
καὶ μετὰ τὴν θρησκευτικὴν εὐλογία σχημα-
τίζεται ἡ γαμήλιος πομπή. Περὶ ἀπὸ
τοὺς κεντρικοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ καὶ
καταλήγει στὸ σπῆτι τοῦ γαμπροῦ. Ἀμα
πλησιάζει ἐκεῖ τρέχουν καὶ ὑποδέχονται
τοὺς νεονύμφους, καὶ ἰδίως τὴν νύφη οἱ κο-
πέλλες τῆς γειτονίας καὶ τοὺς ραίνουν μὲ
ἄνθη, μὲ ρῦζι καὶ μὲ κουφέττα. Ἀπαντοῦν
μὲ τὰ ἴδια φιλοφρονήματα ἐκεῖνοι πὺν
ἀκολουθοῦν τὴν πομπὴ καὶ οἱ νέοι κυτ-

τάζουν νὰ ῥίχνουν ἄνθη ὁ καθένας στὸ
κορίτσι πὺν ἐνδιαφέρεται!

Τὸ τραπέζι τοῦ γάμου βαστᾷ ὡς τὸ
πρωτὶ. Σ' αὐτὸ γίνεται καὶ διαγωνισμὸς
οἰνοποσίας. Ἐκεῖνος πὺν θὰ κατεβάσῃ τὰ
περισσότερα ποτήρια ἀνακηρύσσεται

τὶ τοῦσοι ἐν εἶν' μακάτα⁽¹⁾ ἀπονιασμένοι⁽²⁾

Ὅλοι κλαίουμε, ὅλοι κλαίουμε
ὅλοι ἔχομε τὶ πεῖ
τὶς τὴν μάνα τὶς τὸν κύρη
τὶς τὴν κάγιον⁽³⁾ ἀντεροφῇ

Στὴν Πόρτα Φιλία.

νικητῆς. Τὰ τραγούδια δίνουν καὶ παίρ-
νουν. Ντόπια πρῶτα, πρῶτα, Ἰταλικά,
νεοελληνικά γιὰ ὅσους ἔχουν καὶ θέ-
λουν νὰ φιγουράρουν.—Βαβελικὸ ρεπερτό-
ριο! Τὰ συνηθισμένα μουσικὰ ὄργανα εἶ-
ναι κιθάρα, μαντολῖνο καὶ φουσαρμόνι-
κα, καὶ πὺν σπάνια τὰ πνευστά. Ὁ Τοῦρ-
κος ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐπέραςε βιαστι-
κὸς καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ
νταούλι καὶ τὴν πίπιζα.

Οἱ κηδεῖες εἶναι ἡ ἄλλη, ἡ ἀντίθετη
συγκέντρωσι γιὰ τὴν ψυχικὴν ἐκδηλώ-
σεις, τῆς πένθιμες. Ὁ νεκρὸς στολίζεται
καὶ μένει στὸ πὺν κεντρικὸ δωμάτιο τοῦ
σπητιοῦ, γιὰ κοινὸ προσκύνημα. Ὅσες ὁ-
ρες μένει ἐκεῖ τὸν παραστέκουν δυὸ-τρεις
μοιρολοῖστρος (Lamentatrici) πὺν κλαί-
ουν, τραβοῦν τὰ μαλλιά τους, καὶ μὲ διά-
φορα μοιρολόγια μιλοῦν σὰν μὲ παραβο-
λές, σὰν μὲ τραγούδια, γιὰ τὸ βίον καὶ τῆς
χάρες τοῦ νεκροῦ.

Τοῦσοι⁽⁴⁾ νέοι τέλουν τὰ κλάμματα
τοῦσοι νέουν τέλουν κλαμμένοι

Ἐσοῦ πόντα⁽⁴⁾ μου κέτσια⁽⁵⁾ μου
τὶ σοῦ στέει νὰ ταράσῃ⁽⁶⁾
τὸ ἔναν ὥρη κανίστροι σοῦστιαξα
τὰ ρονχάλια σου ν' ἀλλάξῃ
Ἀμαρτία τὸ ἄδικο
ἀκάου στὸ χῶμα νὰ πᾶ χωμένη

Ἀν πιάκης τὸ μῆλο σέπεται
τσαῖ τὸ ροῦδιν⁽⁷⁾ ἀρκερώνει⁽⁸⁾
ἄρτε⁽⁹⁾ πένσα⁽¹⁰⁾ τὸ παιντῖα μου
πὺν κάου στὴ μάλη πλάκα πλόνει.

Τὰ Μοιρολόγια (Mirologia καὶ Moro-
logia τὰ λέγουν καὶ οἱ ντόπιοι) τοῦ Σα-
λέντο ἔχουν στενὴν συγγένειαν στὸ χαρακτῆ-
ρα μὲ τὰ Μανιάτικα, ἀν καὶ εἶναι λιγὰν
πτωχότερα. Καὶ ὅλη ἡ Σαλεντινὴ ποίησις

⁽¹⁾ καθόλου.

⁽²⁾ νεκρωμένοι (νεκροί, χαμένοι)

⁽³⁾ καλλίτερη.

⁽⁴⁾ εἰπέ μου, ἀπάντησέ μου

⁽⁵⁾ μικροῦλα μου

⁽⁶⁾ νὰ φύγῃς (νὰ ταραχθῇς, μετακινήθῃς)

⁽⁷⁾ ροῖδο

⁽⁸⁾ ἀρκερώνω=ἀδειάζω

⁽⁹⁾ μόλις, ⁽¹⁰⁾ σκέπτομαι

¹⁾ τόσοι (τόσο πολλοί)

ἔχει κάτι τὸ εἰδυλλιακὸ μελαγχολικόν, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁμως διατυπώνει κάποιες ἐπιφυλάξεις ὁ Morosi. Δὲν ἔχει βέβαια ὁ τόπος βουνὰ καὶ ἄγρια φύση ποὺ νὰ ἐμπνέουν φόβο καὶ μελαγχολία ὥστε αὐτὰ νὰ τραγουδῇ ὁ λαὸς μὲ τὴν ποίησί του. ἔχει ἥλιο, φῶς, γραφικὸν κάμπους. Ναί. Ἄλλὰ ὁ Ἕλληνας—ὁ Σαλεντίνος εἶναι Ἕλληνας—ἔχει ἔμφυτα μέσα στὴ ψυχὴ του κάποια ποιητικὴ μελαγχολία, παλῆ, προγονική. Ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ, ποὺ

ἐξεδηλώθη στοὺς προομηρικὸς «Ὀλολυγμούς», στὸν «Οἰτόλινο» καὶ στὰ Ἑλεγεία, ἐσυνεχίσθη στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς καὶ βάσταξε ὡς τὴν ἐποχὴ τῶν τελευταίων ρωμανικῶν μας ⁽¹⁾. Τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐπικρατεῖ καὶ τώρα σ' ὅλα τὰ χωριά τοῦ Σαλέντο, ποὺ θὰ τὰ πάrouμε ἕνα-ἕνα μὲ τὴ σειρά τους, γνωρίζοντας τὴν ἱστορίαν τους τὴ γεωγραφίαν τους καὶ τὶς λαϊκὰς τους παραδόσεις.

MARTIGNANO

«Τὸ χωριὸ τοῦ Ἀη-Πιντιλέο».

Ὡς δυνάμιση χιλιόμετρα δυτικὰ ἀπὸ τὸ Καλημέρα, πίσω ἀπὸ ἕνα ἐλαφρὸ ὑψωματὰκι μὲ ἀμπέλια, μὲ συκιές, καπνοφυτεῖες καὶ ἀραιοὺς ἐλαιῶνες βρίσκεται τὸ Μαρτινιάνο (Martignano). Εἶναι τὸ μικρότερον καὶ τὸ πιὸ ὀλιγοσύνχναστο ἀπὸ τὰ 9 χωριά τῆς Grecia Salentina. Τὴν ἑλληνικὴν τοῦ γλῶσσα καὶ τῆς παλῆς του παραδόσεις τῆς διατηρεῖ ζωηρὰς ἀκόμη γιὰτὶ ἀκόμη ἔμεινε ἀνεπηρέαστο ἀπὸ τὸν νέον πολιτισμό. Ζῇ ἀπὸ χρόνια στὴν μεσαιωνικὴ ἐποχὴ του.

Δὲν εἶναι μὲ ἱστορικὰ δοκουμενὰ ἐξακριβωμένο πότε νὰ ἐκτίσθη. Ἰσως—ὅπως θέλουν οἱ τοπικὰ παραδόσεις—στὴν ἀρχὴ νὰ ἦταν μικρὸς συνοικισμὸς ἢ ὑποστατικὸ κανενὸς ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς ἀρχοντας τῆς γειτονικῆς Στερνατίας. Ἀπὸ μιὰ χρονολογία—1540—τῆς ἐκκλησίας του—τοῦ παλαιότερου τοπικοῦ μνημεῖου—καὶ ἀπὸ ἱστορικὰ παραδόσεις, φαίνεται νὰ εἶναι κτίσμα τοῦ 14ου αἰῶνος, ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 15ου. Ἡ ἐνοριακὴ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μ' αὐτὴ τὴν ἐπιγραφὴ ἔχει ἰδιαιτέρον θρησκευτικόν, ἱστορικόν καὶ λαογραφικόν ἐνδιαφέρον. Εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιον Πανταλέοντα—Πιντιλέο—ὁ ὁποῖος ὅταν ἐξοῦσε ἦταν γιαντρός καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, ὡς σήμερον εἶναι θαυματουργός! Τὸν πανηγυρίζουν στῆς 27 Ἰουλίου καὶ γιὰ τὸ προσκύνημά του πηγαίνουν στὸ Μαρτινιάνο πλήθη ἀπλοϊκὸς κόσμος, ὅχι μονάχα ἀπὸ τὰ τριγύρω χωριά ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακρυνὰ μέρη. Ἀπὸ τὸ ἱστο-

ρικό του καὶ ἀπὸ τὴν ὀνομασία καταλαβαίνουμε πολὺ εὐκόλως ὅτι ὁ Ἅγιος αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ δικὸς μας ὁ Ἅγιος Παντελεήμων. Τὸ Ὁρθόδοξον Συναξάρι μᾶς μιλεῖ καθαρὰ γιὰ τὴν ὀνοματολογία: «... καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων πρὸς πάντας ἐπιδεικνύμενος συμπαθῶς, ἀφ' οὗ καὶ Παντελεήμων ἐπαξίως μετωνομάσθη ἀντὶ Παντολέοντος, ὅπερ ἐκαλεῖτο πρότερον». Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ τοῦ... Ἑλλήνων Ἀγίου στὸ Μαρτινιάνο, ποὺ τὸν λατρεύουν μὲ τὸ ἀληθινὸ του ὀνομα καὶ ὅχι μὲ τὸ παρατσούκλι ποὺ τοῦ ἔχουμε ἡμεῖς, εἶναι στὴν Ἀναγεννήσεως μὲ νεώτερες διακοσμητικὰς προσθήκας μπα-

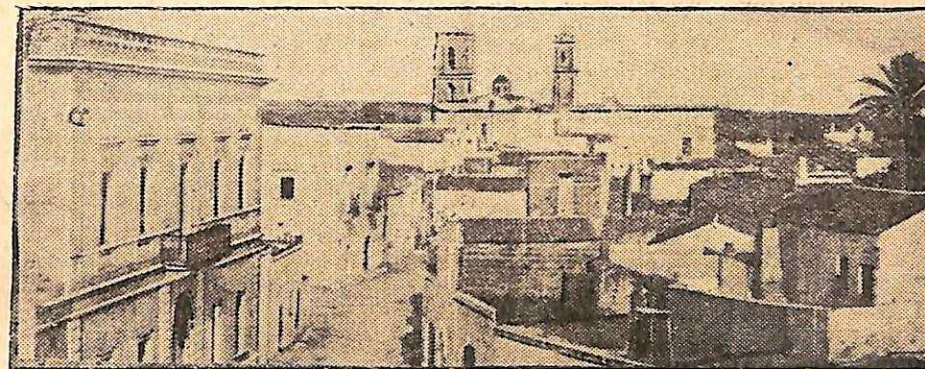
(1) Σχετικὰ μὲ τὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως μπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεὶς σὲ πολλὰ ἔργα. Θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω μερικὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς Γραμματολογίας τοῦ Μύλλερ, τοῦ Μιστριώτου κλπ.: Σ. Ζαμπελίου «Δημοτικὰ Τραγούδια». Ed. Schurē «Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ποίησις». Θ. Συναδινού «Τὸ Ἑλληνικὸ τραγούδι» ἐκδ. 1929. Ἰωάν. Ζερβού Προλεγόμενα εἰς τὴν ποιητικὴν Βιβλιοθήκην Φέξη. Ἅγι. Θέρον (Σπύρου Θεοδοροπούλου) «Μανιάτικα Μοιρολόγια». Γ. Χατζιδάκη «Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Γλώσσης». Δ. Γρ. Καμπούρογλου «Ἱστορ. τῶν Ἀθηνῶν», «Ἀναδρομὰς» κλπ. Κ. Μαρίνη λαογραφικὰ στὸ περιοδικὸν «Νέα Ἑστία». Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου «Λαογραφικὰ Σύμμικτα τῆς Καρπάθου». Ἡλ. Βουτιερὶδης «Ἀρχαῖοι Ἕλληνες λυρικοί», «Ἱστορ. Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας». Γ. Βλαχογιάννη «Τὰ Προπύλαια». Γρ. Ξενοπούλου προλεγόμενα εἰς τοὺς «Παράσχους». Π. Νιρβάνου ὁ «Βαλαωρίτης» (Τόμ. Διαλέξεων). Α. Καμπάνη «Εἰσαγωγὴ στὴν Ἱστορίαν Ν. Ἑλλήνων. Λογοτεχνίας». Ν. Πολίτη «Παροιμίαι καὶ Λαογραφικὰ» τ. III κ.λ.

ρικό. Ἔως τὰ 1685 ἐλειτουργοῦσε μὲ τὸ Ὁρθόδοξον Δόγμα. Ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα ὁμως ἐγίνε ἐκκλησία Καθολικὴ, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων χωριῶν τριγύρω.

Τὸ Μαρτινιάνο ἔχει ἐπάνω κάτω 1700 κατοίκους οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀπὸ τὶς ἀγρο-

νὰ ρωτᾷ τὸν ἄμαξά μου, στὴ γλῶσσα του γιὰ νὰ μὴ τὸν καταλάβω ἐγὼ ὁ ξένος! — Τί ἔνε τοῦτο; Τὶς ποτε νὰ τέλη σ' ἐμᾶ;

Θὰ ρωτοῦσε μὲ διαφορετικὰς, πολὺ διαφορετικὰς λέξεις Ἕλληνας χωρικοὺς τὸν ἄ-

Κεντρικὴ ἀποψὶς τοῦ Μαρτινιάνου.

τικὰς τοὺς ἐργασίας καὶ μὲ τὰ μικρὰ κτήματά τους. Τὰ σπίτια καὶ οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ εἶναι στὸ ἴδιο στὺλ τοῦ Καλημέρα. Ἐνα ἀπὸ τὰ... ἀξιοθέατα τοῦ χωριοῦ εἶναι τὸ Παλάτιον Παλμιέρη—τῶν προγόνων τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ Λέτσε τοῦ ὁμωνύμου Λυκείου—κτισμένο κατὰ τὸ 1700. Τὸ Παλάτιον αὐτὸ τὸ δείχνουν μὲ ὑπερφάνεια οἱ ντόπιοι στοὺς ξένους, ἂν καὶ οἱ αὐλὲς του τώρα χρησιμεύουν γιὰ σταῦλοι.

Ἄν τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἀνύποπτοι γιὰ τὴν προέλευσί σας—μιλῶ γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπισκέπτας—χωρικοὶ τοῦ Μαρτινιάνου, ξαφνισθοῦν μὲ μερικὰς κοινὰς καὶ καθαροπρόφερες νεοελληνικὰς λέξεις, θὰ σᾶς κυτᾶσουν μ' ἐκπληξί, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἀπαντήσουν μὲ χαρὰ, μὲ τὶς ἴδιες λέξεις, ἑλληνικά.

Ὅταν ἔκαμα τὴν πρώτη ἐπίσκεψί μου στὸ Μαρτινιάνο, ἐπῆγα μ' ἕνα δίτροχο ἐλαφρὸ ἄμαξιν, διασχίζοντας μὲ θόρυβον τὸν κεντρικὸν τοῦ δρόμον. Σταματήσαμε ἔξω ἀπὸ ἕνα μικρὸν μαγαζάκι κοντὰ στὴν ἐκκλησίαν. Πρὶν πατήσουμε καλὰ καλὰ τὸ πόδι μας στὸ ἔδαφος, ἀκούω ἕναν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς ποὺ ἔτυχε νὰ βρεθοῦν ἐκεῖ,

γωγιᾶτη ξένου ἐπισκέπτη; Ὅχι πολὺ, βέβαια.

Τὴν ἀπάντησι καὶ τῆς σχετικῆς ἐξηγήσεως ἔσπευσα νὰ τοὺς τὶς δώσω μόνος μου. Στὴ γλῶσσα μας! Στὴν ἀρχὴ ἐτόμαξαν ποὺ μὲ ἀκούσαν νὰ τοὺς μιλῶ, ὅπως μιλοῦν καὶ αὐτοὶ μετὰ τὸν. Ἐξαφνίστηκαν. Μὲ κύτταζαν μὲ περιέργεια καὶ ἀπορία. Ὑστερὰ ἐξεδήλωσαν τὴν χαρὰν τους καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τους γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν! Ἀφοῦ ἐφάγαμε μερικὴ ὥρα γιὰ τὶς ἀμοιβαῖες ἀνακρίσεις, οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι γνώριμοι—ἕνας Τζιοβάννη Παυλούλη καὶ ἕνας Τζιορίο Σκαρπαράκη (δνόματα ἑλληνικά)—μὲ ὠδήγησαν ὕστερα σ' ἕνα γειτονικὸν φτωχόσπιτον ποὺ ἐξοῦσε ἕνα γηραιὸν ἀνδρόγυνον γιὰ νὰ ρωτήσω ὅ,τι θὰ ἤθελα γιὰ τὰ παλῆ. Τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα λαογραφικὰ ἀρχεῖα μοῦ ἔδωσαν ἐξετάσεις τῆς μνήμης τους μὲ διάφορα γνωστά παλῆ τραγούδια, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ παλὸν ποὺ τῶχουν γιὰ τοπικὸν τους.

Φωτιά, φωτιά στὸ πέιτο μου
τσάι λάμπα τσαὶ καρνὸ (καρνὸ)
ποὺ μοῦ ἔνε σβύσει τάλασσα
ποὺ ἔχει τόσο νερό...

Ἄλλα ξεχωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ γνω-
στό ἔμμετρο λαογραφικὸ ὕλικό, τὸ Μαρτι-
νιάνο ἔχει καὶ ἓνα ἰδιαίτερα δικό του ὁ-
μορφο τραγοῦδι—ποὺ εἶναι σὰν ἀπήχησις
ἀπὸ παλῆα παράδοση ἢ ἀπὸ θρύλο. Οἱ
παλαιότεροι θυμοῦνται ἀκόμη μερικὸν
στίχους του, σὰν λίγο μελαγχολικοὺς, καὶ
σὰν λίγο σατυρικοὺς, γεννημένους γύρω
ἀπὸ τήν... ἐκκλησίαν τους.

Ἐς Μαρτινιάνο πὰ στὸ καμπανάρι
ἤστεκε μιὰ καμπάνα φωνερῇ
Τσαὶ μιὰ φορὰ ἤμβηκε ἓνα πουλάρι
ἔσσαν στὴ ἀγκλησιὰ τὴ Μαρτινιανή.

Ἄλλα μὲ ἀρχὴ τοὺς λαϊκοὺς αὐτοὺς στί-
χους μοῦ εἶχε δώσει συμπληρωμένο μὲ
συνέχεια καὶ ποιητικὴ ἀρμονία ἓνα ἀπὸ τὰ
ὠραιότερα Σαλεντινὰ τραγοῦδια ὁ Τονδὶ.
Ἀναφέρεται σὲ κάποιον παλαιὸ παιδρὸ
ἐπεισόδιο τοῦ χωριοῦ: Τὸν παλὴν καιρὸ
εἶχαν δεμένη τὴν καμπάνα τῆς ἐκκλησίας
μὲ μιὰ μακροῦ κληματόβεργα ἀντὶ γιὰ
σχοινί—καὶ μὲ αὐτὴ τὴν τραβοῦσαν καὶ
σήμαιναν. Μιὰ φορὰ ἓνα πουλάρι πῆγε νὰ
φάῃ τὴν κληματόβεργα καὶ... ἄρχισε νὰ
σημαίνῃ ἢ καμπάνα. Τὸ χωριὸ ἀναστατώ-
θη τότε καί... ἀλλὰ τὸ λέει τὸ τραγοῦδι, τί
ἀπόγινε:

Ἐσσαν στὴν ἀγκλησιὰ τὴ Μαρτινιανή

Τότε ποὺ ἔν εἶχε ἀνσαρτία⁽¹⁾ τσεῖνη ἢ
[καμπάνα

μ' ἃ κλήματα σημάναν ἀπὸ κάου⁽²⁾
τὰ ἓνα πουλάρι ρώτησε τὸ κλημάτο
τὰ εἶπε ἄρτε⁽³⁾ ἔν ὦρα νὰ σοὺ φάω

Τ' ἀσῆκωσε μ' ἃ ντόντια του τὰ ἀρχίνασε
νὰ σύρῃ τ' ἀμπελίσσι⁽⁴⁾ στὸ λαιμὸ⁽⁵⁾
Τσαὶ σύρε-σύρε ἢ καμπάνα σήμανε
μὲ μαῦρο τρόμο τὸς⁽⁶⁾ Μαρτινιανὸς

Μ' ἃ μάτια ἀνοιφτὰ ὅλοι ντράμανε⁽⁷⁾
ζάφοντα⁽⁸⁾ ἔσσαν στὴν ἀγκλησιὰ
Τὶς ἐμβήκε στούπινο τὶς καλάμια⁽⁹⁾
τσαὶ ἀπαιτίζέφσαν⁽¹⁰⁾ ὅλα τὰ τσεριά.

(1) ἀνσαρτία=(Ἰταλ.) ansa=λαβή

(2) κάου. (3) ἄρτε=ἄρτι, μόλις

(4) ἀμπελίσσι=ἀμπέλι, κλήμα, ἀμπελόβεργα

(5) λαιμὸς=τὸ στόμα. (6) τὸς=τοὺς

(7) ντράμανε=δράμανε, ἐδραμαν

(8) ζάφω=ταράττω, συγκινῶ

(9) καλάμια=καλαμιτὰ=συμφορὰ

(10) ἀπαιτίζεῦω=ἀνάβω

Κριστὲ φονχώρισέ μα ἐς ἁμαρτίαις μα
Κριστὲ μα ἔσε κομπουστιόνε⁽¹⁾ μὰϊ⁽²⁾
[πλέο

Μὰ τί ὁ Κριστὸ ἔν τε νὰκούση τίποτι;
Κάλιο νὰ πᾶνε στὸν Ἀη Πιντιλέο.

Ὁ ἄγκιε μου Πιντιλέο, μάλη⁽³⁾ ἢ χάρη σου
Κανόνησω⁽⁴⁾ τὸ γκένο σου ἐς φοντὶα
Ἰου, (5) λέονε μιὰ μακροῦ φωνὴ τοὺς ἔ-
[φτασε

Τσ' εἶνταν τὸ πουλαράϊ στὴ σακριστία⁽⁶⁾

Ὡ ὦ ὦ ὦ, τότε ὅλοι φωναύσανε
τσαὶ μείναν μ' ὁ λαιμὸ τους ἀνοιφτὸ
Ἀφς ἔττη νύφτια τὴ ὠνοματίσανε
Πουλάρια μὲ τὸ καύκαλο⁽⁷⁾ χοντρὸ

Μ' αὐτὴ τὴν ἀφελῇ ἱστορία ἐξηγεῖται
καὶ ὁ στίχος τῆς σατυρικῆς κοτοσμπολιάς
τῶν χωρικῶν ποὺ ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶ-
το κεφάλαιο.

«Τσ' ἐς Μαρτὰνα ποῦναι
τὰ πουλαράκια»

Μετὰ ἓνα χρόνον ποὺ ξαναπέρασα ἀπὸ
τὸ συμπαθητικὸ αὐτὸ χωριὸ οἱ ἴδιοι ἄν-
θρωποι ποὺ εἶχα γνωρίσει ἀπὸ τὸ πρῶτο
ταξίδι, μοῦ ἀνήγγειλαν πὼς ἐκείνες τῆς
ἡμέρας εἶχε πεθάνει τὸ γηραιὸ ἀνδρόγυνον
ποὺ μοῦ εἶχαν τότε συστήσει γιὰ νὰ μοῦ
ποῦν παλῆα τραγοῦδια. Ἦταν τὰ πιὸ ἐν
διαφέροντα νέα ποὺ εἶχαν νὰ μοῦ ποῦν
οἱ καλοὶ φίλοι.

Γιὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Μαρτινιάνο δὲν
μᾶς λέει καὶ τόσο πολὺ διασκεδαστικὰ
πράγματα ἢ ἱστορία. Λέγουν ὅτι ἡ λέξις
Martignano εἶναι μικρὴ παραφθορὰ τοῦ
Martignone, ποὺ σημαίνει ἀφελὴς
χωρικός. Γιατὶ ἓνας τέτοιος, ἔφυγε ἀπὸ
τὴ Στερνάτια καὶ ἔκτισε τὸ πρῶτο σπῆτι
ἐκεῖ ποὺ ἀργότερα ἔγινε τὸ χωριὸ.

Τὸ Μαρτινιάνο βρίσκεται κοντὰ στὸ
ἐπάνω μέρος μιᾶς πτυχῆς τοῦ ἐδάφους
καὶ ἔχει μιὰ ὠραία θέα τοῦ γύρω γραφί-
κοῦ κάμπου. Εἶναι ψηλότερα ἀπὸ τὴ θά-
λασσα ὥς 85 μέτρα.

(1) κομπουστιόνε=ὠργισμένος (2) μὰϊ=ποτέ

(3) μάλη=μεγάλῃ

(4) κανόνησω=ἐπίβλεψε, σῶσε

(5) Ἰου=ὡς, καθὼς

(6) σακριστία=ἰεροδ

(7) καύκαλο=κεφάλι—κόκα.

ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΜΑΤΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Ὑπὸ τοῦ κ. Ἀναστ. Δοῖβα

Τελευταίως, ἡ ὑπόθεσι-τέχνη ἀπασχο-
λεῖ ἰδιαίτερος τοὺς διανοομένους τοῦ τό-
που. Ἀλλὰ καὶ πότε δὲν τοὺς ἀπασχόλησε!
Τόσον οἱ ἀριστεροὶ ὅσον καὶ οἱ δεξιοί—
ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουν τέτοιες φήμες, ὡ-
στόσο ἂς τις παραδεχθῶμε αὐτὲς τὶς κα-
τευθύνσεις, ἐπειδὴ προωθοῦν τὰ ζητήματα
γύρω ἀπ' τὴν ὑπόθεσι τέχνη, καταταγμένη
κι' αὐτὴ ἀναλόγως, ὅπως κι' ὅλα τ' ἄλλα
φαινόμενα τῆς ζωῆς, τῆς κοινωνίας—ὅπο-
φαίνονται μὲ ἀντιρροήσεις καὶ δὲν συνηγο-
ροῦν παρὰ πολὺ σπανίως γιὰ ὀρισμένες
ἐπιτυχίες, σὰν ἔχουν ὑπ' ὄψει τοὺς ἓνα σύ-
νολο ἐργασίας τῆς νέας τέχνης. Τὸ συμ-
πέρασμα—ἂν μπορεῖ νὰ βγῇ συμπέρασμα
—εἶνε πὼς δὲν ὑπάρχει τέχνη, ἀξία ἐνὸς
τέτοιου κυριαρχικοῦ δνόματος. Κουτσὰ
πράγματα, ἀνάπηρα φαινόμενα, ποὺ δὲν
μποροῦν νὰ σταματήσουν τὴν προσοχή
μας, ἰδίως μάλιστα στὴ γενεὰ τῶν νέων
τεχνιτῶν ποὺ ἐνεφανίσθη τὰ τελευταῖα
μεταπολεμικὰ χρόνια. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑ-
πάρχη. Καὶ τὸ γιατί ἀναπτύσσεται σὲ ἐπι-
φυλλίδες, σὲ ἄρθρα. Βέβαια ἀναγνωρίζον-
ται προθέσεις, ἐπιδιώξεις, ἀναζητήσεις,
μὲ μιὰ λέξι, ἀνησυχίες ποὺ ἔχουν τὸ προ-
σὸν τοῦ ταλέντου, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν δύνα-
μι νὰ μᾶς δώσουν ἔργο, νὰ ἐπιβληθῇ στὸ
πολὺ κοινὸν καὶ ν' ἀφοπλίσῃ κάθε ἀντίρ-
ρησι καὶ δισταγμό. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, μερι-
κὲς ἀξίες ἐπεβλήθησαν, τοῦλάχιστον ἀπὸ
τὴ μεγαλειότερη μερίδα τῆς κριτικῆς καὶ
τοῦ κοινοῦ. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ παραμένει,
εἶνε τὸ γενικὸ πνεῦμα τῆς ἀθυμίας καὶ
ἀπαισιοδοξίας, σχετικὰ μὲ τὴν παραγωγή
τῆς μεταπολεμικῆς γενεᾶς, μὲ τὴν νέα
τέχνη.

Ἡ τέχνη, λέγουν οἱ μὲν, οἱ δεξιοί,
ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ κάτι ἄρισ-
τον καὶ πλούσιο καὶ σαφές, ὅπως μᾶς ἔδωκε
ἡ τέχνη τῶν παλαιῶν; Συλλαβίσματα καὶ
προσπάθειες, πού, μόλις καὶ κατορθώνουν
καμμιά φορὰ νὰ παρουσιάσουν καὶ κανένα
ὁπωσδήποτε ἀνεκτὸ κομμάτι. Ὡς σύνολο

ἐξεταζομένη ἡ παραγωγή τους, εἶνε ἀκα-
τάρτιστη κι' ἀσχεδιάστη καὶ φτωχή, καὶ
τὶς περισσότερες φορὲς τόσο ἀπλησίαστη,
ὥστε νὰ εἶνε γιὰ ξύλο ἢ γιὰ κλάμματα. Οἱ
ἄλλοι, οἱ ἀριστεροί, τὰ ζητήματά τους,
τὴν ἄρρησι, τὰ θέτουν ὡμά, «ντρέτα» ὅ-
πως λένε. Ὅχι πὼς ἡ μεταπολεμικὴ γενεὰ
ὑστερεῖ σὲ ἐφόδια σπουδῆς κι' ἐπομένως
ἔχει παρακμάσει—ἀποψι τοῦ ἀκαδημαϊ-
σμοῦ. Γι' αὐτοὺς ἡ παρακμὴ τους ἀναχω-
ρεῖ ἀπ' ἄλλου: εἶνε ἀναπόφευκτο καὶ ἀνα-
πόσπαστο φαινόμενο μὲ τὴ γενικὴ κρίσι
τοῦ «κεφαλαίου» ποὺ παρατηρεῖται σ' ὅ-
λον τὸν κόσμον. Ἐπομένως, μὲ ἀξίες μὲ
τὶς ὁποῖες ἐπίστεψε ἕως σήμερον ὁ κόσμος
—ἀξίες προερχόμενες ἀπὸ τὴν ἀρχαία
τάξι τὴν ἀστική—δὲν μπορεῖ νὰ προσέλθῃ
τέχνη, ἢ τοῦλάχιστον νὰ συνεχισθῇ, διότι
ἀπεδείχθη γιὰ τὴν ἄλλη τάξι τὴν ἀκτήμο-
να, τὴν ἐργατικὴ, πὼς εἶνε ἀξίες ψεύτι-
κες, ἀντιζωϊκὲς καὶ ἐχθρικὲς μαζί. Κι'
ἔχουμε στίς ἡμέρας μας τὸ ἕξῃς φαινόμε-
νο: τοὺς μὲν ποὺ θέλουν νὰ διασώσουν
ἓνα παρελθὸν παρ' ὅλην τὴν φθορὰ ποὺ
ὑπέστη καὶ μὲ ὅλον τὸ ἐπίσημο περιεχό-
μενο ποὺ τὸ βαραίνει, τοὺς ἄλλους ποὺ
ἐπιτίθενται κι' ἀρνοῦνται ὅτι προέχεται
ὡς συνέχεια κι' ὡς συνέπεια, μὲ τὴν πο-
ρεία ποὺ ἔχει ἡ ἀντίπαλη γι' αὐτοὺς ἀστι-
κὴ τάξι. Καὶ ἡ μάχη συνεχίζεται.

Ἀλλ' ἂς δοῦμε τώρα, ὅχι τί λέν οἱ δε-
ξιοί, ἀλλὰ τί κατηγοροῦν οἱ ἄλλοι, οἱ ἀρι-
στεροί. Ἡ τέχνη, ὡς κοινωνικὸ φαινόμε-
νο, ὀφείλει νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν ὁμάδα, νὰ
μὴν εἶνε ἀτομικιστικὴ, νοσταλγία ἢ ὀτι-
δήποτε ἄλλο, στέναγμα ἢ πόθος τοῦ ἀτό-
μου. Τέτοιο πρᾶγμα δὲν τὸ ἐννοοῦμε.
Εἶνε ἓνα μικρόχαρο φαινόμενο, ἰδιοτελές,
ἐντελὲς ἀχρηστο, ὀφειλόμενο στὴν ἡσυ-
χία καὶ τὴν ὁλικὴν ἱκανοποίησι τοῦ ἀτό-
μου, λόγῳ ἀκριβῶς τῶν μέσων ποὺ δια-
θέτει, ὡς ἄτομο τῆς ἀστικῆς τάξεως ποὺ
εἶνε σήμερον. Θέλουμε ἔργα ζωντανά, ἔργα
ποὺ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν ὁμάδα τῶν ἐρ-

γαζομένων, την πάσχουσα τάξι στο σημερινό καθεστώς, την τάξι των προλεταρίων. Όταν ο τεχνίτης αισθανθή τα ιδανικά (τις βλέψεις) αυτών των ανθρώπων και τα εκφράση, με μίσος διότι του τα κλέβουν οι άλλοι, οι άνθρωποι της αντιπάλου τάξεως που διευθύνουν με τη δύναμι του «κεφαλαίου» που το κατέχουν όλως αδικαιολογήτως και μάλιστα εγκληματικά, εφ' όσον στην ουσία είναι δικό του κεφάλαιο, εργασία του, όπως υποστηρίζεται με την άναλογη θεωρία εις την οποίαν πιστεύουν άκραδάντως— με την θεωρία του Μαρξισμού— τότε, μάλιστα, έχουμε ενώπιόν μας, ένα φαινόμενο τέχνης σεβαστό, που όχι μόνον έπειδή μ'ας χρειάζεται γιατί θα συμβάλλη στον γενικόν άγώνα που έχουμε στήσει απέναντί τους, άλλ' επί τέλους, γιατί δεν βλέπουμε το έλεεινό κατάντημα μιας διανοήσεως νοσηρής, που αυτάπατάται ακόμη με νοσταλγίες, με «φυγές» όπως λένε, από το έδαφος το στερεό της πραγματικότητας με την συνεχή κι' αλύπτητή εκμετάλλευσι της εργαζομένης τάξεως, ανίκανη να βαδίση σ'αυτό το ματωμένο έδαφος, το μόνο που έχει ενδιαφέρον και παρουσιάζει αληθινόν δρώμα. Κύριοι, μ'ας λένε, αφήστε τα ψέμματα κι' έλ'ατε να δ'ητε (εάν δεν είσθε δουλωμένοι από υλικά συμφέροντα) ό,τι έχει αξία και δύναται να βγάλη μι'α μορφή σύγχρονης τέχνης, με νόημα, με θέσι, με σκοπιμότητα. Με τα περασμένα, με «φυγές» δεν γίνεται τίποτε. Όπλισθήτε γερά, φορέστε σιδερένια παπούτσια και κρύψτε μέσ' στις τσέπες σας χειροβομβίδες. Πρώ παντός, μη ξεχάσετε αυτά τα τελευταία πολύ χρήσιμα, ίσως τα μόνα χρήσιμα για μι'α τέχνη... έκρηκτικά μέσα. Ειδικώς στην περίοδο που διατρέχουμε σήμερα. Εφ'όδια μάχης. Γιατί πρόκειται περί μάχης. Η τέχνη είναι μάχη, γιατί και η κοινωνία έδιχάσθη σ' ένα πεδίο μάχης. Μάχη με τους άλλους που θέλουν να κρύψουν και να υπονομεύσουν για λόγους συμφεροντολογικούς τον άγώνα που μ'ας πολιορκεί—και είμαστε αίχμη μάλωτοί του...

Αυτά κι' άλλα πολλά λέγονται απ' την μι'α μερίδα των άριστερών, οι όποιοι, με μι'α λέξι, έχουν σηκώσει κίτρινη σημαία,

το σημείο της καραντίνας, σε κάθε άλλη πνευματική εκδήλωσι που δεν προέχεται απ' τον άγώνα του προλεταριάτου, για την κατάκτησι της εξουσίας, που δεν το ύπηρετεί σήμερα έστω κι' άρνητικά, που δεν έρχεται να το βοηθήση για να βρ'η τον δρόμο του, τον δρόμο της ελευθερίας που του τον κόβουνε σκοπίμως οι έχθροί του, οι άνθρωποι του «κεφαλαίου», εις τους όποιους εργάζεται ως δούλος. Και είναι η θέσι των άριστερών, η ματεριαλιστική αντίληψι των ζητημάτων, που θέτει κάτω απ' το ζυγό της κοινωνικής αποστολής την καλλιτεχνικήν ανησυχία του τεχνίτη. Η τέχνη του είναι τάσι και συνέπεια κοινωνικής ανησυχίας. Όταν αυτό δεν είναι, πρόκειται περί ψέμματος, η περί μι'ας παραλλαγής του, φαινόμενο προερχόμενου απ' την αντίπαλη τάξι την διοικουσα, την άστική, την έχουσαν στα χέρια της τα υλικά αγαθά, η οποία, άκριβώς γιατί είναι μι'α τέτοια τάξι, που έχει με το μέρος της τον υλικόν παράγοντα, άρνείται να δ'η το δρώμα, το μόνο που έχει αξία και δίνει ζωή στη φαντασία του τεχνίτη.

Η συζήτησι, βέβαια, είναι πολύ φαρδιά, φθάνει, μάλιστα, τα μεγάλα όρια που έχει, εάν ξεδιπλώσουμε, ένα τόπι με λευκό χασέ. Εις το φαρδύ αυτό ξεδιπλωμα, δεν θα αναφέρουμε τις αντιρρήσεις, τις θέσεις που προβάλλει η αντίπαλη κριτική στην αναφερομένη. Το πράγμα θα πήγαινε πολύ. Υστερα, κατά έναν τρόπον, έλέχθη σε τί περίπου περιστρέφει τα πυρά της κι' αυτή, διότι, όπως είπαμε, πρόκειται περί μάχης. Ας επιστρέψουμε λοιπόν εις την ανάλυσι εις την οποίαν επιμένει η άποψι η ματεριαλιστική των ζητημάτων. Και μάλιστα εις το εξής γεγονός, εις το φαινόμενον της νέας τέχνης, της τέχνης των μοντέρνων η «φρεσκοπλήκτων» όπως έλέχθησαν οι «σνόμπ», οι άποκλειστικοί εκείνοι θαυμασται, που δεν άνέχονται, παρά ό,τι νέο με το όποιον τείνει να εξαφανισθή η παλαιά μορφή της ζωής και της τέχνης, με το καινούργιο. Αλλ' άκριβώς αυτό το καινούργιο άμφισβητείται. Τώρα πώς αυτό το καινούργιο νοείται και πραγματώνεται από τους διάφορους υποστηρικτάς του, είναι άλλο ζήτημα. Κι' έπειδή η άμφισβήτησί του

προέχεται όχι απ' τους καθυστερημένους, άλλ' αντιθέτως, απ' τους άριστερούς, που κάθε άλλο παρά καθυστερημένοι η συντηρητικοί η άκαδημαϊκοί μπορούν να λεχθούν, άφου ζητούν την επανάστασι, την ανατροπή ενός καθεστώτος που συνδέεται και στηρίζεται στην παράδοσι, το πράγμα έχει αναμφιβόλως ένα εξαιρετικό ενδιαφέρον. Επί τέλους, οι συντηρητικοί, οι άνθρωποι του άκαδημαϊσμού στη σκέψι, θ' ανακόψουν για μι'α στιγμή τη μάχη τους, για να δούν πώς διαφωνούν και μάχονται οι πρωτοπόροι.

* *

Είναι άπατηλές καταστάσεις, γράφουν, όλες αυτές οι εκδηλώσεις της μοντέρνας τέχνης που καταλήγουν με το—ισμός (έξπρεσιονισμός, κυβισμός, πριμιτιβισμός, κλπ.). Είναι ψεύτικα φαινόμενα, άτομικά φαινόμενα, που η τέχνη ενός καθεστώτος άστικού, όπως είναι η σημερινή, η μοντέρνα τέχνη, ζητάει να βρ'η διέξοδο, αντικαθιστώντας ό,τι κατάντησε άνυπόφορο και «τυπικό» με την παλαιά τέχνη, καλλιεργημένο συμβατικά δια της παραδόσεως και του σχολείου, ανησυχεί να δώση μι'α νέα χάρι, μι'α νέα συγκίνησι, ένα νέο «μάτι» σε ό,τι με τον χρόνο και εξηγηθή και άρκετά έζησε ως αισθητική έκφρασι κι' ενασχόλησι. Αλλά η ανανέωσι αυτή η οποία επιχειρείται είναι ψέμμα. Είναι μι'α ανανέωσι που μαρτυράει το κατάντημα ενός καθεστώτος με το όποιον συνδέεται ως διάλυσι, ως ξεβίδωμα, ως καταστρεπτική ροπή, ιδίως στο σχέδιο και στην σύνθεσι (αυτό το τελευταίο ειδικώς οι συντηρητικοί άρνηται) και όχι κάτι νέο που άποτείνεται σε μι'α όντως νέα εξέλιξι που θα πάρη ο κόσμος με την πτώσι αυτού του καθεστώτος και τον έρχομό στην άρχη ενός άλλου, σύμφωνα με την άπαίτησι που προβάλλει ως σύνθημα η εργαζομένη τάξι των προλεταρίων. Είναι κατάντημα, διότι μονάχο του έρχεται να διαπιστώση την χρεωκοπία που πήραν οι αξίες της παραδόσεως. Διότι περί αυτού πρόκειται. Εάν αυτές είχα την δύναμι να ζήσουν και να ικανοποιούν όπως άλλοτε, δεν θα είχαμε αυτό που βλέπουμε, την αποσύνθεσι του αντικειμένου. ό,τι παρε-

δέχθη η κοινή συνείδησι ως φαινόμενο, με μι'α λέξι, το νατουραλισμό (για τον κατώτερο νατουραλισμό), δηλαδή ό,τι στέκει όμοιο με την φύσι, με την έξωτερικήν εμφάνισι με την οποίαν αναγνωρίζεται και ξεχωρίζεται αυτό από ένα άλλο. Αποσύνθεσι κι' άπατηλές υπεκφυγές προς το φανταστικό κι' άφηρημένο, η προς το πρωτόγονο (πριμιτίφ), για να κοιμηθή κάθε πραγματική ανησυχία μέσ' στον άνθρωπο, να στραφή άλλοθι η προσοχή του, κι' όχι στο μεγάλο δρώμα που τιτανικά διαγράφεται κάτω απ' τα δεσμά της κεφαλαιοκρατίας. Δηλαδή είναι και προδοσία μαζί με την άλλη μομφή που της δίνεται. Προδοσία στον άγώνα του ανθρώπου που θέλει το σταμάτημα της εκμεταλλεύσεως που ύφίσταται από μι'αν άλλη προνομιούχο τάξι. Το καινούργιο είναι προδοσία απ' αυτήν την έννοια της συγχύσεως και πολιτικής σκοπιμότητας, αποσύνθεσι κι' άπατηλή κατάστασι στις προσπάθειες μερικών ανθρώπων, που νομίζουν πως βρ'ηκαν μι'α νέα αντίληψι, ενώ κατά βάθος ύπνοβατούν αν δεν όνειροπολουν. Δεν τους καταλογίζεται ως δρώμα, εφ' όσον δεν συμμετέχει στο γενικό δρώμα και δεν έκφράζει τους θετικούς σκοπούς του. Είναι άπλως άτομικά φαινόμενα, άμοιρα όμαδικής ψυχολογίας κι' όμαδικού κοινοῦ πόθου, που αναταράζει την πιεσμένη σημερινή ζωή. Και όμως, είναι άκριβώς στην ουσία του το καινούργιο, η πλαστική έκφρασι μι'ας τέτοιας καθολικής άγωνίας. Και δεν μπορούσε να μην είναι για λόγους άδήριτους και μυστικούς με τους όποιους συνέχονται τα φαινόμενα στη ζωή. (Όμιλώ για το καινούργιο που το αντιπροσωπεύουν στον τόπο μας οι τεχνίτες εκείνοι που έχουν τη σύλληψι του, τη γνώσι του, την κοσμοθεωρία του, όσο κι' αν δεν φθάνουν να άρουν μι'α κυριαρχική θέσι, όπως πέρνουν λ.χ. με τα έργα τους, ένας Πικασσό, ο Πάουλ Κλαί, ο Ντι Κήρυκο, μέσ' στο κίνημα της σύγχρονης τέχνης).

Όστόσο δεν το παραδέχονται. Διότι η τέχνη όφείλει να είναι κοινωνικόν αποτέλεσμα. Φυσικά, όταν δίνουν μι'α έννοια στον όρο κοινωνικό αποτέλεσμα, έξυπνητική για έναν άγώνα εκ του συστάδην, ώστε

να μὴν ἀνέχωνται παρὰ ὡς ὕβρι, ὡς χυδαία σάτυρα, ὡς φτύσιμο ὅ,τι οἱ ἀντίπαλοι πρεσβεύουν. Ἐνα τέτοιο πολεμικὸ χαρακτηριστὴρ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη ἡ τέχνη. Κι' ὅταν τὸν πέρνει καὶ εἶναι ἐπιστρατευμένη, δὲν πρόκειται περὶ τέχνης. Σ' αὐτὸ τὸ κατάντημα εἶναι κάτι ἄλλο: *καρικατούρα*. Εἶναι ἡ ἐξαχρεῖωσι τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὴν πίεσι τῆς ὕλης, πού δὲν τοῦ παρέχεται καὶ θέλει νὰ δαγκώσῃ. Ἀκριβῶς ἐδῶ εἶναι τὸ μεγάλο δρᾶμα, ἐκεῖνο πού ἔχει τὴν ἀπόλυτην ἀξία του. Μέσα σ' ἕνα τέτοιο πλαίσιο στερημένης ζωῆς νὰ μὴν ἐξαχρεωθῇ ὑπὸ τὴν ἄμεσο ἀνάγκη τῆς ὕλης, νὰ μὴ χάσῃ τὴν πίστη στὸν ἠθικὸ παράγοντα πού ἐξευγενίζει τὸ ἄτομο (ἡ μόνη εὐγένεια πού λογαριάζεται), τὴν ἐλευθερία του γιὰ ἕναν τέτοιον πραγματικὸν σκοπὸ, τὴν ἐλευθερία πού ἐξυπακούει στὴν ἀνωτερότητα μιᾶς ράτσας, πού παλεύει νὰ μὴ γίνῃ ὕλη, ἂν κι' ἀντίξοι περιστάσεις τὴν σπρώχνουν νὰ γίνῃ ἕνα μ' αὐτήν. Εἶναι οἱ ἐσωτερικοὶ ἄνθρωποι. Βέβαια αὐτὸ γίνεται στὴ μάζα μὲ τὴν παράδοσι, ἐνῶ στὸ διανοούμενο ἄτομο μὲ τὴν συνείδησι. Πρόκειται περὶ ἑνὸς φοβεροῦ δρᾶματος πού τὸ αἰσθάνονται ὀρισμένοι ἄνθρωποι στὴν ἐποχὴ μας· καὶ εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐκλεκτοί. Γιατὶ μένουν πραγματικὰ μετέωροι, μὲ τὸ νὰ μὴ θέλουν οὔτε τὴν μία οὔτε τὴν ἄλλη συνθηκολόγησι. Φοβερὸ δρᾶμα, πού ὅσοι τὸ νοιώθουν μποροῦν νὰ μαρτυρήσουν τί μπορεῖ νὰ εἶναι. Οἱ ἐλεύθεροι, οἱ μαρτυρικοί, οἱ μοναχικοί, οἱ ἄνθρωποι πού αἰσθάνονται βαθεῖα κι' ὄχι δουλικά, οἱ ἀνυπότακτοι, πού γι' αὐτοὺς ἐπὶ τέλους ὁ κόσμος δὲν δικαιολογεῖται οὔτε μὲ τὴν ἄποψι τῆς ματεριαλιστικῆς (ἡ ὕλιστικῆς ἀποψι τῆς ζωῆς σὲ μιὰ προέκτασι πολιτικῆς σκοπιμότητος), οὔτε μὲ τὰ παραδεδεγμένα ὑπὸ τῆς ξεθωριασμένης παραδόσεως. Εἶναι οἱ πραγματικὰ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι, οἱ δημιουργοί. Ἀλλοίμονο ἔαν αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχαν στὴ ζωὴ, ἔαν κατὰ διαστήματα δὲν εἴχαμε τὴ φωτοβόλο, τὴ γόνιμη παρουσία τους. Ποιὸ τέλμα δὲν θὰ ἦταν ὁ κόσμος! Ἐνα σταμάτημα ἀηδές, ὅπως εἶναι ἡ ἀκίνησι πού ἀναμνησκᾷ τὸ κληροδοτημένο παρελθόν της. Βέβαια μιὰ τέτοια ἀνεξαρτησία ὁ ματεριαλισμὸς δὲν

τὴν παραδέχεται. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, εἶναι οὐτοπία, λέγει, ἂν ὄχι κεκαλυμμένη σκοπιμότης. Ξέρω τὸ ἐξῆς: Ὅταν αὐτὴ ὑπάρχει, ἔτσι ὅπως τὴν διαγράψαμε, τότε ἔχουμε ἐνώπιόν μας μιὰ φυσιογνωμία καθαρὰ πνευματικὴ, προσφέροντας ὅ,τι διαφεύγει ἀπ' τὸν συνήθη ἄνθρωπο τὸν δημῶδη, συνήθη, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴ δύναμι νὰ σταθῇ οὕτω πῶς ἀντιμέτωπος στὸ δρᾶμα τοῦ βίου.

Εἶναι οἱ πραγματικοὶ ἐργάτες τῆς τέχνης, αὐτοὶ ἀκριβῶς πού ζοῦνε μ' ἕνα τέτοιο ὀνειρο συλλήψεως κι' ἐκφράσεως, πού δὲν μπερδεύθηκαν σὲ ἄλλη περιπέτεια, παρὰ σ' ἐκείνη πού συναλλάσσεται μὲ τὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ ικανοποιήσουν δικές τους ὁλοτελὲς ἀνησυχίες πού εἶναι ἀνησυχίες ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶναι οἱ ἄγιοι. Γιατὶ ζοῦνε μὲ τὸ ἐρώτημα βαθεῖα μὲς· στὸ μυαλό τους, τὸ ἐρώτημα πού θέτει ἀμείλικτα τὸ γεγονός τοῦ θανάτου. Γιατὶ ζοῦνε μὲ τὸ ῥῆγος τῆς ἐνατενίσεως, νὰ σπιτολάμπῃ στὰ παιδικὰ τους μάτια, μὲ τὴν ἀγωνία τὴν ἀδιάληπτη πού δὲν θὰ σταματήσῃ τὴν πυρετικὴ βοή της, παρὰ μὲ τὸ τέρας τοῦ ὀριστικοῦ θανάτου, μὲ τὴν ἀγωνία, *ἕνα μαγευτὴν τὸ αἰωνίως ἀκατανόητον*. Γιατὶ βλέπουν τὴν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο μιᾶς διαρκοῦς φυγῆς, πρὸς ἕνα διαρκὲς παρόν, πού θὰ εἶνε αὐριο μέλλον, ἐπειδὴ ὑπῆρξε παρελθὸν χθές.

Τὸ *δραμα* τέτοιων ἀνθρώπων ἔχει σημασία. Αὐτὸ ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπο, τὸν κάνει νὰ μὴν ἔχη τὴν κλίσι τοῦ ζώου πρὸς τὴν γῆ, μαρτυράει γιὰ τὸν ἠθικὸν παράγοντα πού ὑπάρχει ὅπως εἴπαμε εἰς τὸν ἄνθρωπο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄλλον τὸν ὕλικόν, πού τείνει νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ σὲ ὅ,τι ἦταν ἐπόμενο νὰ τὸν πιέξῃ, νὰ τὸν δουλώνῃ, νὰ τὸν ὠθῇ πρὸς τὴν ὕλη μὲ ὅλην τὴν ὀφελιμιστικὴν φιλοσοφίαν πού ἀπορρέει ἀπ' τὴν μονομερῆ ἐξέτασί της. Εἶναι ἡ ὁμορφιά, τὸ *δραμα* τοῦ Γκρέκο. Καὶ ἡ νέα τέχνη μὲ τοὺς—ισμούς (ὅταν ὑπάρχει), ξεκινᾷ ἀπὸ ἕνα τέτοιο βαθυστόχαστο καὶ σιωπηλὸ *δραμα*. Ὁ πριμιτιβισμὸς πού κατηγορεῖται, δὲν εἶνε διόλου τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἐργασία τοῦ πρωτόγονου καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ὁ πριμιτιβισμὸς τῆς νέας τέχνης ὑπακούει σὲ ἄλλες ἀνάγ-

κες. Ἀπορρέει ἀπὸ μιὰν ὀριμότητα πού δὲν τὴν ἐγνώρισε ὁ πρωτόγονος, πού ἀκόμη δὲν τὴν διήλθε τὸ παιδί. Εἶναι διαφορετικῆς «ματιέρας» καὶ ποιότητος. Πόθος ἀπαλλαγῆς, ἐπάνοδος πρὸς τὸ ὕγιες, πού εἶναι ἅπλο καὶ πρωτόγονο. Ὅτι εἶναι αὐτό, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπιμένουμε. Τὸ ζήτημα εἶναι ἄλλο. Πῶς ὁδηγεῖται κανεὶς πρὸς αὐτόν, κατὰ πόσον τοῦ εἶναι ἀνάγκη δική του, κι' ὄχι «μανιέρα» ἢ ἐπιφάνεια, φυγὴ πρὸς τὸ ἅπλο καὶ παιδικό, ἀξίες νοούμενες ὡς σύνθεσι κι' ὄχι ὡς εὐκολία. Ὅταν ὑπάρχει ἀγωνία καὶ συγκίνησι, πραγματικὴ εὐαισθησία, πάντα ὑπάρχει μιὰ μορφὴ δημιουργίας κι' ἡ δημιουργία ἔχει πολὺ ἀπ' τὸ παιδί.

Ἐχω ὑπ' ὄψει μου τοὺς ἀντιπροσώπους της. Ὅχι τὴν κίβδηλη οὐρὰ π' ἀκολουθεῖ, πού γιὰ λόγους διάφορους δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχῃ ὡς οὐρά. Αὐτοὶ πού μᾶς ἐνδιαφέρουν δὲν εἶναι οἱ οὐραγοί· εἶναι οἱ ἐπὶ κεφαλῆς. Μὰ οὔτε κι' αὐτοί. Εἶναι οἱ *λόγοι* πού ὠθοῦν τὴν νέα τέχνη ν' ἀρνεῖται τὴν παράδοσι, ὅ,τι κατήντησε «τυπικό», ἐπανάληψι, οἱ συνδετικοὶ λόγοι μιᾶς νέας παραδόσεως, ἡ ὁποία παρ' ὅσα κι' ἂν λέγονται, δὲν εἶναι παρὰ φαινομενικὰ ἄρνησι. Γιατὶ στὸ βάθος ζητάει ὅ,τι πάντα ἐξήγησε ἡ τέχνη, τὴν ἐλευθερὴ ἐπικοινωνία καὶ ἐρμηνεία πού θέλει νὰ δώσῃ στὸ φαινόμενο-ζωή, σύμφωνα μὲ τὴν κυριαρχικὴ ματιὰ μιᾶς ἐποχῆς, κι' ἀνάλογα μὲ τοὺς ἐνδόμυχους πόθους πού ταράζουν τὴν ὑπαρξί τοῦ ἀτόμου, τὴ συνείδησι τοῦ τεχνίτη. Ὅμιλῳ γιὰ τὴν τέχνη, σ' ἐποχές μὴ θρησκευτικῆς, ὅπως εἶναι ἡ δική μας, ὅπου τὸ ἀκραιφνὲς θρησκευτικὸ αἶσθημα ἔχει ὑποχωρήσει καὶ τὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ πυρπολεῖ μιὰ ἄλλη φωτιά. Σ' ἐκεῖνες, ἰσχύουν ἄλλῃως πῶς τὰ ζητήματα τῆς τέχνης.

Ὅσο τόσο παρ' ὅλην τὴν ἐλευθερία πού λέμε πῶς αἰσθάνεται, ὑπάρχει καὶ ἡ πειθαρχία. Εἶναι ἀλληλένδετα πράγματα ἡ πειθαρχία μὲ τὴν ἐλευθερία, ὅπως εἶναι ἐπίσης ἀλληλένδετα τὸ αἶσθημα μὲ τὴν γνώσι. Ἡ πειθαρχία, λοιπόν, πού εἶναι τόσο ὑπερήφανη, ὥστε νὰ μὴν ἀνέχεται παρὰ τὸ δεσμὸ πού αὐτὴ ἡ ἴδια βάζει στὸν ἑαυτὸ της, πού τὸν ἐφευρίσκει ἢ τὸν καταστρέφει ἀναλόγως, χωρὶς νὰ δίνη λόγο παρὰ στὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτό, ἐφ'

ὅσον ἔχει τὴ δύναμι νὰ δημιουργῇ, ἐφ' ὅσον ἔχει τὸ προνόμιον νὰ εἶναι ἐλεύθερη. Εἶναι ἐλεύθερη, γιὰτὶ δὲν εἶναι ὕλη, γιὰτὶ δὲν συνθηκολογεῖ δουλικά μὲ τὴν ὕλη. Ὅταν αὐτὴ ἔρχεται νὰ τὴν πολιορκήσῃ, ξέρεῖ νὰ βοῇ τὸν δρόμον ἐκεῖνον νὰ τῆς ξεφύγῃ γιὰ νὰ τὴν δεσμεύσῃ κι' ὄχι νὰ δεσμευθῇ. Ἀλλοίμονο ἔαν δὲν συνέβαινε αὐτό. Τότε, περὶ τίνος πρόκειται;

Τὰ κινήματα τῆς τέχνης τὰ παρακινεῖ μιὰ τέτοια ἀρχή. Τὰ ἐξουσιάζει ἡ ἀνάγκη νὰ ξεφύγουν τὸ συνηθισμένο, τὸ κοινό, τὴν ἐπιφάνεια, ὅ,τι κατάντησε «τυπικό», ἡ παγία ἐπανάληψι. Ἡ ἀνάγκη νὰ πλησιάσουν τὸ πνεῦμα πού δὲν μπορεῖ νὰ ζῇ παρὰ σὲ μιὰ διαρκὴ ἀνανέωσι μέσ' στὴν ἱστορία. Διότι ἡ ἀνανέωσι εἶναι τὸ πνεῦμα, ὅταν ἐπιδιώκεται σὲ χοίσιμες στιγμῆς, πού ὅ,τι εἶχε νὰ δώσῃ τὸ ἔδωκε, χωρὶς νὰ δύναται νὰ μείνῃ σὲ μιὰ παρατεταμένη ἐπανάληψι του. Μισεῖ τὴν ἀδράνεια, τὴν στατικὴ μορφὴ τῆς ὕλης, τὸ βάρος τῆς ὕλης. Θέλει τὴν ἐνέργεια, τὴν ἐξαύλωσι, τὴ φυγὴ. Τότε ἔρχονται οἱ πραγματικοὶ δημιουργοὶ καὶ ρίχνουν τὸ σύνθημα πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἰσως αὐτὸ τὸ σύνθημα τὸ προχωρητικὸ νὰ εἶναι μιὰ ἐπιστροφή πρὸς τὰ πίσω, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν πριμιτιβισμὸ, μὲ τὸν καλῶς ἐννοούμενο πριμιτιβισμὸ. Οὐσιαστικῶς ὅμως δὲν εἶναι παρὰ προσώθησι τῶν πραγμάτων πρὸς τὰ ἐμπρός, πρὸς τὴν ἀλλαγὴ, πρὸς τὸ καινούργιο. Εἶναι οἱ παλινδρομήσεις μὲ τις ὁποῖες περιστρέφεται ὁ κόσμος, τὸ πνεῦμα τῶν δημιουργικῶν ἀτόμων, ὅταν σημαίνει ὁ κίνδυνος γιὰ τὸ τέλμα, πῶς βουλιάζουμε. Ἡ ἐργήγορσι χαρακτηρίζει τὴν τέχνη, τὸν τεχνίτη, νὰ μὴ χάνουμε τὴν ἐκπληξί ἀπ' τὸ φαινόμενο ζωὴ, τὸ σπιτοβόλο μάτι πού βλέπει τὸν κόσμον νὰ χου-σολάμπῃ, νὰ θρυμματίζεται καὶ νὰ κινεῖται.

Εἶναι κοινωνικὸ φαινόμενο αὐτό. Εἶναι πρὸ παντὸς ἀτομικόν. Ἐνα φαινόμενο πού δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ δύνουν ὅλοι οἱ τεχνίτες, ὅλες οἱ δεκαετηρίδες, ἕνα φαινόμενο πού τὸ κατανοοῦν ὀλίγοι: ὅσοι εἶναι ἄδολοι καὶ πνευματικοί, ὅσοι εἶναι πραγματικὰ δημιουργοί. Ἀς πιστέψουμε σ' αὐτούς. Καὶ θέλω νὰ πιστεύω πῶς ὑπάρχουν τέτοιοι ἥρωες σήμερον, κι' ἂς μὴ τοὺς βλέπω στὴν κομματισμένη ζωὴ μας.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ ΕΚ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Τὰ τελευταία δύο ἢ τρία ἔτη, καὶ συγκεκριμένως ἀπ' οὗτο ἡ Ἰαπωνικὴ διείσδυσις εἰς τὴν Κίνα ἤρχισε νὰ διαγράφεται ἐντονωτέρα καὶ νὰ λαμβάνῃ τὴν πραγματικὴν μορφήν της, ἥτοι τῆς ἐνόπλου ρήξεως μεταξὺ τῶν δύο Κιτρινῶν δυνάμεων, ἤρχεται νὰ τίθεται ὑπὸ δεινὴν δοκιμασίαν τὸ γόητρον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Εἶναι γνωστὰ τὰ αἷτια τῆς ἐν λόγῳ ἀναστατώσεως εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴν, καθὼς καὶ αἱ διαδοχικαὶ φάσεις τοῦ ἀνίσου αὐτοῦ ἀγῶνος. Ἡ Ἰαπωνία, δυνάμις στρατιωτικοναυτικὴ καὶ μιλιταριστικὴ—ὡς ἐξέστη διέξοδον διὰ τὸν ὑπερπλεονάζοντα πληθυσμὸν της καὶ ἀγορὰς καταναλώσεως διὰ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα της, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ὅπως θέσῃ στερεὸν πόδα ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν κινεζικῆς ἡπείρου, διὰ τῆς ἀποσπάσεως ἐνὸς μεγάλου τμήματος τῆς Κινεζικῆς ἐπικρατείας, τῆς Μαντζουρίας, καὶ τῆς ἀνακηρύξεως αὐτοῦ εἰς ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ τὴν Ἰαπωνικὴν προστασίαν.

Ἡ Κίνα, ὡς ἦτο ἐπόμενον, παρὰ τὰς διαιρέσεις της καὶ παρὰ τὴν ἀναρχίαν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται βυθισμένη ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν, ἀνέστη ὅσον τῆς τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις της κατὰ τῆς κολοβώσεως ταύτης τοῦ ἐθνικοῦ της ἐδάφους.

Ἀλλὰ τότε ὅσον ἡ Κίνα ὅσον καὶ ἡ Ἰαπωνία εἶναι μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ ὑπόθεσις ἔφθασε μέχρις αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται καὶ ἡ δοκιμασία τοῦ θεσμοῦ τῆς Γενεύης. Εὐρεθεῖσα πρὸ μιᾶς Ἰαπωνίας ἀποφασισμένης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παρακούσῃ εἰς οἰανδήποτε ἀπόφασιν τῆς ἀντίθετον πρὸς τὰς βλέψεις καὶ ἐνεργείας της, κατέστη ἀμέσως πόδηλον ὅτι ἡ μεσολάβησις τῆς Κ. Τ. Ε. ὡς λύση τὴν Σινο-Ἰαπωνικὴν διαφοράν καὶ ματαία ἦτο καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ ἐπιβλαβὴς δι' αὐτήν, κατεφάνη δὲ ταυτοχρόνως ὅτι ἡ Κ. Τ. Ε. μόνον ὡς συμβουλευτικὸς θεσμὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξῇ κάποιον ἀξίαν.

Ἀλλὰ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἰδρυθὴ διὰ νὰ λύῃ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν καὶ ὅχι ἀπλῶς διὰ νὰ συμβουλεύῃ. Ἀλλὰ διὰ νὰ λύῃ τὰς διαφορὰς θὰ ἔπρεπε νὰ διαθέτῃ δύναμιν καὶ ἡ δύναμις αὐτὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ εἴναι ἄλλο ἀπὸ τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν θὰ ἔσαν διατεθειμένα νὰ θέσουν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς τῆς Κράτης τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὴν Κοινωνίαν.

Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐλειτούργησεν ὅπως δι-

ποτε ὁ θεσμὸς τῆς Γενεύης μέχρι σήμερον ἔδωκε μάλιστα καὶ δείγματα τῆς δυνάμεως, ὡς ἐπὶ π. χ. εἰς τὸ γνωστὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν ἐπεισόδιον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παγκάλου, εἰς τὰς ἐκάστοτε διαφορὰς τῶν Νοτιοαμερικανικῶν Δημοκρατιῶν κλπ. Ἀλλ' εἰς τὰς ἀνω περιπτώσεις μία ἀπλή ἀπειλὴ ἔφθασε διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἀμέσως αἱ ἀποφάσεις τῆς Κοινωνίας. Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς Ἰαπωνίας, ἥτις θὰ ἦτο διατεθειμένη ὅχι ἀπλῶς ἀπειλᾶς ἀλλὰ καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ τηλεβόλα ν' ἀψηφήσῃ, ποίου εἶδους δύναμιν ἐπιβολῆς θὰ ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν; Προφανῶς καμμίαν.

Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ὅπως καὶ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος, ἐγγώριζεν ἐκ τῶν προτέρων ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεως της. Μ' ὅλον τοῦτο ἐπέμεινε νὰ πράξῃ τὸ καθήκον της, καὶ τὸ ἐπραξε. Ἡ περίου συσταθεῖσα δεκαεναετής ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ Μαντζουριανοῦ ζητήματος, ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν της, διὰ τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ Μαντζουρία ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ κινεζικοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι αὐτὴ δέον νὰ ἐκκενωθῇ καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον Ἰαπωνὰ στρατιώτην, ἡ δὲ Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀπεδέχθη τὸ πόρισμα τοῦτο τῆς Ἐπιτροπῆς. Κατόπιν τούτου ἡ Ἰαπωνία ἀποχωρεῖ τῆς Κοινωνίας.

Καὶ τώρα τί δέον γενέσθαι; Ἐὰν ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν θελήσῃ νὰ φανῇ συνεπὴς πρὸς τὸν προορισμὸν της, ὀφείλει τὸ ταχύτερον νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὰ Κράτη τὰ ὁποῖα τὴν ἀπαρτίζουν, νὰ τὴν ἐφοδιάσουν μὲ τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν ὅπως ἐπιβάλῃ τὰς ἀποφάσεις της εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴν. Μὲ ἄλλα λόγια ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὰ Εὐρωπαϊκὰ Ἐθνη ὅπως κηρύξουν ἀμείλικτον οικονομικὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰαπωνίας. Εἶναι ὅμως διατεθειμένη ἡ Εὐρώπη νὰ προβῇ εἰς μίαν τοιαύτην ἐπικίνδυνον ἐνεργείαν ἥτις θὰ ὠδήγη ἀφεύκτως εἰς σύρραξιν εἰς τὸν Εἰρηνικόν; Ἀσφαλῶς ὅχι. Πρὸ πάντων ἡ Ἀγγλία εἰς τοὺς ὥμους τῆς ὁποίας θὰ ἐπιπτεν ὅλον τὸ βάρος μιᾶς τοιαύτης περιπέτειας, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἔστερξε νὰ ἀποδυθῇ εἰς ταύτην πρὸς τὸ ἰδιό της συμφέρον, καὶ—ὀφείλομεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν—πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ὁποία θὰ εἶχε πολλὰ νὰ ὑποφέρει καὶ νὰ ζημιωθῇ ἀπὸ ἕναν τοιοῦτον πόλεμον.

Κατόπιν ὅμως τούτου, τί γίνεται ὁ θεσμὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ποία εἶναι ἡ μελλοντικὴ του θέσις;

Θὰ περιορισθῇ ἀπλῶς εἰς ἕνα ρόλον ἀπλῶς συμβουλευτικὸν ἢ καὶ θὰ διαλυθῇ ἐξ ὁλοκλή-

ρου; Ὅποιονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ μέλλον τοῦ θεσμοῦ τῆς Γενεύης, ἐν καὶ μόνον ἀπεδείχθῃ διὰ μυριοστὴν φορὰν, ἀπὸ τὴν περιπέτειαν ταύτην: Ὅτι τὰ διάφορα Ἐθνη τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, οὐδέποτε ἦσαν διατεθειμένα νὰ ριψοκινδυνεύσουν οὔτε καὶ τὸ ἐλάχιστον χάριν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἂν τὸ συμφέρον τῶν τῶν ἀπῆται θὰ ἦν ἡ ἀμέσως ὁ πόλεμος εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴν ὡς περὶ νῆα Σταυροφορία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μαντζουρίας ἀνευ Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἀνευ ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν αἱ ὁποῖα καταντοῦν γελοῖαι, ὅταν θελήσῃ νὰ ἐπεκταθῇ πέραν ἐνὸς σκοποῦ καθαρῶς συμβουλευτικοῦ.

Ἀλλὰ ὅταν ζυγίζωμεν τὰ πράγματα μὲ τὴν ζυγαρίαν τοῦ συμφέροντος, ὅταν τὸ γενικὸν συμφέρον πᾶναι νὰ ὑπολογίζεταῖ ὅταν τοῦτο ἐξέλ-

θῃ ἔστω καὶ κατὰ κεραίαν τοῦ πλαισίου τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, τότε δὲν δικαιούμεθα νὰ ὀμιλῶμεν περὶ θεσμοῦ καὶ δικαιοσύνης, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν ἄλλον νὰ εἶναι δίκαιος ὅταν δὲν εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ θυσιάσωμεν οὔτε μίαν δεκάραν διὰ νὰ τὸν ἐξαναγκάσωμεν νὰ φανῇ δίκαιος. Ἀφίνω κατὰ μέρος τὸ ὅτι τὸν ρόλον τῆς Ἰαπωνίας θὰ ἐπαίξε εὐχαρίστως καὶ κάθε ἄλλο κράτος τῆς ὑδρογείου εὐκαιρίας τυχοῦσης καὶ ὅτι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἰδρυθὴ μᾶλλον μὲ τὴν ἐνδόμυχον διπλοβουλίαν ἐκάστου κράτους ὅπως κατοχυρώσῃ μέσον αὐτῆς τὰ συμφέροντά του παρὰ μὲ τὸ ἀνώτερον ἐκεῖνο πνεῦμα τῆς διεθνούς ἀλληλεγγύης, τὸ ὑπεράνω παντός ἀτομικοῦ συμφέροντος καὶ πάσης εὐτελοῦς ἰδιοτελείας.

Α. Α. Γεωργιάδης

Η ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝΟΣ

Ἡ Ἀγγλία προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Ἀμερικῆς εἰς Οὐασίγκτων διὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου, ὅπως συζητήσουν ὁμοῦ τὸ πρόβλημα τῶν πολεμικῶν χρεῶν, καὶ δώσουν μίαν ὁριστικὴν λύσιν εἰς αὐτό, καθότι, ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀρνήσιν τῆς Γαλλίας ὅπως καταβάλῃ τὴν δόσιν τῆς 15 Δεκεμβρίου, ὑπάρχει φόβος ὅπως δημιουργήσῃ περιπλοκάς, ἐὰν μείνῃ περισσότερον χρόνον ἐκκρεμές.

Ἀλλὰ διατὶ προσεκλήθη μόνον ἡ Ἀγγλία διὰ τὴν συζήτησιν ἐνὸς θέματος τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ ἀμέσως καὶ ἄλλας δυνάμεις; Ἡ Ἀμερικὴ προέβαλεν ὡς δικαιολογίαν ὅτι κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως συζητήσῃ τὸ ζήτημα τῶν χρεῶν μὲ ἕνα ἕκαστον κράτος χωριστὰ, κἀννοῦσα ἕναρξιν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις καὶ εἶναι ἡ κυριώτερα ὀφειλέτις.

Γεννᾶται ὅμως ἄλλο ἐρώτημα: διατὶ ἡ Ἀμερικὴ κατέληξεν εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν; Διατὶ νὰ συζητήσῃ μὲ ἕνα ἕκαστον κράτος χωριστὰ καὶ νὰ μὴ συγκαλέσῃ μίαν διάσκεψιν εἰς τὴν ὁποίαν κληθῶν νὰ ὀλα ὁμοῦ τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη;

Ἴσως διότι διαβλέπει ὅτι μὲ τὴν Ἀγγλίαν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εὐκολώτερον μία συμφωνία καὶ μάλιστα συμφωνία συμφέροντος κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καθότι ὑπάρχουν πράγματι ἐνδείξεις ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ φανῇ ὑποχωρητικώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὀφειλέτας πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ τὴν ὁποῖαν συμφωνίαν ἡ Ἀμερικὴ νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν διὰ τὰς μετὰ τῶν ἄλλων χωρῶν διαπραγματεύσεις.

Πιθανὸν ὅμως ὁ λόγος νὰ εἶναι ἄλλος: ἡ Ἀμερικὴ σκέπτεται διὰ τὴν διαγραφὴν ἢ τὸν περιορισμὸν τῶν πολεμικῶν χρεῶν νὰ ζητήσῃ ὀρισμένα ἀνταλλάγματα, καὶ τοιαῦτα ἀνταλλάγματα μόνον ἡ Ἀγγλία δύναται νὰ τῆς παράσχω, ἡ ἀκριβέστερον μᾶλλον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἐνδιεφέρετο νὰ ζητήσῃ τοιαῦτα ἀνταλλάγματα. Ἴσως πάλιν οἱ λόγοι τῆς μονο-

μεροῦς προσκλήσεως νὰ ἀνάγονται καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις.

Ἀλλὰ ποία εἶναι ἡ υποχώρησις τὴν ὁποίαν δύναται νὰ κάμῃ ἡ Ἀγγλία καὶ ποία τὰ ἀνταλλάγματα τὰ ὁποῖα θὰ ζητήσῃ ἡ Ἀμερικὴ;

Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐνδείξεις ἡ Ἀγγλία φρονεῖ ὅτι δὲν ὀρίμασεν ἀκόμη—καὶ θὰ ἀργήσῃ πολὺ μία τοιαύτη ὀρίμανσις—εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν κοινὴν γνώμην ἡ ἰδέα τῆς πλήρους διαγραφῆς τῶν πολεμικῶν χρεῶν. Φρονεῖ ὅμως ἐπίσης ὅτι ἐπείσθη πλέον ὁ καιρὸς ὅπως τὸ ἀκανθώδες τοῦτο ζήτημα λυθῇ ἅπαξ διὰ παντός διότι περαιτέρω ἐκκρεμότης του θὰ εἶχε λίαν δυσάρεστα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς παγκοσμίου οικονομίας, ἀλλὰ θὰ ἦτο ἱκανὸν καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ ἀκόμη δυσμενῶς τὴν γενικὴν πολιτικὴν κατάστασιν.

Τούτων δοθέντων, ὡς μόνον πραγματοποιήσιμος λύσις διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἀπομένει ὁ περιορισμὸς τῶν χρεῶν μέχρις ἐνὸς ὁρίου ἀντιμετωπίζοντος τὰς σημερινὰς οικονομικὰς δυνατότητας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Γαλλίαν ἥτις ἔχει ἤδη κηρυχθῇ κατὰ τῆς πλήρους διαγραφῆς τῶν χρεῶν.

Ἡ Ἀμερικὴ ἐξ ἄλλου ὅχι μόνον δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ συζητήσῃ τελείαν διαγραφὴν τῶν χρεῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλάττωσιν ἀκόμη εἰς τὴν ὁποίαν θὰ στῇ, ζητεῖ ὀρισμένα ἀνταλλάγματα φύσεως ἐμπορικῆς καὶ δημοσιονομικῆς. Ζητεῖ φέρε' εἰπεῖν ἐλάττωσιν τῶν προστατευτικῶν δασμῶν καὶ ἐπ' ἀνάδοκον τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν χρυσὸν κανόνα.

Καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο ἤδη τὸ ἀπέκρουσε ζωηρῶς ἡ Ἀγγλία. Ἐξ ἄλλου ἐπὶ τῶν σημείων τούτων φαίνεται ἡ Ἀμερικὴ νὰ ἐπιμένῃ ἀνευδότως. Τὶ λοιπὸν θὰ προκύβῃ ἀπὸ τὴν Οὐασίγκτων; Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ματαία ὑπῆρξεν ἡ προσδοκία τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ τὴν υποχωρητικότητά της Ἀγγλίας, ὡς μάταιος ὑπῆρξεν ὁ πόθος τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ μίαν ὀριστικὴν διευθέτησιν τοῦ προβλήματος τῶν χρεῶν.

Διότι δυστυχώς φαίνεται ότι από την Ουάσιγκτων οὐδὲν ἀγαθὸν θὰ προκύψῃ. Ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ υποχωρητικότητα τοῦ ἀπαιτοῦντο ἐκατέρωθεν διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς συσκέψεως, ἐλλείπουν παντελῶς καὶ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀσφαλῶς λοιπὸν ἡ διευθέτης τοῦ ζητήματος θὰ ἀναβληθῇ δι' εὐθεώτερον χρόνον. Ἐν τῷ μεταξύ ὁμως μετὰ τινος μῆνας—τὸν Ἰούλιον—θὰ εἶναι πληρωτέα ἡ νέα δόσις τῶν χρεῶν. Τί θὰ γίνῃ τότε! Θὰ πληρωθῇ πάλιν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰταλία καθ' ἣν στιγμήν ἡ Γαλλία δὲν πρόκειται ἀσφαλῶς πάλιν νὰ πληρωθῇ; Διὰ ἀμφίβολον...

Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἀφεθῇ νὰ τὸ λύσῃ ὁ χρόνος, ὅσταν καταφύγιον εἰς πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀμηχανίαν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον. Καὶ τοὺς κινδύνους τούτους διείδεν ἡ Ἀγγλία ἐπιμείνισα νὰ ῥυθμισθῇ τὸ ταχύτερον τὸ ζήτημα.

Τώρα ὑπάρχει πιθανότης νὰ ἐπέλθῃ μία κάποια συμφωνία διὰ μίας μικρᾶς σχετικῶς ἐλαττώσεως τῶν χρεῶν, ἡ παροχῆς νέου χρεωστασίου ἢ μεταρρυθμίσεως αὐτῶν εἰς χρεωλύ-

σια πλέον μακροπρόθεσμα, χωρὶς ἀνταλλάγματα αὐτὴν τὴν φορὰν. Ἡ Γαλλία ὁμως θὰ μείνῃ ἐκ τῶν ὑστέρων σύμφωνος; Καὶ θὰ ἀνεχθῇ ἡ Ἀγγλία αὐτὴ μὲν νὰ πληρώσῃ, οἱ ἄλλοι δὲ νὰ μὴ πληρώνουν, ἢ θὰ ἀνεχθῇ ἡ Ἀμερικὴ ἀπὸ ἄλλους νὰ πληρώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλους νὰ μὴ πληρώνεται;

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ ἀναβαλόντες τὴν Παγκόσμιον Οἰκονομικὴν Διάσκεψιν ἀπ' ἀόριστον ἔπραξαν ἔργον προνοίας, διαβλέποντες τὸ ἀμφίβολον τῆς ρυθμίσεως τοῦ ζητήματος τῶν χρεῶν, διότι δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ νοηθῇ ἡ παγκόσμιος αὕτη Διάσκεψις ἄνευ τῆς κατ' ἀρχὴν τουλάχιστον ρυθμίσεως τῶν τελευταίων τούτων.

Τί γίνεται ὁμως ἐν τῷ μεταξύ μετὰ τὴν ἐπικίνδυνον καὶ ἐπισφαλῆ οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ κόσμου καὶ τί εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μεσολαβήσῃ μέχρις ὅτου οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς συμφωνήσουν καὶ ἐπιληφθῶν ἐπὶ τέλους τῆς θεωρίας τῆς ἐπαράτου νόσου ἡ ὁποία ἀπὸ τριῶν ἡδὴ ἐτῶν μαστίζει τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ τὰς νὰ καταστῇ ἐνδημικὴ καὶ ἀνίατος;

A. A. Γ.

ΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑΙ ΤΗΣ Μ. ΑΝΤΑΝΤ

Τὰ τρία Κράτη, τὰ ὁποία ἀποτελοῦν τὴν Μ. Ἀντάντ, ἥτοι τὴν Τσεχοσλοβακίαν, τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Γιουγκοσλαβίαν, ὑπέγραψαν νέον σύμφωνον φιλίας μετὰ τῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἦλθεν ὡς ἄμεσος ἀπάντησις τῆς θρυλουμένης Γερμανο-Ἰταλο-Οὐγγρικῆς συμμαχίας καὶ τοῦ πολυθρῦλου ζητήματος τῆς λαθραίας εισαγωγῆς ὀπλων εἰς Οὐγγαρίαν.

Τὰ κράτη τῆς Μ. Ἀντάντ κατελήφθησαν τελευταίως ὑπὸ μίας ἐκδήλου νευρικότητος. Καὶ δὲν εἶνε καθόλου ἀδικαιολόγητος ἡ τοιαύτη νευρικότης. Τὸ μέλλον παρουσιάζεται πολὺ ζοφερόν δι' αὐτά. Οὐτὲ ἡ προσέγγισις ἡ ὁλονὲν καὶ ἐμφανεστέρᾳ τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ Οὐγγαρίαν εἶνε τί τὸ νέον, οὔτε ἡ λαθραία εισαγωγή τῶν ὀπλων εἰς Οὐγγαρίαν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὑποθέσεις παλαιαί, συνεχιζόμεναι ἀπλοῦστα. Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους τί τεκταίνεται εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην;

Ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη κατήντησεν ἡ ἀχίλλειος πτέρνα τῆς γηραιᾶς Ἡπείρου καὶ εἰς τοῦτο πταίει ἀναμφισβητήτως κατὰ ἓν μέρος ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών. Πράγματι οἱ νικηταὶ τοῦ 1918 ἔδειξαν κάπως υπερβολικὸν ζήλον εἰς τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας τῶν Ἀψβούργων, δημιουργήσαντες ἀδικίας προφανεῖς εἰς βάρος κυρίως τῆς Οὐγγαρίας. Καὶ τὰς ἀδικίας αὐτάς ἔρχεται σήμερον νὰ τὰς ἐκμεταλλεῖται κατὰ τὸν δυνατὸν καλλίτερον τρόπον ὁ φασιστικὸς ἱμπεριαλισμὸς, διότι κατ' οὐσίαν περὶ αὐτοῦ πρόκειται. Καὶ οἱ κληρονόμοι τῶν Ἀψβούργων, ἀμύνωνται, συσφίγγοντες περισσότερον τοῦ δεσμούς τῶν.

Ἀλλὰ ὁμιλῆσαντες περὶ φασιστικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, καταντᾷ φανερόν ὅτι τὸ ζήτημα παύει πλέον νὰ

ἐντοπίζεται εἰς ζήτημα κληρονομίας τῶν ἐδαφῶν τῆς Ἀψβουργικῆς μοναρχίας. Εἶναι ζήτημα πλέον εὐρωπαϊκὸν γενικώτερον. Καὶ τοῦτο, ἅπασι τὸ παρέλαβεν ὁ Ἰταλικὸς φασισμὸς εἰς τὸ ἐπίσημόν του πρόγραμμα.

Πράγματι ἡ ἱμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰταλικοῦ φασισμοῦ γεννηθεῖσα ἀρχικῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν τῶν συμφερόντων Ἰταλίας καὶ Γαλλίας καὶ τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτῶν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡγεμονίας μετὰ τὴν ἐξουθένωσιν τῆς Γερμανίας, ἐξεύλιχθη ἤδη εἰς γενικωτέραν ἰδεολογίαν, ἥτις ἦρπασεν ὡς ἐν ἑκ τῶν σπουδαιωτάτων τῆς ἐπιχειρημάτων, τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν.

Διὰ τῆς ἀναπετάσεως τῆς σημαίας τῆς ἀναθεωρήσεως, ὁ ἰταλικὸς φασισμὸς ἐπιδιώκει δύο τινά: πρῶτον τὸν προσεταιρισμὸν ἰσχυρῶν συμμάχων, ὡς ἡ Γερμανία, Αὐστρία, Οὐγγαρία, φυσικῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῶν δορυφώρων τῆς κρατῶν τῆς Μ. Ἀντάντ καὶ δευτέρον τὴν χρησιμοποίησιν τῶν συμμάχων αὐτῶν πρὸς ἐξασθένεισιν τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων, καρπούμενος αὐτὸς καὶ μόνος τὰ ὀφέλη ἐκ μίας τοιαύτης ἐξασθενήσεως.

Ἀλλ' εἶπομεν ὅτι ὁ φασισμὸς ἐξεύλιχθη τελευταίως εἰς γενικωτέραν ἰδεολογίαν, ἡ δὲ σημαία τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν συνθηκῶν κατήντησεν ἀπλὸν σύνθημα. Ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ κατέστη ἐπικίνδυνος δέστερος. Καὶ ἔχουν δίκαιον τὰ κράτη τῆς Μ. Ἀντάντ νὰ συσφίγουν περισσότερον τὰς σχέσεις τῶν. Εὐδαίον μόνον θὰ ἦτο ἂν τὸ ἀντιφασιστικὸν μέτωπον ἠδρύνετο περισσότερον. Διότι καθίσταται πρᾶγαν ὅτι ἡ ὑπόθεσις ὑπερέβη πλέον τὸ πλαίσιον τῆς Μ. Ἀντάντ καὶ τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ἐξετάσωμεν ἐκτενέστερον, ἀργότερον.

A. A. Γ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Συναυλία ἔργων Πετρίδη.—Φέστιβαλ Βάγνερ.—Τὰ παρεπόμενα τοῦ καλλιτεχνικοῦ Διαγωνισμοῦ.

Ἐνα ἀξιόλογο μουσικὸν γεγονός τοῦ περασμένου δεκαπενθημέρου ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ συναυλία ἔργων τοῦ μουσικοσυνθέτου κ. Πετρίδη, ποὺ ἐδόθη μετ' ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν στὸ «Κεντρικόν».

Στὴ συναυλία αὐτὴ ἀκούσαμε μερικὰ ἐνδιαφέροντα τραγούδια τοῦ κ. Πετρίδη, καθὼς καὶ ἐναρμονίσεις τοῦ δημοτικῶν ἢ μᾶλλον δημοτικοφανῶν τραγουδιῶν, ἐκτελεσμένα ἀριστοτεχνικὰ ἀπὸ τῆς διακεκριμένης καλλιτέχνιδας τοῦ τραγουδιοῦ κυρία Καραντινοῦ καὶ συνοδὸ στὸ πιάνο τὸ συνθέτη.

Γενικὰ μετὰ τὴν συναυλία αὐτὴν μᾶς ἐνισχύθη ἡ ἰδέα γιὰ τὴ σημαντικὴ δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ συνθέτου τῆς «Ἑλληνικῆς Σούιτας». Συγκεκριμένως δὲ γιὰ τὰ τραγούδια τοῦ αὐτοῦ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι παρουσιάζουν, ἐν γένει, ἀξιοσημεῖα καλλιτεχνικὰ σημεῖα μετὰ τὸ συνδυασμὸ τοῦ ἀνατολικοευρωπαϊκοῦ τῶν χρώματος—μετὰ εἰλικρινὴ διάθεσιν—μετὰ συμμετρικὴ μορφή. Πρὸ πάντων ἔχουν τὸ προτέρημα νὰ εἶναι σύντομα καὶ νὰ ἔχουν, ἐν γένει, φυσικότητα θεματικῆς ἐκθέσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸς ἐναρμονίσεις τῆς σχετικῶς καλῆς, δημοτικῶν τραγουδιῶν, πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι τὰ περισσότερα τοῦ προγράμματος εἶναι πολὺ ἀμφιβόλου γνησίας δημοτικῆς προελεύσεως καί, γενικώτερα, ἀπὸ ἀπόψεως ἑλληνικοῦ χρώματος, ἂν κριθῇ ἡ συνθετικὴ ἐργασία τοῦ κ. Πετρίδη, ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἀπέχει ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἀρρενωπότητα τῆς πραγματικῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὅπως τοῦλάχιστο παρουσιάζεται στὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅτι κυριαρχεῖ σ' αὐτὴν ὁ ἀνατολίτικος χαρακτήρ συνδυασμένος μετὰ μὲν μοντερνίζουσαν εὐρωπαϊκὴ συνθετικὴ τεχνοτροπία.

Γιὰ τὴ σολίστ τῆς συναυλίας κυρία Καραντινοῦ, ποὺ εἶναι ἀπὸ τῆς καλύτερες λιντερίστ μας, ἀξίζουν πολὺ ἐπαινετικά λόγια γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν μουσικότητα καὶ λαμπρὴν διεργήνυσιν τοῦ ὀραίου καὶ ἐκφραστικωτάτου τραγουδιοῦ τῆς.

Τὸ ἄλλο ἐνδιαφέρον (μουσικοφιλολογικῶς) γεγονός ἦτο τὸ εἰσιτιβαλ Βάγνερ, ποὺ ἐδόθη στὸν «Παρνασσό» ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πενήντηονταετηρίδος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ Μπάυρου.

Στὸ μουσικοφιλολογικόν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτὸ μνημόσυνο κατὰ πρῶτον ὁ γνωστὸς καθηγητὴς

κ. Λούβαρης κρίνων τὸν Βάγνερ ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ἐσχισγράφησε τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἐρισοποστάτου γίγαντος (ποιητοῦ, μουσουργοῦ καὶ φιλοσόφου) ὑπογραμμίσας κυρίως τὴν ὑπερβατικὰ ἰδεαλιστικὴ κατεύθυνσιν τῆς ὅλης κολοσσιαίας δημιουργικῆς τοῦ ἐκδηλώσεως.

Κατόπιν ὁ ἰδρυτὴς καὶ πρωτεργάτης τῆς «Ὡδικῆς καὶ Μελοδραματικῆς Ἀκαδημίας» κ. Κ. Νικολάου ἠσχολήθη περισσότερον μετὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς τεχνοτροπίας καὶ αἰσθητικῆς τοῦ μουσικοῦ δράματος τοῦ συνθέτου τοῦ «Τριστάνου» καὶ τοῦ «Πάρσιφαλ» καὶ τὴν μεγάλη ἀνακαινιστικὴν του προσπάθειαν σχετικὰ μετὰ τὴν πεπαλαιωμένη μορφή τοῦ Μελοδράματος. («Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ μόνον νὰ μὴ συμφωνήσωμε γιὰ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Νίτσε, τῆς ἀπόλυτης αὐτῆς μεγαλοφυΐας, ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχει κριθῇ ἐπαρκῶς, ὡς...ἀνισορρόπου»).

Τῆς ὁμιλίας αὐτῆς ἐπείμειλε καὶ μουσικὴ ἐκτέλεσις, ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς καλλιτέχνους καὶ σπουδαστάς τῆς προαναφερθείσης Μελοδραματικῆς Ἀκαδημίας κ. κ. Δαμασιῶτη καὶ Ζηρᾶν ποὺ ἐτραγούδησαν μετ' ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν ἀποσπάσματα μουσικοδραμάτων τοῦ Βάγνερ (ὁ πρῶτος ἀπὸ τὸν Ταγγόύξερ καὶ ὁ δευτέρος ἀπὸ τὸν Λόεγκριν) συνοδευθέντες ἱκανοποιητικὰ στὸ πιάνο ἀπὸ τὴν δίδα Κομνηνοῦ.

Τὸ ἐκλεκτὸ καὶ πυκνὸ ἀκροατήριον ἐχειροκρότησε θερμὰ ὅλους τοὺς συμπράξαντας στὸ μουσικοφιλολογικόν αὐτὸ μνημόσυνο.

Γύρω ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικὸν διαγωνισμὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ προσεχῶς ἡρχίσαν νὰ συμβαίνουν κατὰ νεοελληνικὸν τρόπον, ἀρκετὰ περίεργα πράγματα.

Ἀφοῦ δηλ. κατόπιν συμβουλίων, διαβουλίων καὶ πολλῶν μανουβρῶν μερικῶν ὁργανώσεων καὶ ἀτόμων συνεκροτήθη ἡ ἐπιτροπὴ (πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸ μουσικὸν μέρος) ποὺ καθε ἄλλο—μετὰ τὴν μονομερῆ ἀφ' ἐνὸς σύμφωνον καὶ λόγῳ τῆς διεξόδου σ' αὐτὴν μερικῶν προσώπων ἀναρμοδιῶν—παρὰ εἰςμποροῦσε νὰ ἔχη κύρος καὶ νὰ ἐμπνέῃ τὴν ἐμπιστοσύνην γιὰ μίαν δίκαιαν καὶ ἀπροσωπικὴν κρίσιν (ἀφοῦ μάλιστα αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ ἐπαθλὸν δὲν ἦταν εὐκαταφρόνητο: 50 χιλ. δρχ.), μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γνωστοτέρους συνθέτας καὶ ἐδηλώσαν ἐπισήμως ὅτι ἀποσύρουν τὰ ἔργα τοὺς ἀπὸ τὸ διαγωνισμὸν, διότι τὰ πρόσωπα τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς δὲν παρέχουν ἐγγύησιν ἀμεροληψίας κλπ., ἐνῷ ἄλλοι συνάδελφοί τοὺς διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως, ἀσχετῶς ἀποχωρήσεως ἢ μὴ, στὸ Ὑπουργεῖον, στὸ εἰδικὸ τμήμα.

Ἐξ αἰτίας τῆς δημιουργηθείσης καθὲ ἄλλο παρὰ εὐνοίας γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ καλλιτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ, ἀτμοσφαιρᾶς αὐτῆς καὶ

λόγω ανάγκης οικονομικών του Κράτους φαίνεται τώρα έντελως προβληματικό να γίνει ο διαγωνισμός, κατά την εφειτηνή, τουλάχιστο, περίοδο.

Από τον τραγέλαφον όμως αυτόν των καλλιτεχνικών αλληλοϋπονομεύσεων και αλληλοκαταγγελιών, κατά τη γνώμη μου, θα έπρεπε, οι αρμόδιοι του τόπου μας να διδαχθούν και να σκεφθούν σοβαρά σε μελλοντική ανάλογη

περίπτωσι, τουλάχιστο για τη μουσική, να μετακαλέσουν και μάλιστα αιδυνδιδασκικώς, προς περληψιν μανουβρών, ξένους ειδικούς ως κριτική επιτροπή του διαγωνισμού, αφού, δυστυχώς, στους δικούς μας δεν είμπορούμε να έχουμε εμπιστοσύνη ούτε ως οργανωτάς επισημού μελοδράματος, ή κρατικού ωδείου, ούτε και ως κριτάς μουσικού διαγωνισμού.

N. Βεργωτής

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ

Επί του άνακινθέντος τελευταίως ζητήματος της συγκροτήσεως Δημοτικού Μελοδράματος έλάβομεν την κατωτέρω επιστολήν του μουσικοσυνθέτου και καθηγητού κ. Σ. Προκοπίου, την οποίαν δημοσιεύομεν μολονότι διαφωνούμεν άπολύτως εις τον τρόπον με τον οποίον αυτή διευτυπώθη.

Κύριε Διευθυντά,

Εξ άφορμής του δημοσιευθέντος στο περασμένο τεύχος του «Πολιτισμού» σημειώματος του έκλεκτου συνεργάτου σας κ. Ν. Βεργωτή διά το υπό έκκόλαψιν δημοτικό μελόδραμα, ως μου επιτραπή διά του έγκριτου περιοδικού σας, που τόσον ενδιαφέρον και ενεμερότητα επιδεικνύει για τα μουσικοκαλλιτεχνικά μας πράγματα, να διατυπώσω μίαν άπορίαν σχετική με τον σχηματισμόν της καλλιτεχνικής του επιτροπής.

Τό θέμα δεν μου εινε εύτυχώς ξένον, διότι ήσυχολήθην περι αυτού και άλλοτε δημοσιογραφικώς (και μάλιστα κατά τρόπον διεξοδικόν), υποβαλόν συνάμακ' ένα υπόμνημα-μελέτην προς τον τότε ύπουργόν της Παιδείας κ. Παπανδρέου, διά του οποίου ύπεδεικνύον τους άπαραιτήτους τεχνικούς όρους υπό τους οποίους και μόνον μπορεί να γίνει και να σταθή ένα Μελόδραμα.

Εν πρώτοις τώρα από τα πρόσωπα της άπροσδοκώτου αυτής «Καλλιτεχνικής Έπιτροπής» τά πλείστα (άτινα και αναφέρω κατωτέρω) εινε άναρμόδια και ξένα προς τό Μελόδραμα, μεταξύ των οποίων και γνωστοί πολυθεσίοι, οτινες αυτή την φορά ενόμισαν ότι βρήκαν μία καινούργια ευκαιρία για ν' αυξήσουν εις βάρος ενός πενομένου λαού, τάς πολυμόρφους ήδη και έτεροκλήτους άποδοχάς των. Και συγκεκριμένως έρωτώ:

Ο αϊώνιος αυτός Μητρόπουλος τι θέλει τώρα και μέσα στο Μελόδραμα; Εινε έξυπνρητικό, άραγε, για τον τόπο μας, και δίκαιο, συνάμα, να συμβούν και στή μελοδραματική μας μουσική ό,τι συνέβη και στή συμφωνική, να ξαναμάθη δηλ. αυτός ο κύριος στού κασίδη τό κεφάλι; Τόσο γρήγορα λησμονηθήκανε τά χάλια των «Παραμυθιών του Όφμαν» και της «Λουίζας», έργων μολαταύτα κοινοτάτων, όπου σ' ένα Tutti στήν αρχήστρα της «Λουίζας» μη γνωρίζων την σκηνηκήν αίτια, ήνάγκασε τον παριστάμενον στίς πρόβες κ. Βάρβογλη

να του πη: «Τώρα θυμώνει ο πατέρας και διώχνει την κόρη του τη Λουίζα!»

Δέν εινε λέγω ντροπή να προσλαμβάνονται άνθρωποι, που δέν ξέρουν του θεάτρου ούτε τό repertoire courant. οτινες άκόμη άκουστικώς εινε άνεπαρκείς (χαρκτηρισμός του ίδιου του Στράους όταν ήλθε στήν Ελλάδα), όπου στο Βερολίνο και παρ' όλες τις δεκατρείς χιλ. (13.000) μάρκα που έπλήρωσε στήν εκεί φιλαρμονική ό μαικήνας του της πλατείας Συντάγματος, έφρυσιογνώμηθη από διαπρεπή εκεί κριτικόν ως «Μποξέρ με μορφήν χειρωνακτος», δέν εινε λέγω ντροπή να συμβαίνουν αυτά; μόνο και μόνο γιατί τό θέλει ένας κεφαλαιοκράτης και για λόγους που άπάδει πλέον να έκθέσω χάριν της εύπρεπείας της παρούσης;

Ερχομαι τώρα σ' έναν άλλον τον κ. Τριανφυλλου... σκηνοθέτην! Για να λάβουν μίαν ιδέα περι αυτού θα περιορισθώ μονάχα ν' αναφέρω ότι διδάσκων κάποτε τον Ριγολέτο (και όχι τον Πάρισαφλ να έννοσούμεθα) ρωτούσε με ταραχή παρισταμένους στα παρασκήνια αν έπρεπε από δεξιά ή αριστερά να μπάση τον γελωτοποιό. Ένας λοιπόν από τους κορίστας του φώναξε: «Ρίχτον άπ' τό παράθυρο, από κει θα πέση καλλίτερα».

Ο κ. Δήμαρχος ως δη παρακαλώ τι γίνεται γύρω του.

Ως προς τον κ. Πίνδιον μπορεί, καθώς έγραψα και άλλοτε, να εινε καλός παιδαγωγός του πιάνου, αλλά για τέτοιες δουλειές, εινε άναρμοδιώτατος. Έδώ θα παρατηρήσουμε μίαν άνακολουθία: έφ' όσον δηλ. έκριναν σκόπιμον ν' άποτελέσουν την επιτροπή και από διευθυντάς των ωδείων, τότε, τηρούντες την αρχήν αυτήν, έπρεπε να καλέσουν και τον ύποδιευθυντήν του ωδείου Αθηνών κ. Οικονομίδην, άσχετως αν και αυτός δέν έχει καμμίαν άρμοδιότητα στήν προκειμένην υπόθεσι.

Με την πρόσληψι τώρα και του εις όλα άδαούς μουσικοκριτικού του «Ελ. Βήματος» όστις σήμερα φοράται χωμένος μέσα στο Μελόδραμα, όπως χθές ήτο στον οργανισμό Τουρισμού ως φανταστικός... Τελετάρχης!, και παλαιότερα στον Παν. Τάφο, ή μελοδραματική προσπάθεια χάνει πλέον κάθε ίχνος σοβαρότητος και κοινωνικής εύπρεπείας. Και θα παρατηρήσω ακόμη τό παράδοξον φαινόμενον, ότι ένώ

στήν λεγομένην αυτή καλλιτεχνικήν επιτροπή, προσέλαβον τά άναρμόδια και άκατάλληλα αυτά πρόσωπα, παραδόξως παρελήφθη ό άρμοδιώτατος και λαμπρός μελοδραματικός μαέστρος κ. Βαλτεσιώτης, ως και ό ευρωπαϊκής φήμης βαθύφωνος κ. Θ. Αμούργης, ως σκηνοθέτης.

Και τώρα ως μου επιτραπή μία σύστασις. Ο κ. Δήμαρχος διαθέτων χρήματα του

λαού και όχι δικά του, έχει υποχρέωσιν να επέμβη και να προλάβη ένα άσφαλές όρημαδιό των λαϊκών χρημάτων, ένψ οι όλίγοι ειδικοί της επιτροπής πρέπει να προσέξουν, γιατί για ένα κακό τέλος, αυτοί και μόνον θα ζημιωθούν, κι' εναντίον τους θα στραφή (όπως συνέβη και άλλοτε) ή κατακραυγή της κοινωνίας.

Μετά τιμής Σ. Προκοπίου

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ-ΓΛΥΠΤΙΚΗ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΙΔΩΝ ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ ΠΑΝΟΥ ΒΑΛΣΑΜΑΚΗ

Η έφηρμοσμένη τέχνη εις την Ελλάδα, μέσα εις την τελευταία είκοσαετία έχει να παρουσιάση μιά αξιοσημείωτη πρόοδο που μονάχα σε μιά γενική και Πανελλήνια έκθεση θα μπορούσαμε να την άντιληφθούμε.

Οί μακροχρόνιοι πόλεμοι, ή προσφυγή έδώ του Μικρασιατικού Έλληνισμού και οι τελευταίοι τελωνειακοί προστατευτικοί δασμοί και άπαγορεύσεις των εισαγωγών, ενόνησαν έξαιρετικά την έθνικήν παραγωγή και εις αυτήν την περιοχήν και αι κατακτήσεις αυτάι θα ήσαν σοβαρώτεροι και σταθερώτεροι εάν υπήρχε μία σαφής και σταθερά κρατική πολιτική.

Μέσα εις τάς ώραςίας αυτάς ελληνικός προσαθείας που κολακεύουν τόσον την Έθνικήν ύπερηφάνειαν έχει μίαν από τάς πρώτας θέσεις και διά την σημασίαν της αλλά και διά την ραγδαίαν ανάπτυξιν της ή Έλληνική κεραμευτική.

Μέσα σε μία δεκαετία περίπου είδος κατ' έξοχήν δυσμεταφύτευτο και δυσπροσάρμοστο μπόρεσε όχι μόνο να μεταφρυτευθή και να σταθεροποιηθή αλλά και να φθάση στο σημείο να δώση δείγματα προσπαθειών Έλληνικών τά οποία όχι μόνον έδώ αλλά και εις τάς ξένas άγοράς ακόμη να μπορούν να ύπολογισθούν.

Δύο μεγάλοι κεραμευτικοί έπιχειρήσεις ό «Κεραμεικός» και ή «Κιουτάχεια» και πολλά άλλα μικρότερα, εργάζονται σήμερα προσπαθώντας να κατακτήσουν την Έλληνική άγορά και να καλλιεργήσουν τάς μικράς ζητήσεις του έξωτερικού. Η ύλική σημασία τούτου, βέβαια δέν ειναι όλίγη. Πέραν όμως αυτού ειναι ή έθνική του σημασία. Τά έργαστήρια των έπι-

χειρήσεων αυτών ειναι αληθινάι σχολαί διακοσμητικής, εις τάς οποίας εύρον την εύκαιρίαν να μορφωθούν και να έκφρασθούν τεχνίτες διακοσμηταί όπως ή Δις Πολυχρονιάδου, ό Μαρίζοβάνωφ και ό κ. Πάνος Βαλσαμάκης ό όποιος έκθέτει αυτάς τάς ημέρας εις τάς αίθουσας του Στούντιο της Κας Ρώκ. Ο Κος Βαλσαμάκης ειναι ίσως εκείνος που ειργάσθη με περισσότερο πάθος διά την ύπόθεσιν της Έλληνικής άγγειοπλαστικής.

Έτών άφροσιωμένοι προσπαθείαι τον έναν ικανόν γνώστην του ύλικού του, και εις αυτό τό σημείον έστάθη αληθινά εύτυχής εις τάς άναζητήσεις του μέσα σ' αυτές ύπάρχουν πολλές φορές κεραμευτικά εύρήματα με μιά πραγματική γοητεία. Τά διακοσμητικά του όμως μοτίβα εξακολουθεί να τά δανείζεται από τό λαϊκό, τό Βυζαντινό ή τη γύρω του ζωγραφική κατά ένα τρόπο όχι ακόμη άρκετά προσωπικό. Γι' αυτό ήμεις προτιμούμε τις ύπ' αριθ. 1, 5, 7, 8, 29 και ιδιαίτερα την ύπ' αριθ. 70 γκρι άρμονίες του όπου κρατούμενος σε λιγώτερα χρώματα κατορθώνει να τά κάνει να κινήθουν.

Όταν χειρίζεται περισσότερα χρώματα, δείχνει πως δέν μπορεί να τά διευθύνη. Γι' αυτό θα έπρεπε άρχούμενος στο λίγο, να προχωρεί προσεκτικώτερα και με μιά πιο επίμονη εργασία άπάνου στα πράγματα, όποτε χωρίς άλλο με τά προσόντα τά οποία παρουσιάζει τό σημερινό έργο του θάναί ό αυριανός διακοσμητής της Έλληνικής άγγειοπλαστικής, πράγμα που και για κείνον θάναί μιά ώρατα βράβευσις αλλά και σε μās μιά αληθινή χαρά.

Σ. 4.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

STROMAYER: Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Παρά τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Κοντομάρη (Πειραιῶς 9) ἐξεδόθη τελευταίως ἡ «Ψυχοπαθολογία τοῦ Παιδιοῦ», τοῦ εἰδικοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Stromayer κατὰ μετάφρασιν τῆς γνωστῆς συγγραφῆς καὶ παιδαγωγοῦ Κας Ἑλ-λης Λαμπρίδη. Τὸ βιβλίον αὐτό, διηρημένον εἰς 12 μαθήματα, πραγματεύεται πάσας τὰς ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις τῆς παιδικῆς ψυχῆς, ἀπὸ τῆς ἐλαφροτέρας μελαγχολίας ἡ ἀπροσεξίας μέχρι τῶν βαρυτέρων μορφῶν τῆς ὑστερίας, ἐπιληψίας καὶ ἀνοίας, εἶναι δὲ ἐνεκα τούτου ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ πάντα ἀνθρωπον ὁποσδήποτε ἀσχολούμενον μετὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, εἴτε διδάσκαλον, εἴτε σχολιατρον, εἴτε ἀπλῶς γονέα. Σημειώτεον ὅτι εἶναι τὸ μόνον τόσον γενικῆς καὶ περιληπτικῆς μορφῆς ἐγχειρίδιον τοῦ εἶδους τοῦ ποῦ ἐξεδόθη ἕως τώρα Ἑλληνιστί. Πρὸς τελειότεραν κατανοήσιν τῶν ἐπὶ μέρους περιπτώσεων περιέχει ἐπίσης 80 περίπου παραδείγματα ἐκ τῆς κλινικῆς καὶ παιδαγωγικῆς πείρας τοῦ συγγραφέως. Ἡ μετάφρασις, εἰς ἀπρόσκοπτον καὶ συνεπῆ δημοτικὴν, χωρὶς ξενισμῶν, ἀποτελεῖ πραγματικὸν κατόρθωμα, δεδομένης τῆς δυσκολίας τῆς μεταφράσεως, τῆς ἐπιστημονικῆς φρασεολογίας καὶ συντελεῖ εἰς τὴν εὐχάριστον καὶ διδακτικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τόσον χρησίμου αὐτοῦ βιβλίου.

Ν. Π. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ: ΠΕΛΑΣΓΙΚΗ ΕΛΛΑΣ. ΟΙ ΠΡΟΕΛΛΗΝΕΣ.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ὁμολογουμένως οἱ Πελασγοὶ καὶ αὐτοὶ ἀνέπτυξαν τὸν θαυμάσιον ἐκείνον προελληνικὸν πολιτισμόν, τὸν γνωστὸν ὡς Πελασγικὸν πολιτισμόν, τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πιστὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ὁποίου εὐρίσκομεν εἰς τὰ περίφημα ἔπη τοῦ Ὀμήρου.

Τὰς πρώτας λοιπὸν βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ ἔθηκαν ἐν Ἑλλάδι οἱ Πελασγοί, καὶ εἰς τούτους ὀφείλονται τὰ μέχρις ἡμῶν ὡς πανάρχαια τοπωνύμια, διασωζόμενα πλείστα ὀνόματα χωρῶν καὶ πόλεων καὶ ὁρέων καὶ ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὰ Ἀττικὴ καὶ Βοιωτία καὶ Λακεδαιμόν καὶ Θεσσαλία ἢ τὰ Ἀθῆναι καὶ Θῆβαι καὶ Κόρινθος καὶ Μυκῆναι καὶ Λάρισα ἢ τὰ Πάργης καὶ Ὑμηττός καὶ Ταῦγετος καὶ Ὀλυμπος καὶ Παρνασσός ἢ τὰ Ἰλισσός καὶ Κηφισσός καὶ Πηνειός καὶ Ἀλφειός κτλ. Οἱ Πελασγοὶ ἔθηκαν ἐπίσης τὰς βάσεις τῆς θρησκείας καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν, τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τόσων ἄλλων, εἶναι ὀνόματα Πελασγικά οἱ δὲ Ἕλληνες, οἱ ὡς κατακτεταὶ ἐπιδραμόντες καὶ κατοικήσαντες τὴν Ἑλλάδα,

τὸν πολιτισμόν, τὴν θρησκείαν καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν παρέλαβον κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων τῶν Πελασγῶν καὶ συγχωνευθέντες μετ' αὐτῶν, ἀπετέλεσαν ὁμοῦ ἓνα νέον πλήρη ἀκμῆς καὶ δράσεως λαόν, τὸν ἱστορικὸν πλέον καταστάνα Ἑλληνικὸν λαόν, οὗτινος ἀπόγονοι καὶ ἡμεῖς τυγχάνομεν.

Ποιοὶ νὰ ἦσαν ἄρα γε οἱ εἰς χιλιετηρίδας ὁλοκλήρους πρὸ τῶν Ἑλλήνων, κατοικήσαντες καὶ προαγαγόντες τὰς Ἑλληνικὰς χώρας Πελασγοί, πόθεν νὰ προήρχοντο, μετὰ ποίους ἄλλους ἀρχαίους λαοὺς ἐσυγγένευσαν, ποίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν, πῶς ἐξηγοῦνται τὰ τόσα προελληνικά ὀνόματα τῶν ἐν Ἑλλάδι χωρῶν καὶ πόλεων καὶ τοπωνύμια ἐν γένει καὶ πῶς ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν Πελασγῶν μετὰ τοὺς Ἕλληνας κατακτετὰς τῶν ἀπετελέσθη τὸ ἱστορικὸν πλέον Ἑλληνικὸν ἔθνος, καὶ κατὰ πόσον ἐν τῷ νέῳ τούτῳ ἔθνει ἐπεκράτησαν ἢ μὴ οἱ Πελασγοί, καὶ κατὰ ποῖον βαθμὸν συνετέλεσαν οὗτοι εἰς τὸν σχηματισμόν καὶ περαιτέρω διαμόρφωσιν τοῦ νέου ἔθνους τοῦ Ἑλληνικοῦ, εἶναι βεβαίως θέματα καὶ ζητήματα σπουδαιότατα καὶ ἐκαστοτε ὑπὸ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς φιλολόγων καὶ ἀρχαιολόγων καὶ γλωσσολόγων καὶ ἱστορικῶν ἀνακινούμενα τυγχάνουσι καὶ πάντοτε ἐπίκαιρα καὶ τὰ μέγιστα ἐνδιαφέροντα.

Περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς θεμάτων καὶ ζητημάτων ἐπραγματεύθη ἐσχάτως, ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν, νομομαθὴς καὶ συγγραφεὺς βιβλίων ἀξιολόγων κ. Ν. Ἑλευθεριάδης, εἰς τὸ βαρυσήμαντον ἔργον τοῦ «Πελασγικῇ Ἑλλάδι» τὸ ὁποῖον διὰ τὴν πρωτοτυπίαν, τὴν σπουδαιότητα καὶ τὸ μέγα ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον του ἔχει ἤδη προσελκύσει τὴν προσοχὴν καὶ προκαλέσει τὰ εὖφημα σχόλια πλείστων Εὐρωπαίων ἐπιφανῶν κορυφαίων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, οἱ οἱ καθηγηταὶ κ.κ. Φαμπρίκιους, Φόν-Σάλις, Σεξ-δάκ, Τουρὺν, Μαρτίνι, Μπέρβερ κτλ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Στόκκν, Διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Πράγας, εἰς τὸ περιοδικὸν «Παματρὺ Ἀρχαιολογία», ὁ Ρῶσσος Ἀκαδημαϊκὸς κ. Σοκόλωφ εἰς τὰ Χρονικά τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λένινγκραδ (Πετρούπολεως), ὁ Ἑλβετὸς Ἑλληνιστὴς κ. Γκέλμπερτ εἰς τὰ Χρονικά τῆς Βασιλείας καὶ ἄλλοι ἄλλαχοῦ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐξαίρουν τὴν σημασίαν τοῦ περὶ Πελασγῶν βιβλίου τοῦ κ. Ν. Ἑλευθεριάδου.

Καὶ τὸ ἔγκριτον Ἀμερικανικὸν φιλολογικὸν περιοδικὸν «Classical Philology», ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, ἔγραψεν, ὅτι ἡ μὲν μεγάλη πρωτοτυπία τοῦ ἔργου τούτου τυγχάνει ἀναμφισβήτητος, ὁ δὲ συγγραφεὺς ἐπέτυχεν νὰ διευκρινίσῃ τὰ θέματά του, ἐπιστημονικῶς καὶ συστηματικῶς, ἀποδεικνύων μίαν ἐξαιρετικὴν καὶ ἐκπ' ἡσσαν ἀντολήν (an astonishing amount of erudition).

